

הישיבה המאה-ועשרים ושמונה של הכנסת הראשונה

יום שני, ב' ניסן תשי"י (20 מארס 1950)

ירושלים, בנין הכנסת, ש 15.10

א. עניני סדר-היום

(סמכויות הפקחים של משרד האספקה והקיצוב)

ליום פוגעים יותר ויותר בזכויות האזרח. כפי שאמר ראש-הממשלה, ישנן תובות המוטלות על האזרח: צריך להיות בצבא, צריך לשרת את המולדת, צריך להקריב את השנים, צריך לתת את הגוף והחיים — אם תדרוש זאת הממשלה למען האינטרסים של העם והארץ. אבל אין כל סיבה שאנו נתייחס לאזרחים יחס גרוע יותר ובפחות אמון מאשר התייחס אליהם השלטון הוזר בארץ הזאת. משום כך, אדוני היושב-ראש, אני מבקש להעלות על סדר-היום את הענין שהבאתי.

שר-האספקה והקיצוב ד. יוסף :

בהצעות לסדר-היום של חבר-הכנסת בן-אליעזר כבר התרגלנו לאי-הדיוק. שר-האספקה והקיצוב לא נתן שום סמכויות לפקחים, כפי שמר בן-אליעזר הודיע לבית. שר-המשפטים נתן להם סמכויות מסוימות, ואין איפוא מקום להאמין בצעקה, שישנם שלושה שרים העוסקים בעניני משטרה וכל אחד לוקח לעצמו סמכויות בעניני משטרה, וזה מקרה אופייני של רצון לתקוף קבוצת אנשים, שאני מרשה לעצמי להגיד שהם בין העובדים הנאמנים ביותר של המדינה, המבצעים תפקיד מאד לא נעים. הם היו בוחרים לעבוד עבודה אחרת, אך הם מבצעים תפקיד מאד לא נעים מתוך הכרה לאומית ומתוך הבנה, שזה נחוץ לטובת המדינה. הבל מאד שישנם חברים בכנסת, שאינם מחמיצים הזדמנות לבי-עוט בעובדים הנאמנים האלה של המדינה. נדמה לי, שזה יהיה לטובת הכלל אם זה ייפסק, מותר לכל איש להתנגד לכל שיטת הקיצוב, ואנו יודעים, שחברי הסיעה של חבר-הכנסת בן-אליעזר מתנגדים עקרונית לפיקוח ולכל הסדר בחיינו הכלכליים; וזוהי זכותם.

מנחם בגין (תנועת החרות) :

האם זהו הדיוק?

שר-האספקה והקיצוב ד. יוסף :

זהו הדיוק, לפי עניות דעתי. אתם מתנגדים לכל הסדר ממשלתי בענינים כלכליים, ובכל אופן — לפי-קוח. זהו זכותכם; אך הכנסת החליטה לקיים פיקוח ומשרד-האספקה והקיצוב שלח את האנשים האלה למלא את תפקידם בשטח זה.

מהי הסמכות ששר-המשפטים נתן לאנשים האלה לפי החוק? הוא נתן להם סמכות שבמקרה שתוך מלוי תפקידים ימצאו איש שעבר עבירה, או שיהיו להם סיבות לחשוב שעבר עבירה, ויבקשו ממנו את שמו וכתבתו והוא יסרב למסור אותם, או יבקשו ממנו

היו"ר י. שפרינצק :

אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאה-ועשרים ושמונה של הכנסת הראשונה. רשות-הדיבור להבר-הכנסת בן-אליעזר להצעה לסדר-היום.

אריה בן-אליעזר (תנועת החרות) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. זה כבר רצתה סיעתי לבוא לפני הבית בבקשה להעלות על סדר-היום את פעולת שר-הקיצוב והאספקה, הישגיו וכש-לונותיו. לא הבאנו בקשה זו עד היום מתוך תקווה שהנה יביא שר-האוצר לפני הבית את הצעת התק-ציב, ואז תינתן האפשרות לדון בשאלה זו בכל היקפה. אבל בינתיים קרה משהו. שר-הקיצוב והאספקה השר-המשפטים באותו חוק שניתן לו כיוורש הנציב העליון ונתן סמכות לפקחים העומדים לרשותו לעצור אנשים בתנאים ובמקרים ידועים. אילו חשבתו סמך-כות זו היא תיאורטית בלבד, כמו שישנם חוקים שהם תיאורטיים בלבד, — אין ספק שגם אז היינו מתנגדים לרוח הזאת השולטת בממשלה, לא כל שכן שהמטרה היא מעשית מאד, ובמקרה דנן לא רק מעשית, אלא שתבאי אותנו למדרון של השתוללות מצד כל מיני אנשים היושבים בקרבנו והמשתמשים בתוקף זה לא תמיד לטובה.

כדי להבהיר למה דברי מכוונים, אני מבקש את הבית לשים לב לעובדה, שהממשלה הזאת אין בה היום שר מיוחד לחקלאות, אין בה שר מיוחד לבריאות ואף לא שר מיוחד לתעסוקה ולתעשייה, אולם יש לה כבר שלושה שרים המשמשים בסמכות של שר-המש-טרה. יש לנו שר-משטרה, ואנו יודעים אותו ויוד-עים גם את המשטרה העומדת לפקודתו; יש לנו גם שר-קיצוב, הלוקח לעצמו תפקיד של שר-משטרה, אבל איננו יודעים את המשטרה העומדת לרשותו; ואחר-כך יש לנו שר של ש"י על כל מחלקותיו, אך אין אנו יודעים את השר וגם לא את המשטרה העומדת לר-שותו.

אף-על-פי-כן טוענת הממשלה שהיא מגינה על זכר-יות האזרח ואיננה פוגעת בזכויותיו. רגילים להתסמך ולומר שאנו משתמשים בשיטה זו או אחרת, כיון שצא הצליחה בארץ זו או אחרת. נדמה לי שלא נמצא דוגמה בעולם ששלושה שרים ישמשו כשרי-משטרה. ואולי מחר יתן גם שר-האוצר תוקף לגוביי-המסים או לגובי מס-ההכנסה לאסור או לעצור, ואולי ייינם גם בנוסף ממש כפי שנעשה הדבר לגבי הפקחים. מיום

אני מציע לכנסת לדהות את הצעת חברי הכנסת בן־אליעזר ולעבור לסדרהיום.

שר־המשפטים פ. רוזן:

ביקשתי את רשות הדיבור בענין זה, מפני שהצו נתפרסם על ידי, ואני מקבל עלי את כל האחריות לפרסומו. קיים במדינה חוק, שאנחנו נתנו לו תוקף ושמנו „פקודת הפרוצדורה הפלילית (מאסר וחפיושים)“. לפי החוק הזה רשאי שוטר בתשעה מקרים לאסור אדם בלי צו מאסר שניתן על־ידי שופט. אני רוצה לקבוע שרק בשנים מהמקרים האלה רשאי פקח משרד־האס־פקה והקיצוב לאסור אדם לפי הצו החדש. שוטר רגיל למשל, שיש לו טעמים מספיקים להאמין, שאדם עבר עבירה שהיא פשע, רשאי לאסור אדם. הרבה מהעבירות שהפקחים ממונים על מניעתן, הן פשעים לפי הגדרות החוק, בכל זאת לא הענקתי לפקח את הסמכות לאסור אדם על פשע בלי צו מאסר של שופט. וכן גם אדם שעבר עבירה לפני השוטר — זאת אומרת שהאדם נתפס „אין פלאגראנטי דליקטו“ — השוטר רשאי לאסור אותו, ואילו לפקח לא נתתי את הזכות הזאת. גם אדם המפריע לשוטר במילוי תפקידו, רשאי השוטר לאסור אותו בלי צו מאסר, ואילו פקח אינו רשאי לעשות זאת. אם אדם נמלט או מנסה להימלט ממאסר חוקי, וכן במקרים רבים אחרים, שניתנת סמכות לשוטר לאסור אותו, אין סמכות כזאת לפקח.

ישנם שני מקרים, ששר־האספקה והקיצוב כבר עמד עליהם. הפקח נפגש עם אדם, שהוא חושד בו שעשה עבירה, למשל, הוא עוצר מכונית ומצא שם עברין, המסרב לתת את כתבתו; או, במקרים קשים יותר, כפי שהם תוארו על־ידי שר־האספקה והקיצוב, שאנשים נתפסו בשחיטה בלתי־לגיאלית — הפקח דורש מהאדם הזה רק דבר אחד: „תן לי את כתובתך“, והוא מסרב. במקרה כזה נתתי לפקח את הזכות לאסור את האדם. פירוש הדבר לקחת אותו לתחנת המשטרה הקרובה, את מרגע זה ואילך נמצא האדם הזה בידי המשטרה, והתהליך הוא התהליך הרגיל של טיפול באדם שנאסר בידי המשטרה.

נדמה לי, שצריך היה ומוצדק היה להעניק לפקחים אלה את הסמכויות, שבלעדיהן אין פעולתם יעילה; ונראה לי, שלא היה פה כל מקום להצעה לסדר־היום, וגם לא אותה הביקורת המנופחת, שגם מחוץ לבית הזה נשמעה בקשר עם הצו.

אגב, אני רוצה לומר, שיש שני סוגים של פקידים — פקדי העליה ופקדי המכס — שבנוגע למאסר בלי צו שופט, יש להם סמכויות הרבה יותר רחבות; יש להם כל הסמכויות של שוטר בכל המקרים שהוגדרו בחוק — לאסור אדם, גם בלי צו של השופט. אני לא נתתי לפקחים של שר־האספקה והקיצוב אותן הסמכויות. במידה כה רחבה, כי אם רק בשני המקרים שנזכרו ואין לפי דעתי כל מקום לדיון בענין זה.

היו"ר י. שפרינצק:

הצעה לסדר לחבר־הכנסת בריהודה.

ישראל בריהודה (מ"ם):

אין ספק שאין הכנסת צריכה להחליט דבר העלול לעורר חשד כלשהו, כאילו אומרים להפסיק או לצמ

להילווח אליהם לתחנת המשטרה הוא יסרב לעשות זאת — יוכלו הפקחים לפי סמכות זו לאסור אדם כזה, כלומר, להביאו לתחנת המשטרה הקרובה. חברי סיעתו של חבר־הכנסת בן־אליעזר היו רוצים, שאם נשלח אדם למלא תפקיד במקום שנתקבלו עליו ידיעות שמתקיימת שם שחיטה „שחורה“ למשל, הוא יבוא וישאל את האנשים: מי אתם? מה שמותיכם? יוכלו לענות לו: „מצפצפים עליך“. וכשאיש התפקיד יגיד: בואו אחי למשטרה — שוב יענו לו: „מצפצפים עליך“. אותו פקח יוכל למסור דין־וחשבון, שאמנם עברו עבירות, אך אי־אפשר לעשות כלום, כי לא רצו לבוא אתו למשטרה. הסמכות היחידה שהשר נתן לפקחים היא, לקחת איש כזה ולהביאו למשטרה. אני סבור, שאי־אפשר לקיים פיקוח אם לא ניתן זכויות מיני־מאליות אלה לאיש ששולחים אותו לשמור על החוק בענין זה.

אני מצטער מאד, שחבר־הכנסת בן־אליעזר מצא לנחוץ להשתמש בביטויים כמו „השתוללות“. איפה היתה השתוללות מצד פקחי משרדו? אני דורש, שיהיה גידול לי איפוא קרה מקרה כזה, גם אם יש פקח אחד שסטה מדרכו במילוי תפקידו, מה הם הדיבורים האלה? האם כך מאפשרים חברי־הכנסת לפקחים למלא את תפקידם? מתי השתוללו פקחים? אין אמת בדברים האלה! אני מצטער, שדברים אלה נאמרו מעל הבמה הנעלה הזאת.

הזכרה המלה „נשק“, איזה נשק? אני כדבר באופן אבסטרקטי כרגע, כי אינני יודע את ההבדל בין פקיד הנקרא „פקח“ ובין פקיד הנקרא „שוטר“; שניהם יהודים שנמסר להם תפקיד ועליהם לבצעו. ההבדל בין שניהם הוא, שהאחד לובש חליפה כחולה או האקי והשני אינו לובש חליפה כזו. אבל למעשה לא ניתן שום נשק לפקחים, אנו ביקשנו שיהיה מספר אקדחים בתחנת הפקחים, כדי שבמקרים שיהיה צורך לשלוח פקחים למקום מסויים, לכפר נטוש על־ידי הג' בול, למשולש, או למקום שכל פקיד ממשלתי, כשהוא הולך לשם בתפקידו, מקבל נשק, אפשר יהיה לתת לפקחים אקדחים. אני גם שר־ההקלאות ואני יודע, ש־40—50 מפקדינו קיבלו רישיונות לנשק. לא שמעתי שמי שהו הרים קולו נגד זה, משום שזה היה מובן לכל. אם שולחים פקיד משרד־ההקלאות לפינה נידחת בארץ, ויש סכנות, ויש הסתננות, איש אינו אומר מלה על שנותנים לו נשק. לפקחינו ואנחנו רשיון לנשק, כי אינני רוצה שהם ייתמשו בנשק, אבל אם שולחים אותם לתפקיד מסוים, יש להם זכות, כמו לכל פקיד במדינה, להגן על עצמם בשעת הצורך. לכן ביקשנו, שיהיו 10 אקדחים בתחנת הפקחים, ושרק במקרה שהפקחים יישלחו למילוי תפקיד שיש בו סכנה יקבל פקח מסויים את האקדח עם הוראות מסויימות. מה הם הדיבורים על נשק והשתוללות? כל הדברים האלה אין להם שחר. אנו משתדלים לאפשר לפקחים למלא את תפקידם ולא יותר. הסמכויות שניתנו לפקחים, ניתנו רק כדי שלא יהיה ספק, שפקח רשאי לעשות מה שהוא עושה. יתר על כן, הסמכויות האלה באו להכניס את הפקחים לגדר של חזיקות במעשיהם, כי גם עד עכשיו היו לוקחים לתחנת המשטרה אדם שלא מסר את שמו. לא רציתי שפקח במשרדי יעשה דבר, שאינו רשאי לעשותו לפי החוק, לכן ניתנו לפקחים הסמכויות הללו.

— עניני סדר-היום (בר-יהודה, בהיר, שפרינצק); חוק משפחות החללים (תגמולים ושיקום) (שפרינצק, קפלן) —

תישמע מלת עידוד לאותם עשרות הפקחים העושים עבודה בלתי-נעימה ביותר, אבל הכרחית, עבודה שה-ציבור על-פירוב אינו מגלה אליה יחס חיובי ואוהד. בלעדי עבודתם לא נוכל לעשות את הפעולה שאנו חייבים לעשותה במלחמה בשוק השחור ולמען הגברת הפיקוח על המפירים את חוקי האספקה של המדינה.

הי"ר י. שפרינצק:

הוצעו שלוש הצעות: לקיים דיון במליאה; להע-ביר את הענין לוועדת החוקה, חוק ומשפט; לעבור על ההצעה לסדר-היום. נצביע קודם-כל על ההצעה המרחיקה לכת — לעבור לסדר-היום; ואם ההצעה לא תתקבל — נחליט אם להעביר את הענין לוועדה או לדון בו במליאה.

ה צ ב ע ה

— 36 בעד עבירה לסדר-היום
— 16 נגד

הוחלט לעבור על הצעת חבר-הכנסת בן-אליעזר לסדר-היום.

הי"ר י. שפרינצק:

אנו עוברים לסדר-היום.

ישראל ברי-יהודה (מפ"ם):

מה בדבר ההצעה להעביר את הענין לוועדת החוקה?

הי"ר י. שפרינצק:

החלטנו לעבור על ההצעה לסדר-היום ולא לדון בה במליאת הכנסת.

ישראל ברי-יהודה (מפ"ם):

החלטנו לעבור לסדר-היום ולא לדון במליאת הכנ-ס; אבל לא החלטנו שהענין לא יועבר לוועדה.

הי"ר י. שפרינצק:

עבירה לסדר-היום פירושה שאין דנים במליאה ואין מעבירים את הענין לוועדה. אם פירוש זה לא היה מובן נצביע שנית.

ה צ ב ע ה ש נ י ה

— 37 בעד עבירה לסדר-היום
— 26 נגד

הוחלט לעבור על הצעת חבר-הכנסת בן-אליעזר לסדר היום.

צמ את המלחמה בספסרות. אולי להיפך! אולי צריך להביע צער, שמטפלים בעיקר בדג-החרק, אבל בכ-רישי הספקולאציה אין פוגעים כל כך.

לכן אין ההצעה לדון בדבר כאן נראית לי, ואני מתנגד לה. לעומת זה יש בכל הענין הזה גם צד שני: איך ינהלו את המלחמה? צדק שר-האספקה והקיצוב באמרו, שלא ייתכן להשאיר את באי-יכוח הממשלה במצב שעל כל תביעה חוקית מן האזרח יקבלו תשרי-בה: „אני מצפצף“. אבל לא צריך להיות גם להיפך — מצד הממשלה לגבי האזרחים. צריך לדעת מה מור-תר, איך מותר ולמי מותר — דבר שאינו פשוט כלל, גם לגבי אותם הענינים שברור לנו שהם מצריכים מלחמה מתמדת. אני מציע על כן להעביר את הענין הזה לוועדת החוקה, חוק ומשפט, והיא תבדוק את הצד התחוקתי בלבד, כדי להבטיח את אפשרות המל-חמה הזאת בצורות הנאותות.

אריה בהיר (מפ"י):

כנסת נכבדה. אני תומך בהצעה לעבור לסדר-היום על הצעתו של חבר-הכנסת בן-אליעזר. זה פעמיים מנסה חבר-הכנסת בן-אליעזר, וכן סיעתו, סיעת החרות, לעורר דעה מוטעית בציבור על פעולות הממשלה למלחמה בשוק השחור ובספסרות; שהממשלה מנסה כאילו לשלול את זכויות האזרח. בפעם הראשונה דחתה הכנסת את דרישתו של חבר-הכנסת בן-אליעזר להפ-סיק את החיפושים אחרי ספסרי השוק השחור כשהם מסתתרים בדירות פרטיות. זה היה, נדמה לי, רק לפני שבועיים, והפעם עלינו לדחות בכל תוקף את הנסיון להמריד את הציבור שלנו נגד פקידי-הממשלה. פקחי משרד-האספקה, הממלאים את חובתם האלמנטרית.

בהודמנות זו הייתי מבקש מאת שר-האספקה והקיצוב, לתת לפקחי משרד-האספקה בגדי-שרד מיר-חדים, או סימני-היכר אחרים, לשעת מילוי תפקידיהם, נוסף על התעודה שיש להם, כדי שהאזרחים ידעו שאלה הם פקידי-פקחים שיש להם סמכויות מסו-ימות. אני יודע מנסיוני מקרים בנוסע-ידרכים, שפקח מרים את ידו ומבקש לעצור את המכונית, ואין עליו כל סימן-היכר שהוא פקח — והמכוניות אינן נעצרות. דבר זה טעון תיקון.

אני מציע לעבור על הצעת חבר-הכנסת בן-אלי-עזר לסדר-היום, וטוב היה שמעל הבמה הגבוהה הזאת

ב. חוק משפחות החללים (תגמולים ושיקום), תש"י—1950 (*)

(קריאה ראשונה)

שהקריבו על מזבח החירות והעצמאות. אם כי אנו יוד-עים, ששום גמול ושום פיצוי איננו יכול לפצות את גודל האבידה, הרי בהבטחת קיומם של קרובי המש-פחות, שהיו תלויים בחללי המלחמה, אנו רואים אפש-רות למעט את יסוריהם ולהביאם לידי קיום מכובד.

החוק הזה בא להבטיח לכל אלה שהיו תלויים בקיומם באיש שנפל, זכות לתגמולים ולשיקום למשך כל ימי חייהם, או ליתומים שנשארו — עד גיל הבגרות. החוק הזה בא להמחיש באופן חוקי את זכויותיהן של

הי"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לשר-האוצר, בסעיף חוק משפחות החללים.

שר-האוצר א. קפלן:

כנסת נכבדה. אני מופיע כאן במקום שר-הבטחון, שצריך היה להביא את הצעת-החוק בפני הכנסת. החוק הזה מבטא את הרגשת החובה והאחריות של מדינתנו והעם היושב בציון למשפחות החללים בעד הקרבנות

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 37).

שעל קווינה הכלליים עמד כאן שר-האוצר: אם גם מדברים אנו על תגמולים, הרי יודעים אנו היטב, שאין גמול לאלה ששכלו את היקר להם. כמו כן יודעים אנו שאמצעי המדינה שלנו אינם בלתי-מוגב'ים. אומנם אפשר להצביע על מדינות הנהוגות בדרך אחרת, ששם סכומי התגמולים בבוהים יותר, אך באופן כללי נוכל להוכיח בוועדת-העבודה שהסכומים המוצעים בחוק (אם נכלול בחוכם את התגמולים לילדים וכו') — חופפים את התשלומים הנהוגים גם בארצות שרמת-החיים בהן גבוהה יותר. ביסודו של דבר עלינו לזכור את העובדה, שהשיקום, כלומר הכנסת המשפחות האלה — אלמנות בודדות, אימהות לילדים הורים — למעגל החיים מבחינה כלכלית ומבחינה נפשית, חשוב יותר מאשר התגמול השוטף, ויהא זה אפילו תגמול המתקבל על הדעת.

חברי ועדת-העבודה — ואני מקווה שהבית כולו-במידה שעיינו בחוק המוצע, מזהים בו את היסודות שהונחו בחוק הנכנס, ויש לברך על כך שאותם התי-קונים שהוכנסו בזמנו, כאשר דנו בחוק הנכנס, נכללו בחוק המוצע. ואף-על-פי-כן אני רוצה להעיר הערות מספר לסעיפים שלא הניחו את דעתי. קודם-כל דומני שנקודת המוצא חייבת להיות — שאין תגמולים לש-כולים יכולים להיות פחותים מאותם התשלומים שהיו מקבלים אילו היה החייל חי.

הרי המשפחות נתמכות לפי דרגות מסוימות. והנה, כשמשווים את הדירוג המוצע בחוק לזה הקיים ביחס למשפחות החיילים — הסכומים מתקרבים זה לזה. אבל אני סבורה שלא די בכך; ויש מקום להעלותם במידת מה, בהתחשב עם העובדה שיש הבדל גדול מאד — הבדל נפשי והבדל מעשי — אם החייל נמצא בצבא, והוא בא לפעמים לחופש הביתה, או גם עוזר למשפחתו במקצת, או אם הוא נפל. כשהבן יכול לבוא הביתה — ישנה הרגשת עידוד. כשהבן איננו — נתיחמה המשפחה לתמיד.

אעבור לסעיף 7 הן במצבן של אלמנות בלי יל-דים, ומחלק אותן לפי סוגים — בעיקר לפי הגיל. נקודת-מוצא זו, אם כי היא מובנת לי, מכיון שבמידה שאשה צעירה יותר יש לה יותר סיכויים להיכנס לעבודה, ואילו זו של בת 45 ומעלה עומדים לפניה קשיים רבים בשטח זה; אף-על-פי-כן אינני סבורה שזו צריכה להיות נקודת-המוצא היחידה. מן הראוי להתחשב במצבה של האשה ויכלתה להיקלט בעבודה. יכולה להיות אשה צעירה ואין לה ילדים, אך הקשיים העומדים על דרכה, עקב המשבר והעזוועים שבאו עליה עם האבידה, אינם מאפשרים לה להיקלט בחיים בנקל.

אני תמהה ושואלת: מדוע אומר החוק הזה, שמותר לקצין תגמולים לתת את התגמולים גם לאהרן ששה חדשים או שלושה חדשים לאלמנות מסוג זה, רק במידה שהיו נצרכות ביום מותו של החלל. אני יכולה להבין את הנימוק לכך, אך אינני יכולה לקבלו, כי יכולה להיות אשה צעירה שלא היתה נצרכת ביום מותו של החלל, אבל עקב הזעזוע שעבר עליה או עקב תמורות במצב בריאותה, אין בכוחה להיקלט בחיים. במקרה כזה פועל החוק לרעתה, כי הוא מבחין בין אלה שנתמכו קודם ובין אלה שפרנסו את עצמן. התחייבותה של המדינה כלפי האדם שנתייתם או

משפחות החללים האלה. המשפחות הללו היו מקבלות עזרה עוד לפני שהחוק הזה אושר על-ידי הכנסת בדרך של מתן הענקות ותשלומים והיו מקב-לות תשלומים בעד שירותם של קרוביהם אלה שנפלו בקרב. החוק המוצע מתכוון להקנות זכויות גם למש-פחות שבתקופת שירותו של החייל לא נהנו מתמיכה. באם הן יגיעו בקשות לכך, ואם יימצאו ראויים מב-חינת מידת הצורך והעזרה.

הזכויות שאנו מציעים להקנות למשפחות החללים עולות בהרבה על הזכויות הנהוגות בכמה מדינות גדולות וותיקות. התגמולים החדשים המוצעים על-ידינו הם גדולים פי כמה מן התגמולים הנהוגים בצרפת ובאנגליה. ולפעמים מתקרבים לתגמולים הנהוגים בארצות הברית.

יצחק בן-אהרן (מ"ם):

זוהי הודעה מפתיעה.

שר-האוצר א. קפלן:

אם תרצו, אביא אחר כך מספרים, אלא שאני חושב, שכדאי יותר להביא אותם בוועדה.

כאמור, קיים טיפול במשפחות אלה מאז התחילו נופלים חללים במערכה. לראשונה טיפלה בהם מח-לקה מיוחדת באגף משפחות החייל. מיאנואר 1949 עבר הטיפול במשפחות אלה לידי האגף ליישוב ושיקום החייל של משרד-הבטחון. כאלפיים וארבע מאות משפחות חיילים נמצאו בתקופה זו בטיפול של המוסדות לל. 570 מהם נעזרו על-ידי הלוואות והע-נקות בסידור כלכלי והבאתם למצב של אי-תלות בת-מיכות. כ-400 משפחות נעזרו על-ידי סידור בעבודה. לשיקומם של אלה הוצא עד כה כרבע מיליון ל"י מכספי המדינה. כיום מוסמכים לקבל הענקות חדשיות עוד כ-1470 משפחות, מהן 500 אלמנות ו-970 הורים. ההוצאה החדשה עולה כיום ל-40,000 ל"י. מרא-שית הפעולה הוצא בסעיף זה של תגמולים חדשים למשפחות החיילים 640 אלף ל"י.

בעקבות החוק שיאושר, ייתכן שיתגלו עוד מק-רים בהם נצטרך להעניק תשלומים חדשים, ואנו צריכים איפוא להעריך את ההוצאה השנתית להבא, בערך בסכום של 570 אלף ל"י. הבאנו בחשבון עוד כחצי מיליון ל"י לשנה התקציבית הבאה לעזרה קונ-סטרוקטיבית לצרכי שיקום למשפחות הנזקקות לשי-קום כלכלי.

כבוד המדינה יוכיח את עצמו בחקיקת החוק הזה; המדינה מקבלת על עצמה עול לא קל. נוכח החובה הגדולה לגבי האנשים האלה, לא יכבד העול הזה. אני מציע להעביר את החוק לדיון בוועדה.

היו"ר י. שפרינצק:

סבורני שמוסכם על כולנו, שיש להעביר את החוק לדיון בוועדה. היש מישהו הרוצה בדיון כאן? אני רואה שרוצים בדיון. רשות-הדיבור לחברת-הכנסת שמוניות.

יהודית שמונית (מפא"י):

כנסת נכבדה, בגשתי להעיר את הערותי לחוק המוצע לפנינו, אינני מסייחה את דאגתי מן ההנחות

ולא רק לשם הבטחת הילדים — כפי שמפרש החוק — אלא גם לשם הבטחת הורים; כדי שלא נזעזע את העזרה הבטוחה ביותר שהובטחה למשפחות השכור לות על-ידי המדינה.

חנן רובין (מפא"י):

כנסת נכבדה, חוק זה צריך להתקבל ללא ספק בברכה על-ידי הכנסת. לכל אחד מאתנו ברור שהכנסת דנה כאן בדבר שבנוגע אליו אין ביכולתה למלא אחרי כל הדרישות. אין היא יכולה לפצות אף במשהו את משפחות החללים. בשעה שאנו דנים בחוק זה עלינו לעשות זאת מתוך הנחה, שיעשה נסיון להקל לפחות במשהו על משפחות אלו. אבל גם אם אמרנו שאנו מברכים על חוק זה, לא נוכל לעבור בשתיקה על כמה וכמה נקודות, הטעונות תיקון.

יצוין שחוק זה בא באיחור. אפשר היה להביא לדיון הכנסת עוד לפני חצי שנה, או לפני תשעה חודשים, ואולי היתה זאת אחת מחובותיה הראשונות של המדינה, לאחר שנפסקו הקרבות, לטפל בענין זה. כן אנו חולקים על כמה וכמה סעיפים עניינים שבחוק המוצע. סבורני ששיעור התשלומים שהוצע על-ידי הממשלה אינו מספיק. אביא רק דוגמות אחדות כדי להביא לידי דעה.

אלמנה בלי ילדים מקבלת לפי החוק תשלום חדשי של 20 לירות בערך; אלמנה הנשארת עם שני יתומים זוכה לתשלום לא גדול מ־32,800 ל"י; אלמנה שהיא אם לחמישה ילדים תקבל תגמולים בסך 41 לירות לחודש; זוג הורים זקנים, אף אם מצבם נמצא מתאים לכל התנאים המפורטים בחוק לשם תשלום התגמולים — לא יקבל יותר מ־27 לירות בערך. חושבני שאין צורך להרבות דברים כדי להוכיח שתשלומים אלה אינם מספיקים כלל וכלל. אני מקבל את ההנחה שהמוסד דוח שמתפקדים לדאוג למשפחות השכולות צריכים לראות את נקודת-ההכובד של עבודתם בהפיכת התשלום מים החודשיים למפעל של שיקום, בדרך זו יש לתת למשפחות השכולות את האפשרות לחיים פרודוקטיביים ולחיים של עבודה בכבוד, אבל יחד עם זה כשאנו רואים את האפשרויות המובטחות למשפחות החללים על ידי החוק המוצע, אנו חייבים לומר, שסכומים אלה רחוקים מלספק את הצרכים. מן הראוי, איפוא שוועדת העבודה תציע להעלות את הסכומים האלה ב־6 ל"י ועד 8 ל"י לחודש בממוצע.

הבצעת החוק שלפנינו ישנו מושג הטעון בדיקה בוועדה שתטפל בחוק, והוא המושג „נצרך“. החוק מעניק לאלמנות למטה מגיל 45 שאין להן ילדים זכות לתגמולים, המוגבלת לתקופה של שלושה או ששה חודשים. להורים למטה מגיל 50 אין מעניקים כל זכות לתגמול. בשני המקרים שהזכרתי ייעשה יוצא מן הכלל רק לגבי „נצרכים“. לפי החוק המוצע ייחשב כ„נצרך“ רק אב שכול שאינו מוכשר לעבודה ואין לו הכנסה. יוצא, איפוא, שאדם שאינו בעל פרנסה, כגון מחורש עבודה הנתון במצוקה אבל בעל יכולת עבודה, אינו בכלל במושג זה ואינו זכאי לקבל תגמולים גם כשבנו תמך בו לפני שנתיים.

עקיבא גלובמן (מפא"י):

אתה טועה בפירוש החוק.

שכל את היקר לו, היא התחייבות שאי-אפשר למצוה בעקב הגבלה כזאת.

לסעיף 8. עלי לציין שיש להשמיט גם מכאן סעיף אחד שהשמיטנוהו בחוק הנכים. סבורני שעלינו להשמיט את הסעיף 8 (ב). המפלה בין משפחה שיש לה עד ארבעה ילדים לבין משפחה שיש לה יותר מארבעה ילדים. אינני יודעת מה מספר המשפחות המטופלות ביותר מארבעה ילדים. אפשר להבין שאם משפחה מטופלת במספר יותר גדול של ילדים, הרי יש בין הילדים כאלה שיכולים לסייע בפרנסת המשפחה. אבל בחוק הוגבלה העזרה לילדים עד גיל 18, והתמיכה ניתנת רק לילדים שטרם מלאו להם 18 שנה. אין איפוא הצדקה להפליה בהענקות למשפחה שנתיתמה בגלל מספר ילדיה.

עלינו לתת את דעתנו לסעיפים 11 ו־12 הדנים במצבם של הורים שכולים. מתעוררת השאלה למשך איזו תקופה עומדת להורים הזכות לפנות בבקשת תגמולים? אם הדבר לא פורט, ואם התשובה היא שאין הגבלה בזמן — אקבל את התשובה הזאת ברצון. אבל אם אין הדבר כך — הרי זה דורש תיקון. אני יכולה לתאר לעצמי הורים שכולים שאיבדו בן יחיד, והם היו אנשים צעירים שטרם הגיעו לגיל 50, או אפילו לגיל 45 והתפרנסו בכבוד. עוברות שנים והם מזדקנים. להורים אלה אין תקווה שהם יעלו וישתמשו בחיים ואין להם תקווה שילדם יעזור להם. אם אין מפרשים בחוק שעומדת להם הזכות לקבל תגמולים ועזרה. כשם שהיתה עומדת להם זכות אילו היו נצרכים ביום מות הבן — אני רואה בזו תקלה.

ישנו בחוק סעיף הדין בהפחתות מהתגמולים. ויש לסייג: בשום זמן לא יהיו התגמולים סכום פחות מ־25% מהסכום המגיע למקבל לולא הכנסותיו. החוק מבדיל בין הורים שהבן החלל היה תומכם היהידי לבין הורים שיש להם גם בנים אחרים. בהתאם למספר הבנים התומכים מקטין החוק את סכום התגמולים להורים. דומני שכדי להביע את הרגשת המדינה להורים אלה ששיכלו את בניהם, מן הראוי לקבוע שבכל מקרה — גם אם ישנם תומכים אחרים — תושט לפחות עזרה סמלית.

עצם העובדה שישנם עוד מפרנסים במשפחה, לא תמיד פותרת את שאלת ההורים. קשה להם לבקש את עזרת הילדים לעת זקנה. וייתכן שנראה להורים אלה שדוקא הבנים שנפלו היו הנאמנים והעוזרים. אין זה נכון להוציא את ההורים האלה מתוך רשימת האנשים הזכאים לקבל את תמיכת המדינה.

אם כי יש לברך על הרוח הטובה של החוק, יש עוד להתעמק בסעיפיו מתוך ראיית מצבם של ההורים השכולים וכל מה שעליהם לעבור עוד בערוב ימיהם. רצוני לסיים ולומר שישנו עוד סעיף אחד הדין באפשרות להחליף תגמולים בשיקום. זהו אחד הדברים החשובים ביותר בסידור המשפחות. אף-על-פי-כן, כיון שכאן מעורב ענין של הורים מזדקנים, ומפני שהתגמולים עלולים במקרים רבים לשמש אחיזה יחידה בחייהם — צריך להכניס חומרות בענין השימוש בתגמולים לפי סעיף 29. המאפשר להשתמש לצורך שיקום בסכום ההדדי-עמי שיהיה שווה לתגמולים הניתנים במשך חמש שנים. בענין זה צריך לנהוג בהחירוף,

חנן רובין (מפ"ם):

לא אני טועה ולא אתה. מכל מקום, החוק צריך להבטיח מחוק לכל ספק, שאם החלל קיים את הוריו — והם עכשיו מחוסרי עבודה — יובטחו להם במקרה זה גם תגמולים בשיעור מסוים. אנו מציעים, איפוא, כתי" קון שני, נוסף להעלאת התשלומים, לשנות את המושג "נצרך", כדי לאפשר שימוש אנושי וליבראלי יותר בחוק.

כן ברצוני להעיר, כי בסעיף 15, כמדומני, מובא פירוט ארוך מאד על שיטות ההפחתות מן התגמולים במקרים שבהם יש למי שזכאי לקבל תגמולים גם הכנסה נוספת. דבר זה יכול בסקירה שטחית להביא לידי רושם שיש כאן צדק סוציאלי, כביכול, כדי למנוע שבעלי ההכנסה לא יקבלו מן המדינה תגמולים, שהם למעלה מכפי צרכיהם ואולי למעלה מיכולת המדינה. אבל מי שבדוק את הדבר בדקה עינית יותר, יראה שכל הסעיף הודן בהפחתות אינו עומד בפני הביקורת. המצי" אות כבר הוכיחה זאת במקרים של תשלומים למשפ" חות החיילים המגויסים. לדעתי ברור למעלה מכל ספק, שהסעיף 15 המוצע עשוי לפגוע דוקא בשכבות החלשות יותר מבחינה כלכלית. אלמנה, אם לילדים, היוצאת לעבודה ומשתכרת כמה לירות — מיד ייעשה חשבון ויפחת משהו משיעור התגמולים. נדמה לי כי בשעה שמדובר על משפחות חללים, הרי זה למטה מכבוד המדינה לעשות חשבון עם משפחת החלל שמא זכתה לאיזו הכנסה שהיא בחצי השנה האחרונה. אין כאן כל בעיה כספית. הסעיף הזה יביא רק להקמת מנגנון של חוקרים ובודקים, ומטבע הדברים הוא, שיביא לידי התמרמרות. על כן אנו מציעים למחוק את כל הסעיף הזה, שהוא לדעתנו לא-הומאני.

כל התיקונים שאנו מציעים כאן בנוגע להעלאת התשלומים, ביטול ענין ההפחתות ושינוי תכנון של המושג "נצרך" — אינם תופסים מקום רב מבחינה כספית, ולפי הערכתי, ואני מניח שאין היא רחוקה מזי מן האמת, לא יעלה ההפרש על 12—14 אלף לירות לחודש. ואם כן, הצד הכספי ודאי אינו צריך לעכב.

לדעתי צריכים הסכומים הדרושים לעזרת משפ" חות החללים להיות משוריינים בתקציב המדינה, כפי שמשורינות הוצאות הבטחון של המדינה. מחובת המדינה לדאוג כאן לא לעקרונות נאים בלבד, כי אם גם למעשים טובים.

כאן עלי להעיר עוד שתי הערות: לא ברור לי מדוע ממונה משרד הבטחון על ביצוע חוק זה. עד כמה שידוע לי הנוצב במדינות אחרות, ישנה אדמיניסטרציה מיוחדת ומיניסטריון מיוחד לעניני הפנסיות. אני מבין שאצלנו הפוכים משרד הבטחון ולשכת ראש-הממשלה ל"היפרימיניסטריון", שיש בו הכל: תכנון כלכלי, סטא" טיסטיקה, משרד המיעוטים וכו'. אני מבין שישנה מגמה לבנות מעין מיניסטריונים מקבילים במסגרת משרד ראש-הממשלה ומשרד הבטחון, אולם חושבני שזוהי התפתחות בלתי-בריאה. על-כ"פני, משפחות החללים כבר יצאו מגבולות של פיקוד, ועל כן אין הענין שייך למשרד-הבטחון. הטיפול במשפחות השכולים צריך להי" מסר למשרד המטפל בביטוח העממי.

לבסוף אני מציע לאנשים שיטפלו בעיבוד החוק הזה, לנסחו כך שגם האיש הפשוט, מחוסר ההשכלה המשפטית, ידע לקרוא בו בלי עזרת עורך-דין ויכול

להבינו אגב קריאה ראשונה. יש כאן סרבול ללא צורך וריבוי מושגים מיותרים. תחת לקבוע את שיעור התש" לומים בלשון ברורה ופשוטה, השתתפו יוזמי-החוק במושגים מעורפלים, כ"תגמול יסוד" ו"תגמול קיבוע", בחישוב אחוים מסובך וכו'. תביעתנו היא, איפוא, לנסח את החוק בצורה בהירה ומובנת, כדי שדוקא אלה שהחוק נוגע להם במישרים, יוכלו להבינו בלי קושי.

חיים כהן-מגורי (תנועת החרות):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש שבירכו כאן על כך, שהחוק כבר הספיק לבוא לנסת לאחר תקופה כה ארוכה. ואני מאחל, שהגשמתו תבוא בדרך קצרה יותר.

לפי דעתנו צריך חוק זה להיות מיוחד במינו. שהרי מדובר בו בגיבורי האומה, שלגבורתם כמעט שאין תקדים במלחמת השחרור של עמים אחרים, בחורינו אלה שחסמו בגופותיהם את הסתערות האויבים הרבים, שעלו עליהם במספר ובנשק. זוהי ההזדמנות הראשונה לדורנו זה, שבכות בניו הגיבורים והאמיצים, שמנשרים קלו ומאיר" יות גברו, יצאה אומתנו למלחמה שכפו עליה אויבים קרובים ורחוקים, במלחמתה הראשונה לאחר אלמים שנות גלות ושעבוד.

שני שלבים היו למלחמתנו זו: השלב הראשון — המלחמה העקשנית והבלתי-פוסקת של המחחרת כלפי המשעבד הבריטי. במלחמת-שחרור זו נפלו צעירים טובים ונאמנים לעמם ולמולדתם, מהם בקרב ומהם שהועלו לגרדום. רבים מהם השאירו הורים שכולים ובני משפחה שכולים. אני מקווה שלא יקופחו אותם ההורים ששכלו את בניהם במלחמת השחרור ולא תהיה הפליה.

השלב השני — מלחמת המגן הפולשים הערבים. למרות חילוקי הדעות והפילוגים הפנימיים, ליכנו צעירי רינו לכל חלקיהם את אויבנו הרבים שוק על ירך, ובלי נשק הדפו צעירינו הגיבורים את הפולשים, שצרו עלינו וסבבנו מכל עבר: בימ, באוויר וביבשה. הודות לאומץ רוחם אנו חיים; הודות לגבורתם מוגרה עצמתו של האויב והודות להקרבה וחירוף הנפש שגילו לוחמינו, רמה קרנו והורם כבוד ישראל בעולם כולו. וזה לאחר השואה הגדולה שנפלה על אומתנו בגולה הארורה, בידי חיות הטרף אשר צלם האלהים סר מעליהם. חלק מאלה שהשתתף בהשמדת עמנו בגולה, בא עם נסיונו הרב במלחמה ובהשמדה, כדי לכלות את שארית הפליטה בחוף-המבטחים היחיד והאחרון של אומתנו. אולם כאן נתקלו בחומת הפלדה של גיבורי ישראל. הודות לאמונה הגדולה בצדקת מלחמתנו ובגבורותם העילאית של טובי בנינו, יצאה אומתנו במלחמתה הראשונה עטורת נצחון.

מחובת הכנסת הראשונה, שבכותם של לוחמים גבורים היא יושבת כאן, להנחיל שם-עולם לאלה אשר קידשו את שם ישראל ואשר במחיר חייהם הביאו לע" מנו במלחמת השחרור את עצמאותנו וריבונותנו.

בהיכל מפואר בבניי האומה ייחרו שמות כל גיבורי ישראל בדורנו זה, שהקריבו את חייהם במלחמת השחרור.

ועל כן, כשאנו באים לדון בחוק הזה, עלינו להתי" חשב בדעתם של ההורים השכולים. קיימת התמרמרות בין השכולים כלפי שמו של החוק וסעיפיו השונים. לדעתם, חלל הוא שם כולל של אדם אשר מת כתוצאה

עקיבא גלובמן (מפא"י) :

אדוני היושבראש, כנסת נכבדה, אינני רואה לעצמי זכות לדבר, עקב היותי על החוק, על אלה שנפלו. הם השאירו מצבה חיה, את מדינת ישראל, ורבים מהם זכו להשאיר אחריהם בדרים שבכתב, המספרים לנו ול בנינו זה אשר היו לעמם ולעצמם. ולא אוסיף דבר.

אשר לחוק עצמו. היתה לי פגישה עם ועד ההורים השכולים, שמטרתו להקים יד לבנים. הבטחתי להם שהם יזומנו לוועדה העבודה כדי להשמיע את הערותיהם לחוק. ואעשה זאת ברצון. אינני סבור שעלינו להיכנס לפרטים השונים של החוק בקריאה ראשונה. מוטב, לדעתי, לעיין תחילה בחוק, ואחר-כך להסיק מסקנות. אם נטלתי רשות דיבור, הרי זה כדי לברר כמה שאלות כלליות, שעליהן העירו החברים שדיברו לפני.

בגלל אפיה הקונסטרוקטיבי והדינאמי של מדינתנו פועלת הממשלה, בחוקים שחוקקה לגבי חיילים משוחררים, נכים, ועכשיו לגבי משפחות החיילים של מלחמת השחרור, בשתי דרכים: דרך התגמולים ודרך השיקום. לא כל המדינות הלכו בשתי דרכים. לפני חומר וטבלות מכמה ארצות: מבריטניה הגדולה, מצרפת, מצ'יכוסלובאקיה ומארצות-הברית. הארצות הללו, פרט אולי לצ'כוסלובאקיה, אינן עוסקות בשיקום כפי שאנו עוסקים בו. הפנסיות בארצות אלה אינן גבוהות, לעתים אף נמוכות מן הפנסיות שמציעה כיום ממשלת ישראל; בזאת אינני רוצה לומר שהפנסיות המוצעות מספיקות. בכמה ארצות לא נהוג גם השוויון לגבי ההנאות, דבר שכל החוקים שלנו הכירו בו, ושמתחי שלא באו לערער עלי-כך אפילו הנוגעים בדבר; אני אומר זאת לכבודם. לגבי נכים או משפחות חיילים אין הבדל אצלנו בין הדרגות שבהן שימשו הנוגעים בדבר בצבא. בכל הארצות ישנם הבדלים גדולים. באחת הארצות ההבדל הוא מ'4 עד 50 ל"4 לחורש. השוויון הזה מובן לכולנו, והוא עולה בכסף וראוי שיעלה בכסף. השוויון אינו מפהית, כי אם מגדיל את ההוצאה. אף זאת יש להביא בחשבון — אם אנתנו הולכים בדרך של שיקום, יש לנו ענין שהנוגעים בדבר לא יקיימו את חייהם מעבר לתחום החיים. אנו רואים בפעולת השיקום — אני מניח שכולנו רואים כך — לא רק שאלה של קיום, כי אם גם שאלה של החזרת אנשים לחיים, עד כמה שבכוח החיים להשכיח כאב השכול.

משום כך הצעת החוק שלנו שונה במקצת מכפי שנראה לכמה חברים בכנסת; כי בשעה שאנו פועלים בשתי דרכים, עלינו לדעת מהי הדרך העיקרית שאנו רוצים ללכת בה. איננו מחכוון בזה לצאת ידי חובת העררות השונות לגבי הסידורים השונים של הפנסיה. אולם עלינו לדעת שאנו רוצים במיוחד ללכת בדרך השיקום.

היה רצוי מאד ששרה-הבטחון, לכשישוב מחופשתו, ימסור לבית בהודמנות הראשונה דין-וחשבון מקיף על הגעשה בשטח השיקום והפנסיות. סבורני כי חובה על הממשלה למסור לבית דין-וחשבון כזה, ולפי דעתי יש לממשלה מה לספר לאזרחי המדינה. אביא רק מספר אחד: אגף השיקום הוציא במשך השנה — והוא התחיל את עבודתו ב'1 במארס — 3,600,000 ל"4. לסיכום הזה נצטרפו עוד 860,000 ל"4 מספרי הבאנקים. כ'1,500,000 ל"4 הושקעו עליידי הסוכנות היהודית וה'קרן הקיימת לישראל ליישובם. הנתונים החקלאיות

של החיילים המשוחררים, מלבד השקעותיהם של החיילים עצמם.

כבר הזכרתי שאגף השיקום החל את עבודתו ב'1 במארס. עד ה'1 במארס 1949, הוציא משרד הבטחון — משוממה הזכירו אותו לא לטובה, שלא בצדק ושלא בדין — קרוב לחצי מיליון ל"4. המדינה הוציאה א"י פוא, במישרין, למעלה מארבעה מיליון ל"4 השנה לצד כך זה. לא אגלה סוד אם אגיד לבית, כי אגף השיקום, עד כמה שידוע לי, עומד בדברים עם שרה-האוצר כדי להעלות את תקציב אגף השיקום השנה בסכום ג"כ למדי.

דומני שבהתחשב עם יכלתה ממלאה המדינה את חובתה, אם כי ברור שהתביעות מרובות הן, אבל גם כאן ברצוני לומר: לא מעטות המשפחות שאינן פוגות לממשלה — מי משום שאינן זקוק ומי, כפי שההורים אמרו לי, שרואה בכך חילול זכר בנו; ויש גם משפחות כאלה במדינת ישראל. רציתי כי הבית ידע על כך.

את הפרטים השונים, כפי שאמרתי, נברר בוועדת העבודה. אני רק רוצה לטעון נגד הערה אחת שנאמרה מתוך חוסר ידיעה. כיושבראש ועדת העבודה עוקב אני יום-יום אחרי עבודת אגף השיקום ועומד בקשר אתו. ברצוני להגיד שאין שאלון באגף השיקום שלא קראתי, והשאלונים אינם שאלונים מסורבלים, אלא פשוטים ביותר. מינימום פרטים שצריך לדרוש. אנו מעוניינים שאגף השיקום ינהל את עבודתו בעילות. לא שמעתי תלונות על צפינות התגמולין. קצין התגמולין הוא מי שהיה חילל בצבא-ההגנה לישראל.

כפי שאמרתי נברר בוועדת העבודה ונשים לב להערות שנשמעו, אולם נדע כי הולכים אנו בפעולה זו בשתי דרכים, ואם נעלה יתר על המידה בדרך האחת — רק נפגע בדרך השנייה.

הי"ר, י. שפרינצק :

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת רחל כהן, ואחריה, הנואם האחרון חברה-הכנסת ילין-מור.

רחל כהן (ויצ"ו) :

כנסת נכבדה, גם בדברים שנאמרו מטעם הממשלה, וגם בדבריהם של כל חברי-הכנסת שקדמו לי, שמענו שהחוק הזה צריך לשמש ביטוי לא רק לתגמול במובן חמרי, כי אם גם לתגמול במובן נפשי ורוחני. לכן, אני מצטרפת לדעתו של חברי-הכנסת שקדמני — ששם החוק אינו הולם את תכנו. מן הראוי היה לקרוא לחוק זה: חוק משפחות קרבנות מלחמת השחרור. עליידי כך היינו מעלים את זרבתם של אנשים אלה. במדינות אחרות ישנם אזרחי כבוד, אצלנו לא מקובל הדבר; אבל באמצעות חקיקת חוק למשפחות הקרבנות יריגשו את עצמם אלה שאיבדו את היקר להם, כאזרחי כבוד. עלינו להכיר שחוק זה הוא מיוחד במינו.

בשל הטעמים האלה, אני מצטרפת גם לכל אלה שדרשו למחוק את ההגבלות ביחס להגדרה "שכול" בקשר עם הגיל; וכן גם בסעיף 15.

אינני רוצה לחזור על דברי חברים, שההפתחה היא לפעמים דבר שלילי ובלתי-צודק. רצוני להתעכב על שתי נקודות. קודם-כל סעיף 7 (א) (3) — הדין באלמנה שלא מלאו לה 30 שנה, וכפי שנקבע ב"נתון התגמול לאלמנה נות מסוג זה רק במשך 3 חדשים. דומני שכל מי שטיפל

פעם בשאלמות יודע שאין הן יכולות לחזור לחיים רגילים ולציביות נפשית במשך 3 חודשים. יש לי ניסיון רב בטיפול באלמנות זמנות המאורעות, ורצוני לומר שאלמנות בלי ילדים ואלמנות עם ילדים רוצות לעבוד ומטות תדירות בעבודה, אבל בחודשים הראשונים הן מדוכאות ואינן יכולות לגשת לשום דבר קונסטרוקטיבי — אפילו לא במחשבותיהן. יש ביניהן נשים שלא עבדו לפני כן, אבקש את ועדת-העבודה להקדיש תשומת-לב מיוחדת לענין זה, ולהגדיל את התקופה הזאת. דברי אינם תיאור ריה סתמית, הם מבוססים על טיפול במקרים כאלה.

הנקודה השניה שרציתי להתעכב עליה היא היתר-מים. אם מדובר על שיקום, הרי שיקום למשפחה הוא מתן חינוך מקצועי לילד, אם ייתכן אצלנו חינוך חינוס — ואני מקווה שיינתן חינוך חינוס עד גמר בית-הספר העממי — הרי יש לתת ליתומים אלה חינוך מקצועי לאחר גמר בית-הספר העממי על חשבון המדינה. זוהי חובתנו הקדושה. מוטב שלא להגדיל את התשלומים לאם מטופלת בילדים, ולאפשר לה ללמד את ילדה מקצוע. את הכסף הדרוש לכך אפשר לקחת גם מכספי השיקום, כי זהו השיקום בה, הידיעה.

חברי-הכנסת גלובמן אומר, שברצות אחרות אינו שיקום — יש תגמולים. אני יודעת שהנסיחה בצרפת אחרות קטנה יותר מזה המוצעת בחוק, אבל שם קיים שיקום ילדים בצורת לימוד על חשבון המדינה, כלומר מתן חינוך מקצועי לילד. צורת שיקום זו קיימת בכל הארצות הנאורות, ואני מבקשת מחברי ועדת-העבודה להקדיש לדבר תשומת-לב מיוחדת. את האמצעים לכך יש לקחת מכספי השיקום

אני עצמי נתקלתי בקשיים בטיפול במשפחות בקשר ללימוד מקצוע לאחר גמר בית-הספר העממי. היו ספקות אם דבר זה נחשב לשיקום או לא.

אני מצטרפת לדעה שהתשלום יבוצע עליידי משרד השיקום שליד משרד-הביטוח-העממי; כי זהו ביטוח אורח, ביטוח לאלה שלהם אנו חייבים יותר מכלל האזרחים.

נתן ילין-מור (הלוחמים):

כנסת נכבדה. שפת החוקים היא יבשה, אבל לא תמיד יבשים הנושאים המקופלים בתוך סעיפי החוק. לפעמים יש בהם פרשיות הספוגות דם ודמע, ודומני שמכל החוקים שהובאו לדיון בכנסת תוך השנה האחרונה לא היה כחוק הזה של "תגמולים ושיקום למשפחות החללים" חוק ספוג דם שהספיק להיקרש, ורווי דמעות שעדיין הן חמות וזולגות.

כנסת נכבדה, אינני יודע אם יש בתוכנו אדם שיכול לפענח את אשר צופן לנו העתיד בחוק. אבל דבר אחד, לצערנו, ברור למדי: שהמלחמה שעברה עלינו איננה המלחמה האחרונה שעמדנו בה; נצטרך לעמוד עוד בעתיד. אנו מוקפים אייבים רבים מקרוב ומרחוק. יש אייבים קרובים הרואים את קיומנו כאן כאפיוזה — כאפיוזה של מדינת הצלבנים שהיתה קיימת בארץ בימי הביניים, ויש גורמים רחוקים חזקים יותר, הרואים אותנו כראות רוח רפאים. ואלה גם אלה לא יחסכו מאמצים כדי לסלק אותנו מארץ-החיים. אבל בכל מלחמה אשר תבוא, בכל פעם שה נוער הישראלי ייקרא לעמוד בקרב ולהגן על עצמאותו והירושתו של העם, על זכות קיומה של האומה — בכל

זהו צד אחד של המטבע, אך יש גם צד שני: המלחמה הקיומה מאתנו דם רב, היא גולה מאתנו את מיטב הנוער העברי, כי טעות היא לחשוב שהגורל הוא עיוור וכדורי האויב סומים. גם זה וגם אלה פקוהי עינים, והם פוגעים המיד בטובים ביותר, במתפרצים, בכנוגים להקריבה, בנחשונים, וגם הפעם היה כך.

אולם אנו כולנו רואים את החללים ככלל. אין אנו רואים את היחיד שבתוך הכלל הזה. לעומת זאת, משפחותיהם של החללים הללו, קרוביהם של הוריהם, אשר כמעט כל אחד מהם השאיר אח, אחות, אשה, ילד, אב ואם — בשבילם היה היחיד הזה תופעה חד-פעמית, תופעה שאינה חוזרת, תופעה שאין לה כפרה ותמורה. ועל כן, בבואנו לחקוק את החוק הזה, צריכים אנו לשקול את הרגשות האנשים הללו, להביא אותם בחשבון ולהתייחס אליהם בעדינות, כדי שלא לפגוע בהם. ועל-כן חייבים אנו להקפיד שלא להזדקק בחוק זה לדקדוקי-ענינות. כי דקדוקי-ענינות אלה פוגעים מאד בקרובי החללים. אין אנו עושים חסד עם המשפחות האלה. אנו צריכים לשלם להם כופר נפש, כופר נפשנו, כופר הגיענו בזכות הקרבות האלה לעצמאות ולחירות במולדת.

על כן פוגעת מאד כל אותה קונסטרוקציה של תגמולי יסוד ותשלומים הקשורים באינדקס תוספת היוקר, המצריכה עשיית חשבון עד הפרוטטה. למשל: בדברי ההסבר תמצאו, שבמקרה אחד מגיע התגמול ל-32 ל"י ר"פ 152 פרוטה, במקרה אחר מגיע התשלום ל-13 ל"י ר"פ 834 פרוטה, במקרה אחר מגיע הסכום ל-19 ל"י ר"פ 951 פרוטה. למה דקדוקי עניות כאלה? למה לקשור את התגמול באינדקס? והכנסת חקקה לפני זמן מסוים חוק על משכורתם של חברי-הכנסת, שבו התעלמה מן האינדקס, וקבעה סכום גגול למשכורת. האם אי-אפשר לעשות אותו דבר גם ביחס למשפחות הלוחמים שנפלו?

שנית — וכבר העירו על-כך אחרים — החוק הזה יש בו קיפוח גדול גם לגבי אלמנות וגם לגבי הורים שכולים. לגבי אלמנות קיימת חלוקה לפי גילים, חלוקה שהיא שרירותית במידה רבה. לנשים שטרם הגיעו לגיל 30, לנשים בגיל 35 ו-40, ואחרי כן לאלו שהן למעלה מגיל 45, אך לא תמיד הגיל קובע. קובעים התנאים ומצב בריאותה של האשה. קובעת לפעמים העובדה, אם לאשה יש מקצוע, או שאין לה מקצוע. הייתי מבין אילו היינו קובעים שהאשה תקבל את התגמולים כל זמן שתישאר באל-

ישיבה קל"ח, ב' ניסן תש"י (20 מארס 1950)

— חוק משפחות החללים (תגמולים ושיקום) (ילין-מור, גלובמן, קפלן, שפרינצק);
— חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון) (שפרינצק, קפלן) —

בהיים. לא רציתי קודם לגזול מזמנכם, אך כעת אני מוצא לחובתי, להביא לכם כמה מספרים, כדי שתדעו מהו העול — עול-כבוד, אך גם עול כבד שאנו מקבלים על עצמנו, וכדי שתראו אם יש יסוד לטענות רבות שנשמעות כאן.

חבר-הכנסת גלובמן הדגיש, שאנו הכנסנו את הרעיון של שיקום; אנו הארץ היחידה העושה בשטח זה. חברת-הכנסת כהן אמרה, שבכמה ארצות נותנים דמי-חינוך. אני רוצה להביא כמה דוגמות. לאשה עם ילד, עד גיל 18 אנו מציעים 30 לירות ומשהו לחדש. באנגליה ישנה הענקה לחינוך, ואפשר לקבל בשביל הינוק ילדים עד $6\frac{1}{2}$ לירות לחדש; אך התגמולים לאשה וילד ביחד באנגליה הם מ"6 עד 32 לירות לחר דש. חברת-הכנסת גלובמן הדגיש, שקבענו את העקרון של שוויון בתגמולים. גם אצל עמים אחרים יש יחס כבוד לחללי המלחמה, ויחס כבוד זה חייב להיות. בארצות אחרות מהווים לפעמים ארגוני החיילים כוח עצום. כמה נותנים לילד שנשאר בלי הורים? אנו מציעים לתת 16 לירות 800 פרוטות. באנגליה נותנים מ"3 עד 5 לירות. בצרפת נותנים מ"2100 עד 2500 פראנקים; בצ'כיה נותנים מ"400 עד 600 כתרנים. סכומים אלה שוב מגיעים ל"3—5 לירות לחדש. הייתי יכול לפרוט את כל הרשימה הזאת, ואז היה חברת-הכנסת בן-אהרן נוכח לדעת, שהתגמולים שאנו מציעים לתת אינם פחותים. אינני יודע אם המלה "תגמולים" היא מלת גנאי או לא; לתומי חשבתי, שהיא אינה מלת גנאי. הסברתי, שאי אפשר לתת תגמול אמיתי למי שאיבד חייו, אבל במידה שנותנים כסף למשפחות החלל, הרי זה תגמול מסויים.

אינני רוצה, שיווצר רושם כאילו נזכרנו במאחר ולא מילאנו עד כה את חובתנו למשפחות. אחרי הוויי כוח על חוק זה נזון על חוק הנכים ואז אמסור לכם מה שעשינו. המדינה הקטנה הזאת לקחה על עצמה עול כבד, ואנו צריכים להתייחס לדיונים אלה לא כפי שהיינו רגילים בכינוסים קודמים, אלא כפי שחייבים לעשות זאת בפארלאמנט עברי כאשר דנים על ענינים כאלה במדינה.

היור"י. שפרינצק:

סבורני שמדרך הטבע צריכה הצעת החוק לעבור לוועדת-העבודה. אני מעמיד את ההצעה להצבעה.

הצבעה

הוחלט פה אחד להעביר את הצעת-החוק לוועדת-העבודה.

ג. חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון), תש"י—1950 *

(קריאה ראשונה)

ייחס לתאריכים, שבהם יוכרו האנשים שנחבלו עקב שירות בפעולה מאורגנת נגד צבאות פולשים, או נגד כנופיות ערביות, נכנים הזכאים ליהנות מחוק זה. התאריך שקובע בחוק המקורי היה בין ה"30 בנובמבר 1947 — ובין ה"30 במאי 1948. בעקבות הצהרתו של ראש-הממשלה ושר-הבטחון בכנסת בישיבה שאישרה את החוק הני"ל נתברר, שגם אחרי תאריך זה של טוף

מנותה, אבל אם תינשא לאיש אחר — אזי תישלל ממנה הזכות הזאת.

לגבי הורים שכולים: יש כאן קיפוח בולט ביחס להורים, שיש להם בן בגיל 18 ומעלה. להם נותנים סכום של 6 ל"י ו"917 פרוטה — סכום שאיננו מתאים כלל לצרכים. אני סבור שיש כאן פגיעה חמורה. שצריך לבטל אותה; מן ההכרח לבטל את הקיפוח הזה.

ולבסוף הייתי רוצה לעמוד על עוד נקודה, שכבר נגע בה חברת-הכנסת מגורי-כהן. החוק הזה דן בתג"מולים למשפחות החללים, ואנו יודעים מה פירוש המונח "חייל" בחוק. אולם המלחמה, מלחמת-המגן נגד צבאות הפלישה, היתה המשך ונתאפשרה על-ידי מלחמת המחותר, על-ידי מלחמת החירות שהתנהלה מקודם. ויהיה זה מן הצדק —

עקיבא גלובמן (מפא"י):

הרי על זאת באה הודעתו של שר-הבטחון.

נתן ילין-מור (הלוחמים):

ההודעה איננה חוספת את המקרים שאני רוצה לדבר עליהם. אני סבור שיהיה זה מן הצדק שבחוק הזה יוכללו גם ההורים של אותם 13 או 14 הבחורים חברי ה"הגנה" שהלכו לפוצץ את גשר א-רכוב, בדיוק כשם שצריכים ליהנות מן החוק אותם ההורים של חברי רי אצ"ל שנפלו בכיבוש יפו, ואותם ההורים של חברי לח"י שהתקיפו את בתי-המלאכה של הרכבת בחיפה למשל.

אני פונה אל הבית, וביחוד אל הוועדה, שתכליל את המשפחות הללו במסגרת החוק הזה.

שר-האוצר א. קפלן:

כנסת נכבדה, נפל בגורלי להרצות על החוק הזה, וחשבתי שיעבירו אותו לוועדה בלי ויכוחים, ושם ידברו על הפרטים. אך נשמעו כאן כמה הערות, המחייבות אותי לענות, בייחוד הערותיו של אחד הנואמים הראשונים שהאשים אותנו בחוסר יחס ליבראלי והר"מאני, והערותיו של הנואם האחרון, הדן בדקדוקי עניית שבחוק.

לפי דעתי עשינו אנו, המדינה הקטנטונת, כלפי החיילים שנפלו, באופן יחסי יותר מכל מדינה אחרת בעולם. היינו צריכים להתחשב באפשרויות, אם רצינו לא רק להכריז הכרזות, אלא גם להגשים את הדברים

היור"י. שפרינצק:

נעבור לחוק הנכים. רשות-הדיבור לשר-האוצר א. קפלן, שיביא לפנינו את התיקון לחוק הנכים, בשם שר-הבטחון.

שר-האוצר א. קפלן:

כנסת נכבדה. אנו מציעים תיקון לחוק שנתקבל לפני צאת הכנסת לפגרת הקיץ. התיקון הראשון מת-

— חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון) (קפלן, שפרינצק); חוק בתי-קברות צבאיים; חוק רישום פטירות חיילים (שפרינצק, רוזן) —

שהוטלה על נותני העבודה הציבוריים והפרטיים בארץ בעקבות חוק הנכים.

מתוך 4,000 הנכים הסרי הזכויות הגיעו לכלל סי' דור 3,000 שהם 75%. הנותרים יסודרו בעבודה בעזרת המכסה או בעזרת הלוואות קונסטרוקטיביות, המפתחות מקורות פרנסה מתאימים להם. זיורם ושיכונם אף הוא בוצע ביחס ל-70% ממספרם. הנותרים הזקוקים לשיכון יבואו לכלל סידור באמצעות ההלוואות הא-פותריקאיות, שהוקצבו לשיכון הוותיקים, שמהן שמורים 5% לטובת שיכונם של הנפגעים. עם הוספת כ-1,000 דירות למשוחררי המלחמה על ידי אגף השיקום, ישמש חלק גדול מהן לשיכונם של הנכים.

העזרה הכספית הישירה, שניתנה לנכים עד כה, מתבטאת בסכום של 450 אלף ל"י, ששולמו בצורת הענקות חדשיות, וכ-360 אלף ל"י, שניתנו בצורת הלוואות ושיקום כלכלי. ההוצאה החדשית לשנת התקציב הבאה לתשלום התגמולים הקבועים לנכים, שדרגת נכותם תיקבע על-ידי הוועדות הרפואיות — תגיע ל-45 אלף ל"י לשנה. התגמולים החד-פעמיים, ששולמו לנכים שדרגת נכותם היא בין 10% ל-50%, נערכים בסכום של 230 אלף ל"י במשך השנה הקרובה.

לסיכום אנו יכולים לקבוע, שבעזרת שני החוקים — חוק הנכים וחוק משפחות החללים — אנו פותרים את אחת הבעיות החמורות ביותר, שבפניהן עמדנו כתוצאה מן המלחמה האזרחית שעברה עלינו. כשם שעמדנו במלחמה זו בכבוד, כן הננו משיבים כעת את הכבוד לקרבנותיה של המלחמה ומקציבים להם מעמד מכובד בוימים האזרחיים והקונסטרוקטיביים של ארצנו. אני מציע להעביר גם חוק זה לוועדת-העבודה.

הי"ר י. שפרינצק;

אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את החוק לוועדת-העבודה.

הצבעה

הוחלט פה אחד להעביר את הצעת-החוק לוועדת-העבודה.

ד. חוק בתי-קברות צבאיים, תש"י—1950*);

חוק רישום פטירות חיילים, תש"י—1950**)

(קריאה ראשונה)

הועברתי המונח בהצעת החוקים והוא עצם פטירתו של החייל, אך בשעה שחוק רישום פטירות חיילים חל רק על העבר ואינו מכון לעתיד — הוא בא רק כדי להסדיר דברים שארעו בעבר וחל רק על פטירות, שארעו בעצם פעולות מלחמתיות — הרי החוק השני המתייחס לבתי-קברות צבאיים, חל גם על מקרי-מוות שיהיו בעתיד, בין שאירעו בקרב ובין שאירעו כתר-צאה ממחלות או מטעמים אחרים.

אני פותח בחוק לבתי-קברות צבאיים. חוק זה בא לאפשר את ריכוז גופות חיילינו בבתי-קברות צבאיים קבועים. היום קבורים החללים ב-144 מקומות קבורה, הפזורים על פני כל המדינה, כמה מהם קרוב

מאי 1948 נעשו בכמה מקומות בארץ פעולות מסוג זה, עוד לפני הצטרפותם של ארגונים מסויימים לצבא-ההגנה-לישראלי. לכן ראינו צורך להעתיק את התאריך עד סוף שנת 1948.

התיקון השני בא להקנות את הזכויות הנקבעות על ידי החוק, גם לנכים שלא חלו ולא נחבלו בתקופת שירותם ועקב שירותם, אלא נכים שמהלה מסויימת קיננה בהם לפני התגייסותם והתגברתה עקב שירותם ובהתקפת שירותם, עד כדי אבדן כושר עבודתם בשל-מות, או באופן חלקי.

כלל זה אינו מקובל בעולם. ועדות רפואיות שימונו על פי חוק הנכים, יקבעו לאחר בדיקת כל מקרה ומקרה מסוג זה, אם ובאיזו מידה נכותו נגרמה על-ידי התגברות מחלה עקב שירותו, או בזמנו. אין ספק שתקנה זו תגדיל בהרבה את מספר הנכים הזכאים לתגמולים, אך הממשלה חושבת, שאין להימנע מהקניית זכויות של נכים לחיילים שמצב בריאותם לקה באופן רציני בתקופת שירותם, ועלייתן שהיו יכולים להישאר במצב-בריאות מתקבל על הדעת, לולא גוייסו ולולא שירתו בשירותים שגרמו להחמרת מצב בריאותם.

גם כאן אין ברצוני לתת סקירה כללית על הפעולה שנעשתה למען סוג זה של סובלים — אולי אעשה זאת בהזדמנות אחרת — אך אני רוצה למסור כמה פרטים על הפעולות שנעשו עד כה על-ידי הממשלה לטובת הנכים, ובהתאם לחוק הנכים. כששת אלפים נכים משני הסוגים יחד, נמצאים בטיפולו של אגף השיקום מאז קיומו. כשליש מהם בעלי זכויות נכים — דהיינו, שנפגעו עקב שירותם ובזמנו. ששים אחוז משליש זה כבר הובאו לכלל שיכון וסידור בעבודה. זאת אומרת, שמתוך אלפיים הנכים, שנפגעו קשה בזמן המלחמה בפעולות הצבאיות, סודרו על-ידינו אלף ומאתים בעבודה קבועה, במלאכה, בחרושת, בתחבורה, בקואופראטיבים קיימים ובהדשים ומיוחדים לנפגעים, בקיוסקים ובחנויות. 700 נכים מסוג זה נמצאים עדיין בתהליך של שיקום. בעיית רובם הגדול תיפתר בעזרת המכסה,

הי"ר י. שפרינצק;

נעבור לסעיפים הבאים של סדר-היום — חוק בתי-קברות וחוק רישום פטירת החיילים. נקים דיון כולל בשני סעיפים אלה. רשות-הדיבור לשר-המשפטים.

שר-המשפטים פ. רוזן:

כנסת נכבדה. גם בחקיקת שני החוקים, שעליהם אני בא להצעות בהעדרו של שר-הבטחון — חוק בתי-קברות צבאיים וחוק רישום פטירות חיילים — ימלא הבית חובת כבוד, חובה מוסרית לגבי זכרים של אלה שמסרו את נפשם במלחמה ולגבי משפחותיהם השכורלות. הצד השווה שבשני החוקים הללו הוא ביסוד

(* רשומות (הצעות חוק, חוב' 30).

(** רשומות (הצעות חוק, חוב' 27).

במשרד הבטחון עוסק מדור מיוחד, שצורף למ־דור להנצחת החייל, בהוצאת ספר "זכור", שיכלול את שמות כל הלחי מלחמת השחרור, שנתנו את נפשם על הקמת המדינה. לכל חייל יוקדש מקום מיוחד בצירוף המונח, במידה שניתן להשיג חומר על החלל. חוש־בים, שהספר יופיע בדפוס עוד בשנת 1950.

כפי שהסברתי, מאפשר החוק את פעולת הריכוז וכדי שייעשו בייעילות, יש לאחד אותן בידי רשות אחת. הריכוז ייעשה בידי קצינים מוסמכים, שימונו עליידי שר־הבטחון. הם יטפלו בהעברת הגופות וב־סדרים שבבתי־הקברות הצבאיים.

החוק המוצע כולל סעיף חשוב ואני רוצה להפנות אליו את תשומת לב הבית, והיא — רכישת הזקה בשטחים המוקדשים לבתי־קברות צבאיים עליידי המדינה. החוק מציע, שכל בתי־הקברות הצבאיים האלה יעברו לבעלות המדינה. במידה שיכולתי לברר — מתוך חוסר מגע ישיר עם הפעולות הללו, איני בטוח לגמרי — נמצאים בבתי־הקברות הצבאיים הקבועים בחלקם על אדמת הקרן־הקימת־לישראל והלק מהם על אדמה נטושה. ישנו גם שטח אחד השייך ליהודי פרטי, והוא עדיין מסרב למסור את השטח הזה לבעלות המדינה. שני בתי־קברות צבאיים נמצאים באדמת "החברה קדישא". החוק מציע להעביר את הבעלות על כל בתי־הקברות הצבאיים לידי המדינה. מובן שהבעלים — כפי שתראה מתוך הוראת החוק — יקבלו פיצויים מתאימים בהתאם לחוק על רכישת קרקע לצרכים ציבוריים.

ועכשיו, ברשות היושב־ראש ארצה גם על החוק השני — רישום פטירות היילים. החוק הזה חשוב גם הוא למשפחות השכולות. חשיבות מרובה נועדה בחיים לתעודת מוות. תעודת מוות היא דוקומנט חשוב לענייני ירושה, היא דוקומנט חשוב לגבי חברות ביטוח. אנחנו נתקלים בקשיים רבים, מפני שחלק גדול של חללינו לא נרשמו כחוק. גם בבתי־המשפט וגם בחברות ביטוח מסרבנים לפעמים — מותר לומר, שאפילו לעתים קרובות מאד — לקבל כהוכחה מספיקה לעובדת המוות את־האישורים, שהמדור להנצחת החייל נותן אותם. חלק גדול מתחלינו — איני יכול לתת כעת מספרים — נקברו מיד עם תום הקרבות. אי־אפשר היה למלא אחרי כל דרישותיו של החוק שמקומו בפקודת הב־ריאות לגבי רישום פטירות. לפי חוק כללי זה החל במדינה, רושמים במשרדים המחוזיים של משרד־הבריאות בפנקסים מיוחדים את מקרי המוות, והם עושים את הרישומים האלה על־פי הודעות המתקבלות מהרופא שטיפל בנפטר, או מבין משפחה, או מדייר שהיה מת־גורר בשכונה עם הנפטר, או נניח במקרה שקרה מקרה מוות בבית מלון, מאת מנהל המלון, או מאת מנהל בית־החולים וכו' — בדך כלל מאת אנשים שמתוך ידיעה בלתי אמצעית יכולים להעיד על מקרה המוות. אי־אפשר היה בתנאים של המלחמה למלא אחרי כל דרישות החוק, אך מצד שני, משרד־הבריאות מסרב לתת אישורים על עובדת מוות כשלא נתמלאו כל התנאים של החוק.

כפי שכבר הזכרתי, המדור להנצחת החללים, המ־קבל ידיעות על מקרי מוות ממרכז הרישום במטה הכללי, פותח תיק על שמו של כל נפטר. ישנה שם כרטיסיה לשם כל נפטר. מדור זה מוציא גם אישורים,

למשלטים ורבים במקומות שהיו שדות קרב. ברור שהמדור להנצחת החייל במשרד־הבטחון, העושה עב־רה יפה וחשובה מאד, אינו יכול לשמור כראוי על מקומות־קבורה מרובים כל כך.

בין מקומות הקבורה ישנם 8 בתי־קברות צבאיים קבועים והם נמצאים בצפון, במרכז ובדרום. ישנם בתי־קברות צבאיים קבועים בראש פינה, בנהריה, בכפר וארבורג, בעפולה, בנתניה, בתל־אביב, בחיפה ובירושלים.

מטרת החוק היא, לרכז במידת האפשר — מתוך הנחה, שתתקבל הסכמת ההורים והמשפחות לכך — את החללים בבתי־קברות צבאיים כאלה, שאפשר יהיה לטפח אותם, לשמור על כבודם ולפתח אותם לבתי־קברות צבאיים נאים.

ברצוני להביא לידיעת הבית די־ן־וחשבון שקבלתי מהמדור להנצחת החייל. הדי־ן־וחשבון הזה אומר, כפי שצינתי, שאין כל אפשרות לחזיק את כל מקומוני הקבורה בצורה נאותה, ועל אף המאמצים שעושה המ־דור לשם כך, באות תלונות שונות. בכלל קשה להניח את דעת כל ההורים השכולים בשטח רגיש זה, ולפיכך גם המדור ממליץ על ריכוז של גוויות במידת האפשר בבתי־הקברות המרכזיים והקבועים. המדור להנצחת החייל, שהתחיל לטפל בהעברות, נתקל בתחילה בקש־יים שונים. הוחלט להתחיל בהעברת החללים שנקברו במשלטים בשעת הקרב מחוסר ברירה, או במקומות שלא היתה אפשרות להעבירם משם. הנהוג הוא ששוא־לים את המשפחה. ואם היא נותנת את הסכמתה בכתב, מועבר החלל. במידה שהיא מסרבת, אין המדור מעביר את החלל בניגוד לרצונה. המדור מחליט רק בענייני חללים שאין להם משפחות בארץ. אם החלל קבור בקבר־אחים, ואפילו אם הרוב מסכים להעברה ואחד מתנגד, אין המדור מחליט בהתאם לרוב הדעות, אלא מעביר את ההכרעה למרכז ההורים השכולים, הנקרא "יד לבנים". במקרה של חללים הקבורים בקבר־אחים ומשפחותיהם מתגוררות במקומות שונים בארץ, אין מקום הקבורה נקבע אלא לפי הסכמה הד־ית ביניהם, או לפי הכרעת מרכז ההורים השכולים. את החללים מעבירים רק לבתי־קברות צבאיים; אין מעבירים מבתי־קברות צבאי אחד למשנהו ולא כל שכן לבית־קברות אחרים.

די־ן־וחשבון זה מכיל גם פרק חשוב, שאני רואה לי לחובה להביאו לידיעת הבית. זהו הפרק העוסק בנעדרים. נאמר בו, שעם תום מלחמת השחרור נשאר מאות חללי צבא־הגנה־לישראל בשדות הקרב בשטחי האויב וגם בשטחי ישראל. פעולת הסריקה הגדולה שהתנהלה עליידי הצבא לשם גילוי גופות החללים, לא בכל המקרים נתנה תוצאות חיוביות, אך ברוב המקרים הצליחו להעביר את הגופות לקבר ישראל. אחת הפעולות החשובות והקשות ביותר היתה העברת גופות חללי צבא־הגנה־לישראל, שנפלו בשטח שנשאר בידי האויב. הצבא בעזרת המדור להנצחת החייל טיפל רבות עד שהושגה רשות בעזרת ועדת שביתת־הגוש לעבור את הגבולות ולאסוף את גוויות חללינו, שנשארו בשדות הקרב. ועד ההורים החליט, שכל הנופלים מעבר לגבולות, היות ואין אפשרות לזהות אותם וזיהות אישית, ייקברו בקבר־אחים בבתי־הקברות הצבאי בהר־הרצל בירושלים.

הם, נוכיח אם ראויים אנו ללוחמים הללו, שלחמו במלחמה על עצמאותנו.

עלי לציין בצער רב, שלא בכל המקומות שמרו ושומרים על בתי־הקברות. יש מקומות, שבהם שוררת עזובה מעליבה מאד בבתי־הקברות. יש משהו מזוה ובלתי־מובן לי. אצלנו היהודים — כך היה בגולה, ביחוד בעיירה הקטנה, ואנחנו העברנו את הנהוג הזה גם למולדת — אין שומרים על בתי־הקברות. ביחוד אין שומרים על בתי־הקברות — ואני מציין זאת בצער — בהרבה ישובים חקלאיים. עברו־נא במושבות הגליל ותראו מה צורת קברי בני המושבות הללו, קרבנות השמירה הראשונה. יש מקומות פרוצים, שע־דרים מתחלבים על הקברים ואין זכר למצבות. האם ישונה ויתוקן המצב הזה רק באמצעות החוק? האין זו חובת כל ישוב וישוב, כל אורה, לשמור על בתי־קברות? האם לא צריך לחנך את ילדנו לכבד את קברי אבותיהם ואת קברי גיבורי עמם? הדבר הזה לא עשה עד כה, בתום היינו למדינה. אינני חושב שזה יתוקן על־ידי מתן חוק בלבד, וגם לא על־ידי קצין מוסמך בלבד.

בחוק העוסק בבתי־הקברות חסר סעיף בענין ששר־המשפטים דיבר עליו, וצריך להוסיפו, והוא: הפקדת מוטצה ציבורית ישובית, שחזיה מורכבת מהר־רים שכולים וממוסדות חרבותיים ישוביים. אחם צריך להחייץ הפקיד המיסוד בענין העברת קברות. חק מת מצבות, יציבו דמות בתי־הקברות, הצבת יד לניסלים וכיוצא באלה. הם, הנגיעים והניווים בדבר, ישאו עליהם את העול הזה מחוך רצון ונכונות; הם משתוקקים לכך; הם מכפשים פורטק לסבלם שאינו פוסק, ניהו להם את האפשרות הזאת. הם, האבלים על מית בנייהם, מרסשים שישחפו איהם בכל הפעולות המשורות בחוס זה; הם יעזרו למוסדות ולצבא. ניתן להם את הזכות הזאת. לא בחסד, אלא בדין.

ובהזדמנות זו הנני להזכיר לכולנו דבר, שנשכח מלבנו, ועלינו לחשו עכשיו את העוול. עם היותנו למ־דינה יש לנו אפשרות לתקן את המעוות.

בצפון איטליה, על־יד העיר בולוניה, קרבת בית־אכר בודד, נמצא בית־קברות צבאי קטן של קרבנות המלחמה העולמית האחרונה. 39 קברים של חיילי הבריגאדה העברית שלנו שוכבים שם. כמה התרוצצו הורי הבנים הללו, כמה ביקשו ותבעו להעביר את הגופות לארץ, אך לא אלה כלום! עסקו בזה גם השליחים שלנו באיטליה וגם אני הייתי בין אלה שעסקו בזה, ולא העלינו דבר. יש תקדים בינלאומי לכך — האמריקאים העבירו את כל אלה משפחור־תיהם דרשו להעבירם לארצות־הברית. הגיעה השעה שנעביר את קרבנות הבריגאדה וקרבנות יחידות עבריות אחרות הפוזרים באירופה. ישנם כאלה גם בטברוק ובמקומות אחרים. במצרים ובמדבר. נעלה אותם ארצה. הם ראויים לכך. הם היו בין סוללי הדרך לעצמאותנו. נדמה לי שהשעה כשרה לכך.

חברי־הכנסת ייהר סמילנסקי השמיע מעל הבמה הזאת דברי הערכה נעלים למג־דוד אדום ולמתנדביו. ואני רוצה להשמיע כאן דברי הערכה והערצה עמוקה לפורמאציה מיוחדת, הקיימת בצבא שלנו, ולמדור להנצחת החייל, הקיים על־יד משרד־הבטחון, העוסקים בגילוי הקרבנות, בחיפושם בלתי־פוסקים על אדמת־

אך האיטורים האלה, משום שאינם בהתאם לחוק, אינם מתקבלים בדרך כלל לא בארץ ולא כל־שכן בחוץ־לארץ כהוכחות מספיקות. לפעמים הם מתקבלים דוקא בחוץ־לארץ, אך בדרך־כלל אין הדוקומנטים האלה מתקבלים כהוכחות מספיקות לעוברת המוות. לפיכך בא חוק זה לקבוע תהליך לרישום בשביל העבר. עכשיו, כשקורים מקרי מוות בצבא, הם נרשמים לפי הסדר הרגיל, על־ידי משרד־הבריאות. החוק הזה אינו מכוון לעתיד. אך כדוגמת חוקים שנחקקו בתום המלחמה במדינות אחרות, שהיו מראש את הצורך בחוקים כאלה בשנת 1939, אנו מצייעים את החוק הזה, הבא לתקן את המצב.

אינני יודע לאיזו ועדה להציע להעביר את החוק קים האלה; אולי לוועדת השירותים הציבוריים.

היו"ר י. שפרינצק:

עלינו לקבוע לאיזו ועדה יועבר החוק. רבים מחברי־הכנסת ביקשו רשות־הדיבור, ונעמידה על עשר דקות בשני החוקים יחד. רשות־הדיבור לחברי־הכנסת ברץ.

יוסף ברץ (מפא"י):

חברי־הכנסת הנכבדים, טבעי הוא שאנו דנים בשני חוקים אלו יחד, כשם שטבעי הוא שאנו מקדי־שים היום את הדיון לסדרת ענינים שיש ביניהם קשר, שמחזירים אותנו לתקופה לא רחוקה ומעוררים בנו זכרונות וחובות כלפי הלוחמים שלנו — לא הייתי משתמש בענין זה בשם "חללים", כי חללים יש לנו יום־יום כתוצאה ממקרים שונים — מחזירים אותנו לתקופה הטראגית וההירואית של מלחמת הדרור הזה, שהקים בנים ובנות אמיצים למלחמת השחרור.

גם החוק הזה, חוק בתי־הקברות הצבאיים, ככל החוקים הנערכים בידי אנשי־משפט, מורכב מסעיפים פורמאליים. אולם בהסכרה ובדברים שנמסרו מטעם המחלקות המטפלות בדבר, שמענו דברים החורגים מן המסגרת הפורמאלית. בדברי ההסבר ובקביעת ההלכות לחוק המוצע, מדובר על העברת קרקע לרשות בתי־קברות, על סדרי העברת גופות חיילים, מטעמי הגנה על בריאות הציבור; מדובר גם על צורת בתי־הקברות הצבאיים; מדובר על קצין מוסמך, שבידו לקבוע סדרי להעברה, לקבורה ולשמירה על הסדר. כל זה נכון מאד וחשוב מבחינה פורמאלית. אולם כל החוקים יחד אינם מביאים את העולה הרגיש כ־לך ואתראגי כליכך לפרט ולציבור.

טבעי הוא שאנשי הישוב, שהתנסו במאורעות נוראים בתקופה ממושכת, עוברים לאט לאט לסדר־היום, והחיים תוססים וערים, גם בישובים החקלאיים. לא תמיד הולמת התסיסה הזאת את השעה, את המצב בו נמצאת מדינתנו הצעירה, אולם כנראה כך הוא מטבעם של חיי אנוש מאז ומעולם. לעומת זאת ישנה שכבה אחת בישוב, והיא לא קטנה לגמרי, שפציעה טרם הגליו, שטרם התנערה, שהיא עד היום המומת שכול ונושאת עדיין בחובה רגשות עמוקים של דכ־און ואבל. אלה הם ההורים השכולים. ישנם קברים אלפים, קברי בנים ובנות צעירים, לוחמים אמיצים וגיבורים. ביכות הגבורה הזאת אנו מתקיימים ויוש־בים כאן ובמעשינו אחרי מותם וגם בשמירה על קברי־

לנשואי הזוג הנזכר, אבל נשאלת השאלה: האם צריך היה להגיע לידי העיניים אלה? למה? מפני שכהן אינו רשאי לשאת גרושה? לשם מה הקשיים האלה? ושאלתי היא: האם החוק המוצע מבטיח לאלמנה לחדש את חייה, להתקשר עם מי שתרצה, בלי עיניים יתרים? המחייב אישור "הקצין המוסמך" לפטירת חייל גם את הרבנות? האם קיים הכרח ודין, גם לגבי אנשים דתיים, להפקיד על הדין אף כשהוא מיושן ונחשל?

אני מבקש להביא בחשבון את הערותי האמורות בוועדה שתדון בחוקים אלה.

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

אני מצטרף להצעותיו של חבר־הכנסת ברץ, אבל צר לי שלא אוכל להסתפק בכך, אני מדוכא ומצטער שהחוק הזה לא הוכן תוך דיון מוקדם עם הוועדה של ההורים השכולים שהזכיר השר כאן; כי אז אולי היינו נמנעים ממכה וכמה טעויות קשות שבהן המוצע שאינו לכבוד הענין הנכבד בו דן החוק. אנו תקוה שבוועדה נוכל לתקן את כל זה ולשוות לחוק צורה מכובדת ונאה; כי לולא כן הייתי נאלץ להציע להחזיר את הצעת החוק לממשלה.

אני מניח שכולכם יודעים, שאין אנו פוחדים מפני הלאמה בכמה משחתי חייו הכלכליים; אבל נודעזעתי לשמוע שהדבר היחידי, ועל־כ־לפנים הראשון, שאותו מציעים הלאים במדינתנו הן גופות חיילינו המתים.

השר קרא לפנינו קטע מהדין־וחשבון של הוועדה המיוחדת במשרד־הבטחון להנצחת זכר חללינו. אני מצטער מאד שאף הוועדה הזו לא תמיד שומרת על מה שנכתב בדין־וחשבון. בחוק הזה נסוגה הממשלה אפילו מהדברים הטובים שהוועדה הודיעה עליהם. לפי החוק הנה לא קיימים ההורים בכלל! אם אדם ששירת בצבא מת או נפל בקרב — לפי החוק הזה גופתו מולאמת על־ידי באי־כוח המדינה. ההורים לא הוזכרו בשום סעיף של החוק, הוזכר כל מי שאתם רוצים — קצין רפואי, וכמוכן הרבנות, ואילו ההורים השכולים אינם קיימים בחוק. הרשאים אנו להסכים לכך? והרי רבים כל־כך מההורים האלה אנו מכירים היכרות אישית. איך יקבלו הם תביעה זו שבהצעת החוק? האם מותר להיכנס בצורה כזאת לענין העדין הזה?

סעיף 5 של החוק אומר שהקצין המוסמך, הוא והוא בלבד, יחליט מאיזה קבר יוציאו ולאיזה מקום יביאו את גופת החייל הנפטר; ואת ההורים לא ישאלו. והמדובר הוא לא רק בחיילים שנפלו בקרב, אלא גם באלה שמתו מסיבות אחרות בימי שלום. אילו היה מדובר כאן, למשל, בחיילים שנפלו יחד במלחמה — ונקברו בקבר אחים — הייתי מבין זאת בהחלט. אבל אם מדובר על חיילים שפטרנו בימי שלום, או אפילו בימי מלחמה, ממחלה רגילה — מדוע לא תהיה להורים אפשרות לקבור אותם במקום אחר? המדובר הוא לע"תים בקברו של בן יחידי, שקברו הוא זכרו היחידי להורים השכולים. ואנו יודעים גם את הסיפורים בבתי־הקברות הצבאיים. ראיתי עד עכשיו מה הם הסיפורים ומה היא הצורה של אחד מבתי־הקברות הצבאיים הק"בועים — זה אשר בנהלת־יצחק. לצערי אין זה מעורר כבוד כראוי. יש שם עוובה לא מעטה; ואותו בית־קברות אינו מן הגרועים. סיפרה לי חברת קיבוץ

האיוב, תוך הקרבה ומסירות בלתי־רגילה. אזכיר את הרב הצבאי הראשי, הרב גורן וחבר העובדים אתו יחד, חיילים ואזרחים, המגיעים לכל מקום תוך סכנת נפשות. זהו המקלט לים הדמעות הנשפך יום יום בחדר־ריהם ובמשרדיהם, דמעות הורים. אזכיר את חדרה של המשוררת אנדה פינקרפלד. חדר זה רווי וספוג דמעות וצער. במסירותם מקדשים האנשים הללו את שמנו. סימן שיש דואג לקרבנותינו.

היה לי נסיון בימי הקרבות בדגניה. פנינו לצלב־האדום בהצעה להפסיק את היריות, כדי לתת לערבים לפנות את מתיהם. הם ענו לנו, שהם אינם דואגים למתים, הם דואגים רק לפצועים. אנו צריכים לדאוג גם למתים. טוב שאנו דואגים לכך, ובחוק הזה צריכים אנו לתקן את הטעון תיקון.

אם תרשו לי, אדבר גם על חוק רישום פטירות

חיילים.

בדברי ההסבר לחוק רישום פטירות חיילים נאמר: "החוק בא להסדיר את רישום פטירותיהם של חיילים שנפלו במלחמת העצמאות ואשר לגביהם אי־אפשר היה, לרגל מסיבות הזמן, למלא אחרי דרישות הפקודה הנ"ל".

צר מאד שהדיון בבעיה זו הגיע אלינו במאוחר. היינו חוסכים הרבה צער וכאב לב מבני המשפחות השכולות. אולם גם עתה אינני בטוח, אם החוק הזה ממצה את כל הבעיות הנוגעות במצב הטראגי, באבדן הרבה צעירים, קרבנות מלחמתנו. הייתי רוצה לדעת, אם גם הרבנות כפופה לחוק הזה. אשר לעבר, יש לי טענות קשות מאד כלפי הרבנים, הם לא עמדו על הגובה, הם לא ידעו להתעלות לרמה אנושית מכובדת בשעה הרצינית והטראגית שעברה עלינו. ידעתי רבנים שבמקרים אחרים, לא מלחמתיים, ידעו להתחשב בנסיבות וזמן וידעו גם לסטות מן הדין הכתוב, בשעת הצורך. במקרה הנידון בחוק, נתקלתי בנזקקות מצד רבנים ידועים, ובחוסר הבנה אנושית אלמנטאריה.

לא סוד הוא; לא זיהינו את כל חללינו. על כפ"יים נשאתי הרבה עשרות חללים לקבורה. לא את כולם זיהיתי, אף את בן משפחתי לא זיהיתי. לא לגבי כולם אפשר היה לקבל עדות מוסמכת, כי גם המפקדים נפלו במערכה. אולם כבר אז ברור היה, וברור כיום, שפ"ל לוני או אלמוני נפל. הוא איננו. הוא נפל על־ידי דגנ"י, נפל בגליל העליון, נפל בנגב או בהרי ירושלים. נפלו עלומי־שם, חיילים בלתי־נודעים — בני ישראל. אחר־כך התברר, שלאשה חסר הבעל, ולאחות האה, ולאם — הבן היחידי.

והחיים זורמים להם במסולסלם. האלמנה רוצה להישא. כמה מדורי גיהנום צריכה לעבור האלמנה הצעירה, כדי לקבל מן הרבנות היתר לגשואים. כמה מכתבים החלפתי במקרה אחד בלבד!

ואני יודע מקרה אחד שגם הוא בוודאי אחד מרבים, וברצוני להביאו כדוגמה. איש מח"ל בא לארץ מאנגליה באופן בלתי־ליגאלי והשתתף בקרבות ולבסוף חזר בריא מן המערכה ורצה לשאת אשה. שמו כגן. כגן — בן ירושה כהן, וכיון שלפי הדין אסור לכהן לשאת אשה גרושה, לא אפשרו לאותו חייל מתנדב לשאת אשה. כמוכן שעקפנו את הדין הזה ומצאנו דרך

חובה להתחשב ברגש זה ובבקשה זאת. במקורות התורה תמצאו את כל הרגשות היקרים הללו — כמובן, אם תרצו לשאוב מהם.

מדוע אין מוזכרים כלל בחוק הזה שההורים רש"אים לבקש להעביר את בניהם למקום מושבם, על־ידי קברות אבות? בסעיף 5 כתוב שרק הקצין רשאי לצוות על העברת גופתייהם של החללים מקבר צבאי הנמצא מחוץ לבית־קברות צבאי לבית־קברות אחר, או מבית־קברות צבאי אחר למשנהו. צריך לקבוע שיש לעשות את הדבר בהסכמת ההורים. אם ההורים אומרים שבית־הקברות הצבאי שבו נקבר בנם הוא הקרוב להם ביוֹתר, או אם הם רוצים להיקבר אחר־כך ליד הבן — אי־אפשר למנוע מהם את רצונם. בחייו היה החייל שייך למדינה, אבל אחרי מותו אין צורך לפגוע בסנטי־מנטים של ההורים. לכן אני מציע לקבוע כאן שהדבר ייעשה בהסכמת ההורים.

בוודאי ובוודאי חשוב — לשמור על הסדר בבית־הקברות. אנו מצווים על־כך ואנו יודעים איך לכבד בית־קברות. אני מצטער לציין במעל הבמה הזאת שב־שעת המצור על ירושלים, בשעה שנקברו בני־ירור־שלים שנפלו בהר הקאסטל בקרית ענבים — הם נקברו בצורה מאד לא מכובדת, עד כי לא מצאו לנכון לציין את השם אפילו על קברותיהם של אלה שידעו את שמותיהם. דבר זה בא מחוסר אמונה בהשגרת הנפש. מכיון שאין מאמינים בהשגרת הנפש — אין מתחש־בים גם עם הגוף אחרי פטירתו. אני יודע עד כמה דבר זה מצער משפחות רבות בירושלים. רק לפני שבוע הלכו אנשים להשתטח על המקום — כי לא ידעו היכן הקבר ובאיוזה קבר קבור בנם. אי־סדר זה בא מתוך זלזול, זלזול בכל הדברים המקודשים. כל אדם יש לו מסורת. לנו יש מסורת של כבוד ויחס של כבוד לכל הדברים האלה, וחובה לשמור על המסור־רת הזאת הן מצד הציבור והן מצד האומה.

בחוק יש סעיף הודן בהחזקת הסדר בבית־הקברות. יאמרו מה שיאמרו — בית־הקברות קשור עם טקס דתי. אפילו הכופרים הגדולים ביותר בעולם יודעים זאת. ייתכן שיש יוצאים מן הכלל; אנשים אלה יכוֹלים לצוות שאינם רוצים בטקס דתי לאחר מותם. לכן, בסעיף המדבר על החזקת הסדר בבית־הקברות, והאור־מר שקצין מוסמך רשאי ליתן הוראות בקשר עם הס־דרים בבית־הקברות הצבאיים, צריך לכתוב שהקצין צריך לעשות זאת לפחות בהסכמת הרב הצבאי או הרב המקומי. אביא דוגמה: בעולם רואים את הסרת הכובע כהבעת כבוד בזמן הכניסה לבית־הקב־רות; אצלנו ידוע שגם אם ישנו אחד מאלף החושב את עצמו יוצא מן הכלל בענין זה — הריהו חייב לחבוש כובע לראשו כשהוא נכנס לבית־הקברות. זהו אחד מהסדרים המקובלים אצלנו בבית־הקברות.

אעבור לחוק השני המוצע לפנינו — חוק רישום פטירות חיילים. החוק הזה היה צריך לבוא לפני החוק הודן בבתי־הקברות. אני מצטער על־כך שחבר־הכנסת ברץ נגע כאן דוקא בחוק זה ודרש תיקונים. אמנם יש לדרוש תיקונים — אבל תיקונים הפוכים מאלה שהוא ונקט. הציע, הוא הצטרף בכיכול בצערה של האלמנה הנשגרת עגונה. הוא הזכיר לשבח את המדור להנצחת החייל, ודרך אגב הזכיר את הרב הצבאי הראשי, הרב גרן. ידוע לכלנו שאם היה מישוהו שהקייב את עצמו

ששיכלה בת בקברות ירושלים, דברים קשים מאד על סידורי בית־הקברות הצבאי בו קבורה בתה, ואין היא היחידה. בענין זה אמר כאן דברים יפים ונכונים חבר־הכנסת ברץ. האם נוכל להסתפק בטיפול פורמאלי, האם נוכל להשתוות לאם ולאב השכולים ולטיפוחם את המזכרת האחרונה שנשארה להם? הענין הזה מכוֹר־בד עד כדי כך, שאיני רוצה להביא דוגמות נוספות מהפראקטיקה שלנו. אבל אפילו הפראקטיקה טובה הרבה יותר מהצעת החוק. הצעת־החוק היא נסיגה. הענין מכובד ועדין עד כדי כך, שאין להציע להחזיר את החוק לממשלה, ולא נעשה זאת. אבל לא נעשה זאת רק מתוך כשחון, שבוועדה נוכל כולנו למצוא את הדרך להכניס את כל התיקונים הדרושים.

ועוד משפט אחד לחוק השני. חבר־הכנסת ברץ שאל אם יעזור החוק הזה לאלמנה. אבל האם בכל המקרים האחרים עוזר החוק הקיים? סבורני שלא. מפני שהחוק הקיים אינו עוזר אפילו במקרים הרגילים. בשטח זה עודנו חיים לפי חוקים ממלתי המאנדאט, שלפיהם "בעל־הבתים" היחידים בעניני אישות הם רק אלה, המפרשים את החוק העתיק שלפני אלפיים שנה. אילו בא התיקון בחוק הכללי — היה עוזר גם כאן; אבל לא לכך מכוון החוק שהוצע הפעם. החוק המוצע מבטיח פחות או יותר ענין מיוחד אחד בלבד — הקלות פורמאליות, כאשר בתנאי מלחמה אי־אפשר להשיג את העדות הדרושה על פטירת החייל וכו', ומב־טיח שהקושי המיוחד הזה לא יפול למעמסה נוספת על אלה שעצם נפילתו של החייל היא אסון קשה בחייהם. לדבר זה יש תיקון בחוק, ורק לו.

אברהם חיים שאג (החזית הדתית המאוחדת):

אדוני היושב־ראש, חברים נכבדים. הייתי סבור שיש להימנע ככל האפשר מזיכור על ההצעות המור־חות לפנינו, מפני שהענינים הם כה עדינים, ויש לדבר על הענין רק אם ישנה הצעה לתיקון. אבל לתמהוני היו גם שמקרה זה כאלה שהרגו מן המסגרת. רצוני לעמוד על החוק כשלעצמו, לאותו ענין שנגע בו חבר־הכנסת ברי־הודה. אין בחוק הזה, וכלל לא מוזכרת בו, זכותם של ההורים לחוות דעה באיזה מקום יביאו לקבורה את אהוב נפשם. כפי שהזכיר שרה־משפטים וכפי שידוע לנו, הרי עד עכשיו היה המדור להנצחת החייל מתחשב בדעת ההורים. ואני יודע מקרים שחללים הובאו לקבורה בבתי־הקברות בירושלים למרות רצון ההורים. וכאן עלי לציין, שאם ברצונכם לדעת כיצד מכבדים בית־קברות — צאו וראו את בית־הקברות בירושלים.

תיירים שבאו מחוץ־לארץ אמרו שבית־הקברות בהר־היתים עולה בסדריו על בית־הקברות במילאנו, הידוע כאחד מבתי־הקברות המפוארים ביותר. בבית־הקברות בירושלים מתנהגים לפי הדין וההלכה, ודוקא לפי אותה ההלכה המיושנת, לפי החוק המיושן כביכול. אנו חייבים לחלוק כבוד אחרון למי שהיה מכובד עלינו בחייו.

היו מקרים שהורים באו לבקש להעביר את הבן שנפל ונקבר בירושלים, ופנו אלי בענין זה. כיושב־ראש חברה קדישא. לפי ההלכה אין נוהגים להעביר מתים מירושלים, שהיא חביבה ומקודשת ביותר, למ־קומת אחרים, אבל אם ההורים מבקשים זאת — הרי

נה רק את תשומת־לב הבית לבעיה זו, שהיא בעיה כאובה. אין להשוות סבלם של הורים שכולים היודעים את מקום קבר בניהם — אִסְכִי לפני סבל זה כולנו משתחווים אפיים ארצה — לסבלם של ילדים, הורים אִ אִ אשה של חייל נעדר. במקרה האחרון נוצר מצד אחד סבל, ומצד אחר אשליה — אולי בכל זאת, חי החייל הנעדר.

בעולם מקובל להציב מצבות לחיילים הנעדרים. אני מציע שהוועדה שתטפל בענין, תשים לב גם לדבר זה ותחשוב על הצורה הנאותה. ישנה אפשרות להציב מצבות כלליות, אחידות, לחיילים הנעדרים.

אשר לבתי־הקברות הצבאיים, כבר נאמר כאן, שהם צריכים לשמש פגיזה שבה אפשר להתייחד עם זכר האדם היקר בצורה השקטה והנאה ביותר. מקום זה הוא בכל העולם מקום קדוש וטהור, הן מבחינה מופשטת והן מבחינה מעשית, ומשתדלים לשוות לו את הצורה הנאה ביותר, כדי ששום דבר לא יוכל לפגום או לפגוע ברגשות האיש המתייחד עם זכר האדם היקר לו.

בתי־הקברות שלנו עוזבים עד עכשיו, ואני מקווה שחוק זה יזרו ויאפשר לשפר אותם וגם לשוות להם את הצורה הנאה, כמקובל בכל העולם וגם אצלנו.

אני רוצה להפנות את תשומת־לב שר־המשפטים לסעיף 5 (2), שר־המשפטים אמר, שאין מעבירים מבית־קברות אחד למשנהו, בעוד שבחוק כתוב, שלקצין המוסמך תהיה הסמכות לעשות זאת. אני נוטה יותר לדעת שר־המשפטים, האומר שאין צורך בכך. יש צורך לרכז את החללים בבתי־קברות, אבל מיותר הוא להעביר את הקברים מבית־קברות צבאי אחד למשנהו.

האמריקאים העבירו את מתיהם מאירופה, מארצות נכר בארצם; אולם בתי־הקברות שלנו פזורים רק בארץ, ואין זה חשוב אם בית־הקברות נמצא בגליל או בנגב, בירושלים או בתל־אביב. היתה הצעה לשאול את השכילים ביחס למקום שבו הם רוצים לקבור את מתיהם, ובכלל — לאפשר להם להשיע דעה בשאלה זו. ואני תומך בהצעה הזאת, אך לא נוכל לספק את רצונם של כל הדורשים העברות. אל לנו לשכוח גם את העובדה, שהמשפחות נודדות בדרך כלל בארץ, חוץ מן המשקים החקלאיים הקשורים לאדמה. יש צורך לרכז את החללים בבתי־קברות צבאיים, אך לא לסל־טלם מבית־קברות אחד למשנהו.

במקומות שונים בארץ הועמדו בצורה מיוחדת מצבות לכבוד אלה שנפלו במלחמה, קבוצות או יחידים. הנה אני נוסע לתל־אביב ורואה את המצבה שהוקמה לזכר הנופלים בבית היוצק, וכמובן אני משתחוה אפיים ארצה לפני מצבה זו. אבל הייתי רוצה להביע את מבוקשי, שיעמדו מצבות כאלה לדוב גרונר, למשל, במקום שנפל, לחללי יפו, רמלה ואחרים. הם נלחמו ונפלו באותה הצורה ולמען אותה המטרה כמו שאר החיילים, ולהם טרם הועמדו המצבות. בארצות־הברית העלו הבריטים אמריקאי אחד, בשם הייל (H A I E) לגרודם, והארץ מלאה מצבות לזכרו. אנו לצערנו, איבדנו הרבה יותר בדרך זו ואנו חייבים לעולי הגרודם שלנו הרבה יותר מכל עם אחר. עלינו להקים מצבות לגיבורינו אלה. עלינו להקדיש להם את תשומת־הלב והכבוד המגיעים להם.

לענין זה, ממש מסר את נפשו על כך — הרי היה זה אותו רב גורן, שלא פעם העמיד את עצמו בסכנת נפשות. אני אומר זאת מתוך ידיעה. הוא קבע אחר־כך, לאו דוקא על־ידי זיהוי, היתר לעגונות לפי ההלכה שזנה. אפשר למצוא אצורה היתר לעגונות בהלכה שלנו.

אין ברור שעל־ידי כך שמקלים על המצאת ההיתר לאותה אלמנה, אין גורמים לה רעה או אסון, מכיון שאולי איננה אלמנה. כאן רצוני לספר לכם עובדה שנכחתי בה בעצמי.

ביקרתי אצל משפחה, והאב הראה לי מכתב תנ־חומים בחתימת שר־הבטחון על נפילת הבן־החייל. למעשה נמצא הבן בבית באותה שעה. הוא היה חייל, נפצע, וכיום הוא נכה. אל תלזל כל כך ואל נפיל אימה בענין העגונות. יש להתקרב אל המקורות האלה ולראות עד כמה הם מקור חיים לאותה אלמנה. יש סבורים כי בהקלות מופרות גורמים לה טובה; אך אפשר לגרום לה על־ידי כך רעה גדולה. אם יתברר אחרי כן שבעלה חי — ייהפך הדבר לאסון הן בש־ביל והן בשבילה.

עובדה היא שאפשר להתיר עגונות גם לפי חוקי המסורת, ואולי רק לפי חוקיה וכלליה, כפי שגִבֵעו על־ידי חכמי ישראל העמלים להתרת עגונות. אתם יודעים כי אצלנו תופס ענין התרת העגונות מקום חשוב, ואין זה הידוש אצלנו. אנו משתדלים להקל ככל האפשר, אולם בגבול ידוע. על כן אין להקל בזאת. ואני מציע להוסיף לחוק זה — מכיון שתעודת הרישום, אותה הזכיר שר־המשפטים כתעודה שחשמש לצרכי ירושה או לקבלת דמי ביטוח, תשמש גם כהתרה לאשת החייל להינשא — שיהיה על שר־הבטחון להתייעץ בביצוע החוק עם שר־הדתות כפי שנקבע בחוק הקודם, חוק בתי־הקברות הצבאיים.

אליהו לנקין (תנועת החרות) :

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. לא נותרו לי הערות רבות, מפני שבהלפן הגדול כבר שמעתי אותן מקודמי. אעלה מספר שאלות, שטרם הוזכרו כאן, ואתחיל לפי הסדר ההפוך — בחוק רישום פטירות החיילים.

בשעה שאנו מדברים על רישום פטירות חיילים עלינו לזכור, שעוד רבים מאד נעדרים וטרם נמצאו עקבותיהם. עד היום הזה נמצאות משפחות רבות במצב של אשליה ותקוה — שהיא כנראה תקוה־שוא — שכנס עודנו חי; ומצד אחר נתונים הם במצב של סבל ועינויים נפשיים. אמנם נעשים מאמצים בכי־וון זה, אך טרם הוכתרו בהצלחה; וברצוני להפנות את תשומת־לב הבית ואלה העוסקים בדבר לעובדה זו, כדי שגיבירו את מאמציהם.

לפני ימים מספר באה אלי אם שכולה שאבדה את בנה, על־פי ההשערה בבית־הספר לשוטרים בירי־שלים. מקום זה קרוב מאד, וכיון שקיים כנראה מגע עם האויב, אפשר לעבור ולבדוק את המקום. אם זו התחננה בדמעות ממש, שישנינו לה לפחות כפתור או סוליה מנעל בנה, כדי שתוכל לקבור חפץ זה והקבר יישמש לה מקום לזכרון בנה. לו תוכל להשתחוות. היא טרם נענתה. מקרים כאלה רבים מאד. לא באתי כאן להאשים איש. ייתכן שנעשים מאמצים, ואני מפי־

נחום גיר-רפאלקס (מ"מ):

בוע שיטפלו בענין זה רק חיילים, כי הם מכירים את המת ויכולים לזהותו.

בנוגע למה שכתוב בחוק בתי-קברות צבאיים בסעיף 5 — על העברת הגופות ועל הריכוז — כבר דובר כאן, הריכוז הוא דבר טוב כדי לאפשר לשמור על כבוד בתי-הקברות, על תפארתם ונקיונם, אבל יש בזה גם הפרזה. לפי החוק העברי, שנזכר במסכת שמחות, יש זכות מלאה להורים, לאשה ולמשפחה הקרובה על קבורת הבן. הזכות הזאת היא מוסרית והגיונית, ביחוד אם החייל מת במקום מגוריו וההורים רוצים שיהיה קבור באותו משק, באותה עיר ובאותו ישוב שגדל בו. קרו מקרים כאלה גם במלחמת השחרור: הוצאו גופות חיילים ממשקיהם מבלי שנשאלו אנשי המשק, מבלי שנשאלו ההורים. מופרז לומר שאסור לאדם להיות קבור באותו משק ובאותה עיר שבה נולד וגדל, ורצון ההורים הוא שיהיה קבור שם. אינני סבור שזה יתן כבוד למת או להורים; המשפטים אמר כי הנוהג הוא להתחשב בדעת ההורים; אבל זה לא מספיק. צריך לקבוע כחוק שיש לקבל לכל הפחות את הסמכת ההורים.

מן הראוי לבקש את משרד-הבטחון למהר בענין המצבות. ביקרתי בבתי-הקברות הצבאיים וראיתי שקיים חוסר כבוד למתים. עד היום — כמה חדשים ואפילו שנה לאחר שהחייל נפל — עוד לא הוקמו מצבות על כל הקברות. דבר זה גורם רוגז וכאב לב להורים ולמשפחות ואינו נותן כבוד לנפטר.

ביחס לבתי קברות. כבר דובר כאן על כך שהמ"דור חייב להקדיש יותר תשומת-לב לבית-הקברות, כי זהו הכבוד האחרון שאנו יכולים לתתו לאיש אשר מסר את נפשו על המדינה ועל קיום עמו.

חבריה-הכנסת ברץ העיר בענין חללי מלחמת העולם השנייה. עם כל הכבוד לרב הצבאי הראשי אשר עשה בענין העברת הגופות במלחמה זו מפעל גדול ונאה, הרי אנו רוצים להעביר ארצה את אותם החללים והיהודים במלחמת-העולם השנייה אשר נלחמו מלחמת נשק בפעם הראשונה בתולדות ישראל לאחר חורבן המדינה היהודית; נלחמו נגד הגרמנים ועזרו אחר כך להצלת הגולה ועלייתה. בזמן שהיה קיים כאן שלטון המאנ"דאט הבריטי, אי-אפשר היה לעשות זאת. טיפלתי אז בענין זה יחד עם הבריגאדיר בנימין, אך הממשלה הבריטית סירבה ואמרה כי יש נוהג להשאיר את החללים במקומות נפילתם. אבל עכשיו מן הראוי שמשרד-החוץ יקדיש תשומת-לב רבה יותר להעברת כל החללים היהודיים אשר הכינו את הצבא העברי של מלחמת השחרור, אשר נקמו בצרור הגדול ביותר שקם בתולדות ישראל וסללו את הדרך לעליה יהודית ולחיסול הגולה. מן הראוי להעביר את חללי מלחמת העולם השנייה ארצה ולתת להם את הכבוד הגדול — שינחמו בשלום על אדמת מולדתם אשר למענה יצאו לגולה ולמענה נפלו.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

אשר להוק רישום פטירות היילים — חושבני, שהכל מסכימים לעקרון שבחוק הזה, ואין אנו צריכים אלא להעבירו לוועדה, אולי כדי ללשוש כמה וכמה סעיפים.

כנסת נכבדה. ברצוני להעיר הערה אחת על חוק רישום פטירות חיילים. כבר נגעו בזה כמה חברים, ואם כי אני מצטער שאינני מקורי, אני שבע-רצון מהערותיהם ומקווה שהדבר יתוקן בוועדה. אני מתכוון לנעדרים במלחמה זו. בסעיף 3 של החוק מדובר על חייל נפטר. אני מציע, שיהיה ברור כי המדובר הוא לא בחייל נפטר בלבד, אלא גם בנעדר. אינני סבור שב-ענין זה צריך לתת את הסמכות דוקא לרבנות, כי אינני בטוח שהרבנים מומחים יותר בענין הנעדרים מכל חבריה-הכנסת. חושבני שבמדינת-ישראל ישנה רק רשות מחוקקת אחת, והיא הכנסת הראשונה. היא צריכה לחוקק חוקים.

על כן הייתי רוצה שיהיה כתוב בחוק, שאדם שנעדר במשך שנה נחשב כנפטר. אני מציע שדבר זה יהיה יפה לגבי כל חוק.

בשביל חלק אחד של הגוש הדתי יהיה הענין מסודר, שכן הוא דגל תמיד בסיסמה של "דינא דמלכותא דינא", ואנו מחוקקים דין כזה.

יעקב גיל (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. במוסד העברי ישנם שני מושגים בארמית, מושג אחד הוא: "יקרא דחיי" והשני הוא, "יקרא דשכבי". שני החוקים הקודמים שעסקנו בהם הם יקרא דחיי ושני החוקים שאנו עוסקים בהם עתה הם יקרא דשכבי. אם בראשונים דרשנו זהירות, הרי על אחת כמה וכמה אנו צריכים לדרוש זאת בשני חוקים אלה, כי חוסר זהירות במקרה זה הוא מעוות לא יוכל לתקן וחסרון לא יוכל להימנע.

אני חושב ששני החוקים האלה אינם נקיים מחוסר זהירות. סעיף 3, פסקה א' בחוק רישום פטירות היילים אומר, שאם קצין מוסמך, משוכנע, על-יטוד ידיעות שבידו, כי חייל נפטר, רשאי הוא אישור בכתב. אין זה נוסח של חוק. המלה "משוכנע" תדירה יותר מדי בחוקים שניתנים לנו; אבל בענין רציני כזה כמו עדות על נפטר אי-אפשר לומר שהקצין משוכנע, ולא לכתוב איך הוא משוכנע — מה הידיעה הדרושה לו ועל יסוד איזו עדות יוכל להוציא תעודת מוות. היו מקרים — למשל בנחלת-ייצחק — שהוקמה מצבה על קברו של חייל שנהרג, ולא נחרת השם הנכון. היה מקרה שהועברו שני חיילים מבית ג'יזמשק יהודי, והחייל שטיפל בהם זיהה אותם על יסוד הוכחות מספיקות, אבל האדם שהקים את המצבות במשק לא בדק ולא חקר את אלה שהוציאו את הגוויות מבית ג'יז וחזר על המצבות שמות לא נכונים. דבר זה גרם צער וערובייה.

אני סבור שתפקיד זה של הקמת מצבות, רישום פטירות וכדומה, צריך להיות בידי קצינים או רבנים צבאיים — האנשים שמלווים את החייל, ולא אנשים שמחוץ למסגרת הצבאית. כך נוהג בצבא האנגלי, בצבא האמריקאי ובצבאות אחרים. דבר זה לא כתוב אצלנו בחוק, ואמנם הכוונה היא לתת יפוי-כוח למדור הנמצחת החייל שחבריו אינם חיילים, לקבוע את זהותו של החייל, איך לכתוב את שמו, איך להקים את המצבה וכדומה. אני סבור שאין זה יעיל, וצריך לקבוע בחוק מהי העדות המספיקה לזהות את החייל, וכן לקי

ולשרי־הבריאות, אבל אין בה כל כוונה להפלות שרים אלה מכל שר אחר.

לבסוף עלי לגנוע בדבר שנגעו בו חברים אחרים, והוא — זכותה של המשפחה לגבי הגיבורים שנפלו. לדעתי יש להתקין בתי־קברות מיוחדים לכל אלה שנפלו במלחמת השחרור, בתי־קברות אהידיים, בעלי צביון מיוחד שיהיו מסורים לטיפול ולטיפוח בידי המדינה. יהיה זה דבר יפה לזכרם ויחסן למשפחות במלחמות לעתיד — אם תקרינה חלילה — את הדאגה לעסוק בקבורת החללים ולשלם את התשלומים הנדרשים. בכלל ראוי היה שהקבורה במדינה תהיה חינם, ועלידי כך תוסר ההפליה של קבורה מיוחדת לפי התשלום. על־כ־פנים אין לנהוג הפליה בקבורת חיילים בבתי־קברות שונים לפי אמצעייהם של הורים, אם חיילים נלחמו יחד, נפלו יחד — עליהם גם לשכב יחד בקבר־מנוחתם.

אין דבר זה מונע להתייעץ עם המשפחה. לא היתה כל סיבה לא להקים עלידי חוק זה מועצה מייעצת על יד השר, כשם שקיימת מועצות כאלה במדינה בענינים פחות־עתידיים. חושבני שההכרעה הסופית צריכה להיות בידי שר־הבטחון, אולם השר צריך לעשות כך רק לאחר שיקול דעת רב ומתוך התחשבות גמורה ברצונה של משפחת הלוחם שנפל.

אני מקווה שבכל בתי־הקברות הצבאיים שיוקמו ויוחזקו עלידי המדינה יושם לב שיהיו עשויים בטעם ובגוי ושישררו בהם השקט והשלווה וישמשו דוגמה לבתי־הקברות האזרחיים במדינה.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה. שני החוקים שאנחנו דנים עליהם כוונתם רצויה, אבל הזדעזעתי — כשאר החברים — כשראיתי שבשני החוקים האלה אין זכר למשפחות הקרובות.

בחוק רישום פטירת חיילים, בסעיף 3 (ב) "אישור פטירת חייל" — מצוי הכל, חוץ משם ההורים, כלומר שם האב והאם. לא יכולתי להבין זאת. הרי גם מבחינת היעילות יש ערך לדבר, יש כמה שמות משפחה נפוצים, וקשה יהיה לדעת קברו של מי הוא. כל פירוט יעזור.

וגם בחוק השני — חוק בתי־הקברות הצבאיים חוזר הדבר. לא ארבה בדברים, אציע שבחוק רישום פטירות חיילים, בנקודה שהזכרתי, יוסיפו גם את שם ההורים; ובחוק בתי־הקברות הצבאיים בסעיף 5 (א) — אחרי המלים: "שקצין מוסמך רשאי בהסכמת מנהל השירותים הרפואיים המוסמך לצוות על העברת גופה" — אני מציעה לכתוב, "בהסכמת ההורים או המשפחה, אשה וילדים". הוא הדין בסעיף 5 (ב). כתוב: "לפני העברת גופה לפי סעיף קטן (א) — ישלח הקצין המוסמך הודעה על כך לשרי־הבריאות, ושרי־הבריאות רשאי לשלוח" סבורני שיש לשלוח הודעה להורים, אשה וילדים. שרי־המשפטים אמר לנו שכך נוהגים, וזה נעשה בלי הסכמה רק במקרים שלא ידוע מי הם ההורים או היכן הם נמצאים. נוהג זה צריך להיכנס לחוק, והייתי מציעה לתת מודעה בעתון במקרים כאלה. ייתכן שכתובת ההורים אינה ידועה לשלטונות, אבל היא ידועה למישהו הנמצא בארץ, או המכיר אנשים אלה מחוץ־לארץ.

אני רוצה לעמוד בעיקר על חוק בתי־קברות צבאיים. כיון שענין זה הובא לפנינו בצורת חוק, מן ההכרח לנגוע גם בכמה בעיות חוקיות הנובעות מן החוק הזה. הנקודה הראשונה שרציתי לברר כאן היא, שחייל הוא לפי ההגדרה בחוק כל חייל שהוא מן הצבא הסדיר, גם זה שמשרת בעתודות. אין לשכוח שצבאנו לפי מבנהו יהיה בעיקר צבא־עתודות, וחוק זה יהול גם עליהם; אני משער שלא זו היתה כוונת המ־חוק. על־כ־פנים אני מציע לכנסת לקבוע שהחוק הזה יהול רק על אותם החיילים שנפלו במלחמת השחרור.

אפשר שצריך לתת לשרי־הבטחון אפשרות להרחיב מפעם לפעם את החוק גם על מקרים אחרים, לאחר בירור מסויים. אני יודע מקרים שאנשים נפלו אגב אימונים במחתרת, והיה הכרח לקברם במקום שנפלו, כדי שהדבר לא יתגלה לשלטונות ששלטו אז בארץ, וגם כשביקשה המשפחה להעביר את הגופה, היה הכרח להשאירה באותו מקום. מפני החשש שמא יתגלו עם העברת הגופה כמה ענינים אחרים. אפשר שהגיע הזמן לאסוף את החללים האלה, שאינם מרובים, ולהביא גם אותם לקבורה בבתי־קברות צבאי, כי סיבת נפילתם אינה שונה מזו של אלה שנפלו במלחמת השחרור.

אינני פטור מלהעיר על סעיף 3 של החוק. קשה לי להבין מדוע מתעלמים בהצעת־חוק זו מן החוק הקבוע הידוע לרכישה לצרכי ציבור משנת 1943, שהוא מכשיר יעיל לרכישת קרקע עלידי הממשלה. בעזרת החוק ההוא לא יארך הדבר יותר מששה שבועות, ומדוע צריך לפצל את מערכת־החקיקה שלנו? האם דוקא ביחס לבתי־הקברות צריך לקבוע תהליך מהיר יותר? מהו החפזון המיוחד ברכישת קרקע זו, עד כדי להפלות רכישת קרקע לבתי־קברות צבאיים מכל רכישת קרקע למטרה אחרת? ומדוע אי־אפשר להסתפק בדרך החוקית הרגילה?

איני יכול לפטור את עצמי גם מהערה על הסעיף האחרון. בומן האחרון נתפרסמו כמה חוקים שנוסחם דומה לנוסח הסעיף האחרון של חוק זה: "שרי־הבטחון רשאי, בהתייעצות עם שרי־הדתות ושרי־הבריאות, לה־תקין תקנות בכל ענין הנוגע לכביצונו של חוק זה". רשמתי לפני לעיר על כך, זמן רב לפני שיכולתי לנחש שיהיה משבר בקו־אליציה, באופן שאין לייחס את הערתי בענין זה למשבר. לדעתי דבר זה ששר אחד יתייעץ עם שר אחר לא ייתכן עלידי חקיקה. בפקודת סדרי השלטון והמשפט סעיף 9 ניתנת רשות לראש־הממשלה או לכל שר אחר להתקין תקנות, ולא ייתכן להוסיף שהוא רשאי לעשות זאת בהתייעצות עם שרים אחרים. הממשלה היא קולקטיב ונושאת כולה באחריות. אין זה ענין לא של האוכלוסיה ולא של הכנסת, לדעת עם מי ומי מתייעץ השר לפני שהוא מתקין את התקנות. האחראי היחידי להתקנת תקנות, והסמכות היחידה הניתנת בחוק להתקנת תקנות, היא לראש־הממשלה, או לשר יחיד. החידוש שהוכנס בתחיקתנו, שהשר רשאי לעשות כן לאחר שהתייעץ — ושום איש לא יוכל לבדוק אם התייעץ או לא התייעץ — יגרום לכך שאפשר יהיה לתקוף את התקנות בבתי־המשפט, והוששני שעלידי־כך ישתמש אצלנו נוהג שאיננו הולם את החוק שלנו, וגם אינו רצוי.

הערתי זו מופנית במקרה החוק הזה לשרי־הדתות

בלבד והובאו לתוך שני חדרים צרים, מבלי שיעמוד עליהם משמרכבוד, מבלי שיוטמנו תחילה בארונות. להורים הודיעו על ההעברה ברגע האחרון, והם הובהלו אל בית־הקברות בנחלת־יצחק, אך כמעט לא יכלו להתקרב אל הגויות היקרות להם. כך התקיימה הקבר רה. וגם בזמן שטמנו את החללים בקברים החדשים וסתמו עליהם את הגולל, הביאו קבוצת טירונים דוקא, שלא ידעו לתת אלומת־אש כראוי. אני חושב, שמי שמטפל בקבורת החיילים צריך להקפיד מאד בדברים אלה, שהם לכבוד החללים ולכבוד החיים.

שלישית, מי שביקר בבית־הקברות בנחלת־יצחק, שם לב בוודאי לצפיפות הרבה, שבה קוברים את חללי הצבא. חברי־הכנסת גרנות איננו כאן כרגע, ועל־כן אינני יכול לשאול אותן, כמה אלפי דונמים גאלה הקרן־הקיימת בשולן עשרות שנות קיומה. אני יודע שהיא גאלה כמות מכובדת של כמה מאות אלפי דונמים. אבל החיילים האלה מדורו בשעלם ובכ" ליריכבם וכבשו בשביל העם העברי לנחלת־עולם שטר חים נרחבים, עשרות מיליונים של דונמים. אינני יודע מדוע צריך למדוד להם את הקברות בפיקים. מדוע א"י אפשר לקבור אותם קבורה הגונה, ולתת רווח בין קבר לקבר?

על הזנחת בית־הקברות שוב אין צורך לדבר: כבר הזכירו זאת. אני חושב את המצב הקיים לפחיתות כבוד בשביל החללים. היום הופיעה רשימה ב"הארץ", המפנה את תשומת־הלב לעזובה השוררת בשטח זה. מן הצורך ומן ההכרח הוא, שהתיקון יבוא במהרה.

לבסוף רוצה אני להזכיר לבית, שכאן, בירושלים, בגבעת־רם שנקראה קודם בשם שייד־בדר, נקברו חללים שכבה על גבי שכבה, שש גופות זו על גבי זו. גם כאן הגיע הזמן לתת לחללים קבורת כבוד, שלא יהיו מונחים איש על גבי אחיו, שלא יעיקו זה על זה.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

כנסת נכבדה, החוקים שהונחו לפנינו הם חוקים הנוגעים לתחום של דאגה לחיים ובתחום של רגשות האדם. בתחום של רגשות האדם אנו מוגבלים מאד ביכולת של שיפוט והכללה. אני שותף לדברים שנאמרו על־ידי חברי־הכנסת ברץ ובריהודה ואחרים. יש לתת את הנוכח המיוחדת לבני־משפחות החללים למצות את רגשותיהם כרצונם, כהבנתם, כחושבתם, איש על־פי דרכו. אין להטיל יותר על המדינה כללים מגבילים, ואין לראות פתרון־הכל בדרך של צווים, פקודות, דינים ומשפטים.

ולא הייתי מבקש את רשות־הדיבור, לולא רציתי להציע תוספת הצעות בפרטים אחרים. הדבר המובן והיחיובי בחוק המוצע הוא — הדאגה למתן כבוד לקבר ולזכר המגן והלוחם. על־פי זה הייתי מציע לשנות גם את שם החוק, את מקום כל המערכות שעמדו בהן מגינים ולוחמים, ונפלו שם, צריק לסמן. חוק זה צריך לכלול סעיף מיוחד, או פרק מיוחד, שיקבע ויחייב סימון ומתן זכר לכל מקום מערכה שעמדו בה מגינים ולוחמים על שחרור הארץ. ראיתי דבר מעין זה נעשה בצורה צנועה מאד ונאה מאד בארצות שונות. ארצנו היא ארץ אשר חלק גדול מבניה ישבו ויעלה אליה לאחר הקרב, ודבר הקרבות לא היה לנגד עיניהם, ורק את תוצאותיהם ופריים יראו, ועל־כן טוב ומתנן, נכון ומוסיף כבוד

שמחתי מאד לשמוע מפי הרב שאג שלגבי התרת עגונות נוהגים בליבראליות ידועה, ושמהתי על כך שהוא הציע להכניס זאת לחוק. ברצוני לשאול אם אפשר לנהוג באותה ליבראליות לגבי האלמנה הזקוקה לחליצה. ידוע לי מקרה כזה של אלמנה צעירה מאד שבעלה נפל; היא אינה עגונה כי ידוע שבעלה נפל. לבעלה המנוח יש אח קטן, שטרם הגיע לבר־מצוה, ועד אשר יגיע לגיל זה יעברו עוד כמה שנים, והוא אינו יכול אפילו אם ירצה — לתת לה חליצה.

הבאתי דוגמה דראסטית מאד, אבל עובדה היא, ויש עוד עובדות כאלה. מן הראוי שמשרד־הדתות והחוגים הדתיים ידאגו גם לתקן את העוול הזה, הנעשה לנשים שלנו. חוק זה עתיק יומין הוא, ובזמנו היה בעל ערך. אבל בנסיבות זמננו אינו אלא אכזריות.

נתן ילין־מור (הלוחמים):

כנסת נכבדה. בני עמנו מתייחסים אל המוות בטראגיות יתירה. את המת מבכים, קושרים עליו מספד ונושאים עליו קינה. אחד הקטעים הנפלאים שבספר התנ"ך, היא קינתו של דוד על שאול ויהונתן. עד היום יהמה לב האדם, הקורא את הפסוקים האלה. אבל לא תמיד יודעים אנו לתת לקבורה ולבית־הקברות צורה נאה ומכובדת. ועל כן יש לברך את החוק הזה, כי ייתכן שהוא יתכן את הציבור לשינוי היחס בשטח זה. אף־על־פי־כן יש להעיר כמה הערות בעקבות החוק הזה.

הערה ראשונה, שכבר הושמעה מפי חברי־הכנסת לנקין ואני מבקש להדגישה: הלוחמים העברים התקיימו ועמדו בקרבות רבים, למן הצפון ועד הנגב. הם הגיעו לאדמת הלבנון, וגם לאדמת מצרים חדרו, ובכל מקום ומקום היו המתקיימים ופניהם היו מופנים אל שטחי המולדת, שטרם שוחררו. בשום מקום לא נסוגו. במקום עמידתם ובמקום התקפתם — שם נפלו. והנה עתה באים ונותנים למתים האלה צר־נסיגה. גוזרים עליהם להיטוג מן המקומות, שאותם הם רצו לשחרר. מעבירים אותם אל לפי רצונם, ומבלי לשאול את פיהם, למקומות, שאיננו יודעים אם הם מתכוונים להם יותר מן המקום שבו נפלו. אני מבקש לא רק להעברות בתוך תחומי מדינת־ישראל, אלא גם להעברות למקומות אחרים בארץ. כי גם עמק־אילון הוא בארץ־ישראל; וגם עין־גנים, היא ג'נין, היא ארץ־ישראל. אך המתים הללו, אילו אפשר היה לשאול את פיהם, ודאי היו אומרים: נוכחה עד שתבואו אלינו, אל תטלטלו אותנו מכאן. אני מבין, שבמקרה זה יש הכרח להתחשב ברצון ההורים והמשפחות, אך בטהיני, שאילו היו מסכימים להם את הדבר כראוי, היו מבינים את רצון בניהם והיו מותרים על מבוקשם.

הערה שנייה, על הצורה ועל הנוהל בריכוז המתים והעברתם ממקום למקום. בשלהי הקיץ השתתפתי בהעברתם של 13 מחבלי — לוחמי חרות ישראל — שנפלו בעוג'ה־אל־חפיר, לבית־הקברות בנחלת־יצחק. הייתי עד למהות אימים לא מעטים בחיי. אבל נדמה לי, שזה היה אחד המחזות המזעזעים ביותר שראיתי. היה זה מחזה־אימים, ואך מפני כבוד המתים וכבוד המשפחות לא אתארו בפרסות ואסתפק במסירת כמה קווים קצרים.

הגופות הוצאו מן האדמה בנגב, עוטפו בסדינים

החוק הזה אינו נוגע בשאלות דת, ויש להוציא את הסעיפים שבהם נזכר הרב הצבאי, שרה־הרות, שרה־הב־ריאות וכדומה. אינני מבין מדוע איננו יכולים להעמיד כל דבר שאנו עוסקים בו על פשוטו. איננו צריכים להיות כפותים בהלכות לאינסטאנציות אלה דוקא ; נח־ליט על כך כאן. זוהי העצה היחידה.

אני מקווה שהמשפחה במדינת־ישראל תהיה מתור־קנת וממושררת מבחינים בתיים ולעת מוות. ובכל מקום שיהיה הדבר נתון לרשות המשפחה, תעשה המ־פחה כתרשומה היא, לפי הכרתה הדתית, המצפונית והרגשית.

חיים בן־אשר (מפא"י) :

תכרי הבית. יש לי צורך להתרכז בנקודה אחת, שנגע בה חבר־הכנסת יוסף ברקן, מי שליווה את המת־נדבים הארצי־ישראליים לכל גלגוליהם וסבלותיהם, והוא עינין העלאתם של החללים מן המתנדבים במלחמת־העולם השנייה לקבר ישראל בארצנו. יש מקום בחוק בתי־קברות צבאיים לסעיף האומר, ש"שר־הבטחון ימנה קציין מוסמך לטיפול בקברות מתנדבי ארץ־ישראל במלחמת־העולם השנייה ולהעלות עצמותיהם לישראל". למעשה, פירושו של דבר — אישור טרואקטיבי של מתנדבי המלחמה הזאת כצבאה של מדינתנו, וברוח זו יחול שינוי בהגדרת "החייל" לצורך החוק הזה. היו נסיונות של טיפול בבעיה זו, בחורינו הלכו לצבא הבריטי, בעל־מסורת את כלי־כך גמישה בדברים מעין אלה. ישנן כאן בעיות מיוחדות המצריכות טיפול בינלאומי. הדבר זורש מאמץ לאומי. עלינו להשיג את הכרת המתנדבים כצבא־ישראל לפני היות המדינה ; עלינו להשיג את זכותה של המדינה לגאול אותם מבתי־העלמין של צבאות אחרים.

ההתנדבות ראשיתה — בחפורות, פסגתה — בצנ־חנות, מרכזה — בחשיבה היהודית הלוחמת. ביצירת הבריגאדה השתתפו ותיקי הבית הזה על־ידי ידיהם — מיושרי־ראש הנסמט עד שרה־החוק ועד ראש־הממשלה. יש בתוכנו אנשים שהשתתפו בבריגאדה בגופם. בימים אלה מלאו חמש שנים לכניסת הבריגאדה לקווים מול קורפוס צנחנים מובחר בחומה האלפינית האתרוניה של גרמניה. הבריגאדה נלחמה בחזית חמישים יום ונפלו ממנה יותר מחמישים חברי. זהו רק חלק מחמש־מאות החללים מן המתנדבים למלחמת־העולם, שחלק מהם, כמאה ועשרים או יותר, טבעו ביים. לבריגאדה הוקצתה חלקה בבתי־הקברות של הצבא הבריטי בסביבת רבנה — פאנצה. החובה להעלות את עצמות החללים מן המתנדבים ובעת כחמתה בחינות דקות.

ארוגה של הצנחנית חנה שנס הוא בדרך. אנו מחכים לו. זהו תקדים ראשון. קבלה היא בידי אנשי הבריגאדה, שהובטח להחזיר את חבריה לארץ בין חיים ובין מתים. אינני יודע על מה מסתמכת קבלה זו. אולם עובדה היא שמאו בורג־אל־ערב, מקום כינוסם של הגדודים העבריים במצרים לקראת התזוזה לאירופה, קיים שהכרת אנשי החי"ל מעין נדר עם למתנדביו. אני יודע ; עילה נפשית עמוקה להכרה זו, לקבלה זו. החשיבה היהודית הלוחמת יודעה בכל הווייתה שתי התגלויות־יסוד ; היא ראתה את עצמה כראשיתה ההתללמות של מדינת־היהודים, היא ראתה את אירופה כאימה מטאמה, כיבשה הרצת. גירלם של אנשי הבריגאדה שנפלו באירופה, היה, איפוא, מבחינה זו יחיד במינו. הם נפלו על אדמה שבאו לגאול מטומאתה את אחרוני היהודים שיסבו עליה.

יהיה הדבר, אם כל העובר בארץ ימצא את סימוני הכ־בוד למלחמת השחרור, על כל שלביה.

אין ברצוני להציע צורה לסימון מקום המערכה, אם זו תהיה מצבת־אבן, גל, או סימון אחר, ויהא זה הצנעו שבצנעוים, ולא דוקא עמודי־תפארת, אם כי יכר־ליים להיות גם עמודי־תפארת במקומות מרכזיים. בכל פינה ובכל מקום ששם נפל מגן ולוחם צריך להיות סימן כזה. את הדבר הזה יש לבצע ולהכליל בחוק זה.

דיבור כאן על הצורה האחרת, ולסעיף 6 אומר : לא יציב אדם מצבה על קבר צבאי. עלי לומר, כי כרי־בים אחרים כן אני מתרגש דוקא לסימון המיוחד, האיר־שי, האינטמי שנותנים לקבר האדם שנפל, אם זה בצור־רת פסוק מדבריו, מימרה מאימרותיו או קטע מדבריו שאמר אותם או כתב אותם, או בכל צורה אחרת.

לא גיטלה דמותו המיוחדת של האדם שנפל עם חב־ריו לקבר אהו. הדמות העצמית אינה צריכה להיטשטש על־ידי כך שהוא לחם בלוחמים ונפל. בחיים ובמוות הביא האדם את אשר יש בו, ובמידה שהדבר ניתן להי־תרת לזכרון — יש לעשות כן. ואין זה צריך לטשטש את המשותף. יש הנכון יהיה שהחוק יטיל סגול — סימון־קבע אחיד לכל אדם מגן ולוחם שנפל בקרב, והי־סימון הזה יהא מצורף לכל מצבה, תהיה אשר תהיה, ובכל מקום שתוצב, לפי רוח המקום ולפי הבנתם של ההורים, האשה, הילדים וכדומה. ניתן לצרף משהו קבוע ושווה לכלום, כביטוי כולל לכלל המגיינים והלוחמים. ומאידך יש להרשות משהו אינדיבידואלי גם בבית־הק־ברות הצבאי המרוכז.

אינני ממליץ על ריבוי בתי־קברות צבאיים, אבל אני מבין כי בכל בתי־הקברות הצבאיים תהיה המצבה בתבנית אחת. אולם חלק קבוע אמנה צריך להיות מיר־עד לחרות עליו את אשר ירצו האנשים הקרובים לחיל שנפל או לצירוף טבלה — באותו גודל. החוכן אף הוא יכול לעבור ביקורת, לשם מניעת ביטוי פוגם. כן יוכל הצבא להוסיף במקום זה ביטוי מיוחד לכל נוסף, אם אין קרובים לו, כפי שנוקב. כך זה ניתן לעשות בלי לפגום ולסגוע בשיתוף שבין לוחמים, אלא לצרף את הביטוי של יחס הכלל ושל יחס האדם הקרוב ביותר.

אם נעבד את החוק מתוך גישה זו, הרי ברור שהי־צעות השונות, הצעותי והצעות שיוכאו אחריהן, עשויות לקיים את הרצון המובע כאן ; מצבת זכרון וכבוד, המבי־טאת את צבת הכולל, תוך כדי שילוב המיוחד שברצון הקרובים, האופן המיוחד שיש לבטא בו זכר האדם אשר נפל, באשר נפל, בקרב.

אין לבי נתון לוויכוח עם חברינו הדתיים. אני מבין לרגשותיהם המיוחדים, בשעה שהם מבטאים את יחסם לקבורת המת בתפיסתם המיוחדת. אבל אל נעשה עצי־מנו כפותים כולנו לתפיסתם, ואל נטיל עלינו דברים שאין אנו רוצים בהם.

חברת־הכנסת כהן. לא יועיל הוויכוח עם הדתיים על ההקלות וההכבדות, בשעה שהם כפותים לחוקים אשר נכתבו בעבר רחוק, ולפי תפיסתם המסויימת גית־נו מידי שמים. ואין לשנותם, אלא לפרשם. יש לחלץ את עצמנו מבכלי הליצה על־ידי כך שנוחץ את עצמנו מחוקים כפותים וקפואים. אין עצה אחרת, וזאת צריך לזכור לאו דוקא בשעת הוויכוח על החוק הזה, אלא גם בשעת ויכוח על חוקים אחרים. אני מציע לחברי־הכנסת לא לשכוח זאת.

הגדודים העבריים — מתוך יאוש ואבדן תקווה להתגלות ולגלות את אמת ההתנדבות הארצישראלית, ומתוך יצר נחשוני להיאבק ולהגיע בכל הדרכים לבית-המוות של היהודי האחרון באירופה — התנדבו לצנחנות. הצבא הבריטי, שהזמין את הגדודים להתנדבות, כשראה את ממדי הנכונות — נרתע, לא קיבל אותם, לא רצה בהם. היה זה גילוי גדול יותר מדי, עמוק יותר מדי. הוא נגנז. מקומם הטבעי של חיילים אלה הוא עלייד צנחני ישראל ולוחמי חירותה של ארץ-ישראל.

בסיום דברי עלי להזכיר, כי לפי האגדה העברית הקדומה נפגש ירמיהו עם ציון, אס-השבעה. פעם אחת לאחר החורבן, כשהיה ירמיהו עולה לירושלים, נטל עיניו וראה אשה אחת יושבת בראש ההר, לבושה שחור רים ושערה סתור. קרב אצלה ודיבר עמה; ותוך כדי שיחה אמרה לו, "האינך מכירני? אני אמך ציון, אני היא אס-השבעה."

גם אומה מנצחת היא אם שכולה. הוויית ישראל כולה היא הווייה נחשונת — על סף מהפכת העצמאות, בעיצומה של מהפכה זו ולאחריה, לפני תקומת המדינה ולאחריה. הנחשונות הישראלית אינה רוצה להיות אלמונית. היא תובעת את תיקונה בפאנתיאון לאומי על הרהרצל.

שרי-המשפטים פ. רוזן:

לפי דרישת היושב-ראש אקצר בתשובתי, יכדרכי, אעמוד רק על כמה מהנקודות שנתעוררו כאן. רובן צריך לברר, לפי דעתי, ברר היטב בוועדה.

רוב חברי-הכנסת, שהתווכחו כאן, תובעים הקמת מועצת הורים והכנסת סעיף מיוחד בחוק בתי-הקבורות הצבאיים, המבטיח הקמת מועצה זו. גדמה לי, שמתוך דברי ההסבר שלי צריך היה הבית לקבל את הרושם, שעל כל פנים כוונת הצבא או כוונת משרד-הבטחון היא גם להבא לשתף את ההורים ואת ארגונם בקביעת הסדרים הדרושים לשרת בתי-הקבורות האלה, ש"י פוחם ופיקוחם. אני בדרך כלל, כפי שנוכחתם לדעת, איני אוהד במיוחד העמסת חוקים במוסדות מיעוצים. בעיקר במקרים כאלה ששיתוף חוגים מסויימים מתוך הציבור, הוא דבר מובן מאליה גם בלאו הכי. אני חושב, שהממשלה לא תתנגד לכך, שבחוק ייקבע שמועצת הורים תוקם, ושעל שרי-הבטחון ותשל החובה להתיעץ אתה.

השאלה השניה שנתעוררה, היא השאלה של צורת בתי-הקבורות הצבאיים; וגם את השאלה הזאת צריך לברר בוועדה. לי גדמה, שבתי-הקבורות הצבאיים צריכים להביא לידי ביטוי את הרעיון, שכל אלה שנפלו במלחמה היו שותפים למשימה אחת — וזה מחייב אחי-דוד מסויימת. אני עוד לא ראיתי בתי-קבורות צבאיים, שדמות המצבות היתה מגוננת בהם. בתי-הקבורות הצבאיים מושתתים על הרעיון האחיד, שכולם הקדישו ומסרו את חייהם למטה אחת משותפת. ואם בכלל יש מקום לתוספת של גיוון אינדיבידואלי במצבות, לפי הצעת חברי-הכנסת צילינג, הרי על כל פנים, האחידות צריכה להיות לשרת הבלולת והמכרעת.

ואל תשכחו, שכאן קבורים הרבה אנשים שאין להם משפחות בארץ. אינני יודע, אם זוקא בבתי-קבורות אלה מותר להפלות בין החיילים שנפלו שהמשפחות דואגות להם, ובין חיילים שבאו הנה כמתנדבים ואין דואג להם.

היו דברים, שזכינו בהם יחד, והיו דברים שחלק ממנו לא זכה בהם, לא ראה אותם. זכינו יחד לכבוש את הזכות לחויה, לקרב-פנים עם גרמניה כחטיבה יהודית. כיבוש הזכות לחויה חוליה מקשרת בשר-שרת כיבושי האומה — מכיבוש העבודה וההתיישבות לכיבוש העצמאות. ישנם כיבושי יומיים, וישנו כיבוש של שעה אחת גדולה בחייה של אומה, המכנסת בתוכה את שמצית חיותה. זאת היתה מלחמתה של הבריגאדה על זכותה לחויה בדרך לעצמאות. בחויה זכו אנשי החייל ליסוד החירות שבשויון, החירות שבאומן, לשיא החירות שבנחשונות.

אולם לחברים שנפלו בקרב על הסגיו היה גורל-גבו יחידי במינו. הם לא ראו את הארץ מנגד. הכל היה כערפל: גם השארית ומלחמתה של ארץ-ישראל. הם לא זכו להיפגש עם הפארטיזאנים אנטי-היער ועם לוחמי-הגיסאות; לא זכו להתהלך כמדינת-יהודים חיה במחנות האודים, להניע את יציאת-אירופה ולראות בהעפלה גילוי מכריע במלחמת החירות; הם לא הספיקו להשתתף במדרנותה של הבריגאדה בגוירות בוין; הם לא זכו לראות את עצמם ככוח שישמש יסוד לבנין צבא שישחרר את אדמת-ישראל. והילד שבנפש החייל הנופל לא זכה לעגוד אף את סמל הבריגאדה. סמל שנקבע בדמע, ביסורים, באהבה. סמל שהפך למופת החזון וזקף את קומת היהודים האחרונים של המחנות באירופה. בלכתנו לאירופה חששנו שמאות מן החייל יפלו בחויה. למולה של החטיבה נפלו עשרות. הם מכונסים בבית-עלמין אחד, הרחק מכאן, בזכותו של בית-עלמין זה ביצעה הבריגאדה את שלחותיה.

על לבה של חטיבה זו היו חרותים שלושה דברים: נקמה, אהבה, חירות. נקמה בגרמנים, אהבה ליהודים, חירות ישראל. חזונה היה לשוב עם אחרון היהודים מאירופה כצבאה של מדינת-ישראל. בדרך זו הפכה הבריגאדה לגשר חי בין ארץ-ישראל הלוחמת והיוצרת לשארית-ישראל. נתמזגה בה המלחמה על אהבת ישראל וחירות-ישראל כאחת. היא היתה אחרונה המעייץ במדבר, מעיין שופע נודד של אהבת ישראל בין שרידי הצלם היהודי באירופה. היתה זו חויה אישית וקביצית איתנה, אלמנטארית. איש מהם לא השלים עם המחשבה להישאר חי או מת ביבשת הטמאה.

ישנו משהו טראגי בתרבות האדם, בגילוי של מסירות הנפש ללוחם חירות. עצוב לחייל למות על אדמה זרה. עצוב להולך, עצוב נשאר. לא, לא, לא, לריע. ישנן כמה גיואנסות בנפש המתנדב הארצישראלי המגיד דישות את העצב הזה. בין אנשי הבריגאדה שנפלו בצאתנו מן הקוים היה חייל עברי אחת, שנועד להיות המאמן של צבאנו; היה אדם אחד שהתקין את עצמו בריכוז כל כוחות נפשו למינו של צבא עברי. בסיוע הראשון לקראת הכניסה לקוים התוודע למשפחה יהודית בשם "שמע ישראל", כאל אנוסים, מאראנים, במכתב אישי כתב, "הן הובטח לי לשוב לארץ חי או מת". זה היה אליהו הרשקוביץ, מעמודי ההגנה.

מתוך מגע עם גורל החטיבה היהודית הלוחמת כשליחה אחת גדולה של ארץ-ישראל הלוחמת, אני מאמין, שלפני הבית תעמוד השאלה המקיפה של הקמת פאנתיאון לנחשונות העברית במלחמת-העולם השניה. עם ראשית צאת הבריגאדה מן הקוים התחילה לבקש את עקבות הצנחנים. היה רגע בחייל עצמו, רגע היאוש מלהגיע לחויה כחטיבה על דגלה וסמלה, שמאות מאנשי

ישיבה קכ"ח, ב' ניסן תש"י (20 מארס 1950)

— חוק בתי-קברות צבאיים; חוק רישום פטירות חיילים (רוזן, שפרינצק, ברץ);
— עניני סדר-היום (ניר, ז'בוטינסקי) —

את החוקים האלה לוועדה לעניני חוץ ובטחון, שבדרך
כלל מטפלת בעניני הצבא.

היו"ר י. שפרינצק:

אם נקבע שיש להעביר את החוקים לוועדה — תח-
ליט מחר ועדת-הכנסת לאיוו ועדה יועברו שני החוקים.
אני מעמיד להצבעה את ההצעה להעביר את החוקים
לוועדה.

ה צ ב ע ה

הוחלט להעביר את הצעות-החוקים לוועדה.

היו"ר י. שפרינצק:

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת ברץ להערה.

יוסף ברץ (מפא"י):

חברי הכנסת, אני מוצא לחובתי להעיר על דברי
הרב שאג ביחס לקריית-ענבים. קריית-ענבים, כפי שאתם
יודעים, היתה במרכז המלחמה. את כל הלוחמים שנפלו
בשער הגיא, בקאסטל ובכל הדרך הזאת, הביאו יום
יום, שעה שעה, לקריית-ענבים. חברי קריית-ענבים, שהיו
גם לוחמים וגם מגוינים, עסקו בקבורת החללים האלה
יום יום. ייתכן שלא נהגו לפי הדין — גם במקומות
אחרים לא נהגו לפי הדין, ואני סבור שגם בירושלים
עשו כך. אבל נהגו בחללים בכבוד. אם אמרו שבמקור
מות שוגים אין שומרים על ביתה-הקברות, הרי בקריית-
ענבים ביתה-הקברות הוא המסודר ביותר והנאה ביותר,
ושומרים עליו מהיום הראשון ועד עכשיו. לכן לא הי-
תה האשמה במקומה.

היו"ר י. שפרינצק:

עכשיו נפסיק את הישיבה. ונחודשה בשעה 20.30.

הישיבה נפסקה בשעה 19.30.

הישיבה נתחדשה בשעה 20.35.

ה. עניני סדר-היום

(ריבוי המוקשים בארץ; תאונת המוקש בחוות-הלימוד בתלפיות)

בבית-הכנסת שחיה. כעבור זמן-מה טבע עוד ילד ואחרי
כן — אף ילד שלישי. לא היתה שום תגובה על מקרים
אלה, והרושם הוא כאילו חיי אדם נעשו זולים מאד
בעינינו. ייתכן שזוהי תופעה טבעית בעקבות כל המאור-
רעות שאירעו לנו, אך בכל זאת מחובת הכנסת להגיב
ולאחוז באמצעים כדי להחזיר בישוב וביחוד בקרב הנו-
ער את ההכרה בחשיבות השמירה על הנכס הזה, היקר
ביותר — האדם.

והי גם שאלה של חינוך. דומני שהמקרה האחר
רון שקרה בחוות-הלימוד בתלפיות הוכיח, שהחינוך שאנו
נותנים לילדינו איננו הולם את הסכנות שבהן הם נתונים.
אני חושב שהכנסת צריכה לשקוד על-כך, שיהיה ידוע וב-
רוך לילדים, וביחוד לילדים הקטנים, מה הן הסכנות
הצפויות להם מן המוקשים.

והי לדעתי שאלה מאד חשובה; אנו מדברים על בתי-
קברות צבאיים ולא על בתי-קברות של לוחמים ומגינים,
לפי ההצעה של חבר-הכנסת ציולינג. הצבאות של בתי-
הקברות מחייבת צורה אחידה, על-כל-פנים האחידות
צריכה להיות השלטת על כל גוון מיוחד, במקרה
שיורשה.

בנוגע לשאלה אחת שנשאלתי אינני רוצה להת-
מק ממתן תשובה עליה. השאלה היתה אם משרד-הר-
בנות כפוף לאותן התעודות, שמשרד-הבריאות יוציא אר-
תן לפי החוק של רישום פטירות חיילים? ובכן, דין
התעודות האלה לגבי בית-דין רבני כדין כל תעודת
מות אחרת של משרד-הבריאות. החוק אומר בפירושו,
שהתעודות האלה שיוצאו בעתיד דינן לפי החוק כדין
תעודות המוות שהוצאו על-פי תהליך רגיל של פקודת
הבריאות. במידה שמשרד-הרבנות חייב או נוהג להת-
חשב באלה כהוכחה מספיקה לפטירת אדם, הוא ית-
חשב גם בתעודות לפי החוק המוצע. משרד-הרבנות
יכול להתחשב בתעודות מוות לפי החוק המוצע, אך
אינני רוצה להעלים מן הבית, שלפי החוק הקיים, אין
משרד-הרבנות מחוייב להתחשב גם עם תעודות מוות
רגילות, שמשרד-הבריאות בדרך כלל מוציא אותן. לפי
החוק המוצע וגם לפי פקודת הבריאות תעודות אלו
משמשות רק הוכחה-לאורה לגבי כל בית-דין דתי.
אנו קשורים עוד בפסקי-הדין של ביהמ"ש-העליון
שלפיו אין בתי-הדין הרבניים קשורים לכלליה-ההוכחות
הרגילות החלות במדינה. זהו המצב החוקי, ואינני רוצה
להעלים אותו מן הבית. מצד שני, אם לקבל לרגע לצר-
כי הוויכוח את דעתו של חבר-הכנסת שאג, הרי דוקא
מנקודת השקפתו אין לו יסוד לחששות, מפני שאין
הבדל בין תעודת מוות לפי החוק המוצע ובין תעודת
מוות לפי כל חוק אחר.

אגב אני רוצה לומר, שבתי-דין רבניים אינם מת-
חשבים בדרך כלל בתעודות מוות חילוניות, אם אפשר
לקרוא להן כך. אין הם קשורים בתעודות אלה.

אשר להערות אחרות שהושמעו כאן, חושבני שה-
מקום לעמוד עליהם הוא בוועדה. אני מציע להעביר

היו"ר נ. ניר-רפאלקס:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה. רשות-הדיבור
לחבר-הכנסת ז'בוטינסקי, להצעה לסדר-היום.

ערי ז'בוטינסקי (תנועת החרות):

כנסת נכבדה. אני מבקש להעלות על סדר-יומה של
הכנסת את שאלת ריבוי המוקשים. לשאלה זו, המדאיגה
בזמן האחרון את כל הציבור, שני אספקטים.

קודם-כל הרי זו תופעה הנובעת מזלזול, נו אינו
נוהגים בזמן האחרון כלפי חיי האדם. זלזול זה אינו
מתבטא רק באסונות המהירידים, שעליהם אני מדבר
כרגע, אלא גם בתאונות הדרכים שהתרבו וכן באסונות
אחרים, שאנו קוראים עליהם בלא תגובה מתאימה. אני
זוכר שאנו זמן קצר קראנו על מקרה של טביעת ילד

באוגוסט 1948 פונתה החווה, והנוער שהתחנך בתוכה, או הילדים, הועברו לקאטמון. בספטמבר 1919 התחילה הגב' ינאית מטעם מועצת-הפעולות לנהל משא-ומתן עם הצבא ועם הסוכנות להתייאת החווה. המשא-ומתן נפתח עם האלוף משה דיין. לאלוף משה דיין לא היה רצון להסכים, שהחווה תחדש בתור חוות-ילדים, והגב' ינאית הסכימה שהחווה תהיה חוות נוער. היו דיו-נים בסוכנות, שבהם השתתפו מר אשכול מטעם מחלקת ההתיישבות והאלוף דיין מטעם משרד-הבטחון, והוחלט להעלות נוער לחווה. האלוף דיין הבטיח למסור את החווה נקיה ממוקשים. הצבא נתן מספר שומרים, והגב' ינאית נתבקשה למנות איש אחראי לכך. לתפקיד זה מונה אדם בשם מר מרדכי פלדמן, הוא היה מסדר את השמירה וגם היה אחראי לנשק שנמסר לחווה מטעם הצבא.

הקבוצה הראשונה הובאה לחוות-הלימוד ב־19 באוקטובר 1949, והשנייה כעבור 5 ימים. בסך-הכל הובאו 42 בני-נוער, בתוכם תשע בנות. כולם היו מעולי תורכיה, לבנון, סוריה, מארוקו וטוניס.

האלוף דיין עמד בדיבורו; השטח של החווה נוקה, האדמה נחרשה ולא נמצא בה כלום. אחרי כן ניתן לחווה שטח גדול יותר, הוא השטח של מגרש הגולף מחוץ לגדר החווה. השטח הזה נבדק ונוקה על-ידי חברת "מישר", ב־13 במארס 1950, היום שבו קרה האסון, היו בחווה 31 חניכים. שנים מהם היו מחוץ לחווה והשאר בתוך החווה. הגב' ינאית בעצמה היתה בחווה עד שעה 2.30 אחר הצהריים, ואחר כך הלכה לכפר הנוער, ובשעת האסון לא היתה במקום. בשעה 5.30 בערך באו שני נערים, אחד בשם יהודה אלגזי, השוכב פצוע קשה בבית-חולים, והשני בשם משה זיל והביאו מוקש, שמצאוהו לא בשטח החווה ולא בשטח המוגבל שניתן לחווה, אלא בשדות המוקשים שישנם בסביבה, ושאינו ברצוני, וגם אין לי תכנית לפרסם — ואחם יודעים משום-ם — לחברי-הכנסת. בתחילה הביא אלגזי את המוקש לא המטבח והמדריכה-הטבחית ציוותה עליו מיד לצאת החוצה ולהניחו בשדה, כי מיד חששה שזהו מוקש. כשיצאו הילדים נפגשו עם המדריך מרדכי פלדמן, האיש הזה בראותו את המוקש בידי הנערים ידע שזהו מוקש אנטי-טאנקי. בבדיקה שנעשתה על-ידי מומחי מוקשים מטעם משרת ישראל נקבע ללא ספק, שהמוקש הוא מוקש ישראלי. כשראה המדריך פלדמן את המוקש בידי הנערים אמר להם, שזהו מוקש אנטי-טאנקי. הוא בעצמו קצין משוחרר, אלא שנקט בדרך משונה והחליט לנסות מיד לפוצץ את המוקש ביריית אקדת. המוקש הזה לפי מבנהו אינו יכול להיות מפוצץ ביריית אקדת. אלא אם היריה פוגעת במנגנון. המוקש יכול להתפוצץ רק על-ידי כובד מסויים, שהמומחים מעריכים אותו לשמונים קילוגרם, או על-ידי זריקת המוקש על סלעים או על אבנים. המדריך החליט לנסות את המוקש על-ידי יריה, שלח והביא את אקדתו, הניח את המוקש בנקודה מסויימת, ששכב על הקרקע בנקודה מסויימת, וירה 2—3 יריות. בתחילה לא פגע במוקש. אחר כך ניגש נער בידיעתו של המדריך ובפגיו, העביר את המוקש לנקודה אחרת, ועמד במרחק קרוב יותר במקום גבוה יותר. הילדים עמדו מאחורי המדריך, שירה עוד שתי יריות. ביריה השנייה פגע במוקש, אך הוא לא התפוצץ.

ברור לי מכל החקירה שנעשתה על-ידי הוועדה

לשאלה שאני מבקש להעלותה על סדר-היום יש גם אספקט פוליטי. מתקבל הרושם כאילו ישנה יד מכוונת, הזורעת את המוקשים הללו, ורושם זה מתחזק עוד יותר לאחר המאורעות שאירעו בימים האחרונים בהרי ירושלים. אני יודע שיאמרו כאן, שהממשלה נוקטת אמ-צעים בענין זה. ברם, מחובת הכנסת לא להסתפק בכך, ובענין זה, המסעיר יותר ויותר את דעת הקהל, על הכ-נסת לנקוט אמצעים משלה — קודם-כל כדי לחקור את הבעיה ולהבהיר אם יש כאן באמת יד המכוונת את הפ-עולה הזאת נגדנו, וכן גם לבדוק את האמצעים, שה-ממשלה עומדת לנקוט, או שכבר נקטה אותם.

על כן אני מבקש מאת הכנסת להעלות שאלה זו על סדר-היום, כיון שאם לא נעשה זאת, הרי ילך ויש-תרש בקהל הרושם, שאנו נכנסים שוב לתקופה של ה-ב-לגה, שגרמה נזק כה גדול למפעלנו לפני כמה שנים.

שר-המשטרה ב. שיטרת:

אדוני היושב-ראש, חברי-הכנסת הנכבדים. אין ספק, שהמקרה שאירע ב־3 לחודש זה בחוות-הלימוד בתלפיות היה אסון מועז ומחריד. אנו מבכים את האבידה הגדולה שבה ניספו 7 נפשות רכות ונפיות. המוקשים הונחו בארץ לצרכי מלחמה על-ידי הצבא והצבא יודע את מקר-מם. עלי הוטל לענות על דברי חברי-הכנסת ערי ז'בו-טינסקי. מתוך מה ששמעתי, אינני רואה על מה יש לי לענות. אם חברי-כנסת זה טוען כי יש לחנך את הילדים ולהסביר להם את סכנת המוקשים, אני מסכים אתו; אך השאלה היא, על מי מוטל לתפקיד זה; על המשטרה, על הצבא, או על המורים בבית-הספר?

על-כיל-פנים, באותה חוות-לימוד ניתנו הוראות ואוהרות לתלמידים על-ידי המנהלת ועל-ידי המדריכים, אך לא תמיד מתקבלות האזהרות וההוראות, ועל-ידי כך קורה לפעמים אסון מחריד.

מנחם בגין (תנועת החרות):

האם כבר החלה החקירה במקרה זה?

שר-המשטרה ב. שיטרת:

אבקשן לחכות מעט. מיד אענה.

מכיון שנשאלתי אם החלה חקירה, אני רוצה להו-דיע לכנסת, שעוד באותו יום, מיד לאחר מקרה האסון המזועזע, פתחה המשטרה בחקירה. זה גם הועלה על שולחן הממשלה, והממשלה הטילה עלי למנות ועדת חקירה משטרתית. זה נעשה מיד. הוועדה המשטרתית בראשותו של סגן מפקח מחוזי מר זוהר, ועוד שני קצינים, האחד בדרגת פקדן גבוה והשני בדרגת מפקח ראשי, פתחו מיד בחקירה.

ברצוני להביא לכנסת את המסקנות שוועדת החקירה — או כשם שאנו קוראים לה, בית-דין חוקר — הגיעה אליהן. קודם-כל, מלים אחרות על החווה. איני צריך לתאר לכם את מקומה של החווה מבחינה צבאית, כי כולכם מכירים את המקום ויודעים היכן נמצאת חוות-הלימוד. אתם יודעים בוודאי, שהחווה משמשת כמוסד חינוכי חקלאי והיא מיסודה של מועצת-הפעולות בהנהלתה של הגב' רחל ינאית. החווה הזאת, שהוקמה עוד בשנת 1928, ושבה חונכו ילדים, שימשה מטרה ראשונה להתקפה בשנת 1929, והיא היתה גם ראשונה להתקפה במלחמת השחרור של עמנו.

במוקש ממרחק 3 מטר בערך, בעוד שהילדים עמדו בלי מחסה. זריקת המוקש עליי הנער שעמד עליי המדריך, היא חוליה אחרונה בשיא מעשי רשל-נותו של המדריך.

(ב) נוסף לשני הדברים העיקריים, שגרמו לאסון במישרין, מצא בית-הדין כמה גורמים, שגרמו לאסון שלא במישרין:

1. השטח של חוות-הלימוד נתון לפיקוח של הצבא. מבחינת הבטחון מסוכן הוא המקום ביותר ולמרות זה הסכים הצבא למינוי המדריך מרכזי פלדמן.

2. לאור האסון יש לבדוק מחדש, אם חוות-הלימוד זו היא מקום מתאים ליישוב בני-נוער, הנמצאים בארץ רק חדשים אחדים בלבד, ושהשפה העברית אינה שגורה בפהם והם מחוסרי הכשרה צבאית כל-שהיא.

בית-הדין החוקר מוצא לנכון לציין את העובדה, שבשעת הכנסת המוקש לשטח התווה לא היה בתווה איש מן האחראים במקום ולדעת בית-הדין אין להשיא איר מקום כזה אף ברגע בלי אחראי.

בית-הדין החוקר סבור, שהמצב המיוחד שבו נתון השטח הנ"ל, הנמצא בין קווי החזית והסובל מחוסר הגדרה מינית ברורה, וההחלטה לרדוף מוקשים בשטח מאוכלס זה, גם הוא גרם בעקיפין לאפשרות של מקרה אסון כנ"ל.

אלה הם פרטי המקרה והמסקנות שאליהן הגיעה ועדת-החקירה המשטרתית, שהשתמשה בחומר שהמשיטרה המקומית הגישה לה, כי המשטרה הירושלמית באה מיד אל המקום ופתחה בחקירה.

ברצוני לציין, ששאלת שורות המוקשים איננה בידי המשטרה.

מנחם בגין (תנועת חרות):

האם בדעת המשטרה להעמיד את המדריך לדין?

שר-המשטרה ב. שיטרת:

המדריך שוכב עכשיו פצוע קשה בבית-החולים, ואין אנו יודעים מה יהיה גורלו. אם לזון לפי המסקנות, היה המדריך רשלן, ורשלנותו היתה רשלנות פושעת ויש להביאו לדין לפי החוק הפלילי.

המשטרה עצמה סובלת מן המוקשים. כבר נפגעו שוטרים ממוקשים והיו גם מקרי מוות, פעם אחת ממוקש ישראלי, ופעם ממוקש של מסתננים. המשטרה נמצאת במלחמה בלתי-פוסקת במסתננים. המשטרה מגיעה אל הגבולות, ועוברת כל מיני שטחים. אינני יכול למסור לכם היכן הם המוקשים, גם מפני שאין זה תפקידי וגם מטעמי בטחון. אך אני מסכים, שישנם מקומות שמטעמי הבטחון אינם מחייבים הימצאות מוקש שים בהם, בפרט בתוך ישובים, ויש לסלקם. במקרה זה של חוות-הלימוד ברור לנו, שהמקום בו נמצאים מוקשים, הוא מגודר, ויש שם אוהרה מטעם הצבא. אני מניח, שכך הוא הדבר גם בשאר המקומות. אני יכול למסור לכם, שהמשטרה פרסמה ברדיו, בעתונות ובכל מיני דרכים — וזה ידוע לציבור — שכל אדם הנחקל בחפץ שאינו ידוע לו, חייב להודיע על-כך למשטרה. במקרים רבים מודיעים למשטרה, והמשטרה מסתרת רקת עליידי מומחיה את המוקש, ואם זו פצצה, היא משמידה אותה. ואם אין באותו חפץ סכנה, היא מודיעה זאת. לפי הסטטיסטיקה שבידי טיפלנו עד היום ב-247

המשטרתית, שכפי דבריו ירה ממרחק של 60 מטר והילדים עמדו אחריו במרחק של עוד 20 מטר. האמת היא, שבפעם הראשונה ירה ממרחק של 20—22 יעדים בלבד והילדים עמדו אחריו מספר צעדים. בפעם השניה היה המרחק בינו ובין המוקש כ-3 מטר בערך והילדים עמדו מיד אחריו על הטרסאות.

אם מוקש כזה מתפוצץ, יש בו סכנת מוות בעת ההתפוצצות ממרחק של 50 מטרים וסכנת פציעה בקוטר של 250 מטר.

המדריך ירה ממרחק קטן מאד, אך המוקש לא התפוצץ. אחד הנערים הביא את המוקש והמדריך הראה לתלמידים את החור שעשה הכדור. הוא חשב כנראה, שזהו מוקש "מת". אך לפי דברי המומחה של המשטרה נשאר מוקש כזה חי תמיד ולא משפיעים עליו גשמים או אוויר, כל זמן שאינו מתפוצץ. המדריך לא נתן משום-מה לילד שום הוראה והילד זרק את המוקש. אתם יכולים לתאר לעצמכם לאיזה מרחק יכול ילד לזרוק מוקש שכבדו 5 קילו. המוקש נפל על סלע, התפוצץ מיד והאסון המחריד קרה. 5 ילדים נהרגו במקום ואחרים נפצעו: אחדים מהפצועים מתו בדרך לבית החולים. תוצאות האסון הנה היו: 7 נערים הרוגים ו-10 פצועים, ארבעה מהם באופן קשה ו-6 באופן קל. מאלה שנהרגו היו 6 מעולי תורכיה ו-1 מעולי מארוקו. גם הפצועים רובם מעולי תורכיה. ברשימה שנמסרה לנו ב-19 במארס, שנמצאו במוסד 25 חניכים, מהם 13 עולי תורכיה, 6 עולי סוריה, 4 עולי מארוקו ו-2 עולי טוניס. גיל החניכים במוסד הוא בין 14 ל-17, הרוב 16—17.

בית-הדין החוקר בא לידי מסקנות, ומחובתי לקרוא אותן לפניכם. בית הדין היה בראשות ס.ס.מ. יד. זוהר, ע.מ.מ. מייבר ומפקח ראשון יצחק בן-ארי. המסקנות הן:

(א) האסון נגרם עליידי שני הגורמים העיקריים הבאים:

1. אי-זהירות עד כדי רשלנות של הילדים יהודה אלגזי ומשה ונטורה, שהביאו את המוקש משדה המוקשים שמחוץ לשטח החווה, ושל יעקב סליק ז"ל, שטלטל את המוקש ממקום למקום ולבסוף זרקו על האבנים וגרם להתפוצצות. הילדים ידעו על הימצאות מוקשים מחוץ לשטח וחזלו בסכנה הכרוכה בטיפול במוקשים.

2. רשלנותו הפושעת של המדריך מרכזי פלדמן, שמיד עם הסתכלו בחפץ ידע שהוא מוקש אנטי-טנקי, ובכל זאת השאיר אותו בידי הילדים. בית-הדין אינו מאמין, שהוא הלך לטלף לצבא או למשטרה. הוא אמר שהוא יוצלל למשטרה ולצבא, אך הטלפון לא פעל, או לא היתה תשובה. ידוע לנו, שלאחר האסון טיילפנה המדריכה הטבחית למגן דוד ארזם ותוך רגעים מספר באה עזרה ראשונה למקום ואחרי כן באה המשטרה.

אנו מאמינים, שהוא החליט מיד לנסות באקדוחו לפוצץ את המוקש. החקירה הוכיחה, שכשירה בפעם הראשונה במוקש, שכב במרחק של 20 צעד בלבד ולא 60 מטר כפי שהוא טוען. בינו ובין המוקש היה שדה ריק ולא היה לפניו כל מחסה. הילדים עמדו 2 צעדים אחריו ולא 20 מטר, כפי שהוא טוען. הוא לא התנגד כשיעקב סליק העביר את המוקש מגוקדה ז. בתרשים א. לגוקדה ט. רשלנותו הפושעת הגיעה לידי כך, שירה

לסיבת האסון יודעים איך נעזבה החווה, אם סופר כאן למישהו כיצד נלחמה החברה האחראית למוסד, שלמעלה מארבעים שנה עמלה בנקודה זו על קיומה, ובאיזו תנאים נעזבה החווה. שום ילד לא נפגע או נכששוחרר השטח התחילו הלבטים הקשים, אם לחזור שוב אל הנקודה. בטוחותני שאין כל צורך להעלות כאן, לפני הבית המכובד, את הלבטים של עזיבת הנקודה ואת הרצון לחזור אליה. כך אנו נוהגים בכל מסכת פעולותינו בישראל.

נעשה הכל כדי לברר עם מוסדות מוסמכים, מוסדות הבטחון, אם מותר בכלל לחזור, אם מותר להביא לשם נוער. ואני חייבת לומר לכם, שאם חזרנו למקום — חזרנו בתודה ובדאגה, אותה הדאגה שבלב עולים המחייבים בנקודה שנעזבה. רחל ינאית, שבמשך עשרות שנים טיפחה את הישוב הזה והגנה עליו, עסקה בהחיית המקום מתוך הבטחון שהמקום נקי ממוקשים. וכשקרה האסון ביקשנו אנהנו, האחראים לנקודה זו, יחד עם מוסד עליית הנוער, שתהיה חקירה ממשלתית מוסמכת, שתברר מי אשם באסון — אם יש אשם.

ואנו, הנושאים באסון הזה, יודעים היטב שלא תמיד אנו מחנכים נוער, וגם נוער עולה, בתנאים נוחים. באותו יום קרה גם אסון ונפצע ילד מפגז בקיבוץ מרחביה, אף הוא מעליית הנוער, ובשבועות האחר דונים אירעו כמה מקרים כאלה. ואנו זוכרים מה שקרה בקריית מוצקין, וגם ברחוב ראשי ירושלים, בשעה שפוצצו מוקשים שנמצאו. אבל עם זה לא דרשנו הסבר רות. איננו רוצים בהסכדה סתם — אנו רוצים להגיע למקור, כדי למנוע אסונות בעתיד בכל מחיר. אני אומרת זאת בשם כל אלה שנתנו ונותנים את חייהם לחינוך הנוער, ביחד לנוער העולה, הזקוק לבית ולחיינוך בארצנו. בימי הצער הגדול על האסון, צער שהקיף המונים, נמצאו בישראל אנשים שעשו קאריקאטורות וכתבו דברים בלתיאחראיים על החווה.

מי שיוודע כיצד מחנכים נוער, מה משקיעים בו ומהי הדאגה האימהית של מטפלים, חברות וחברים, בנוער שבא מחוץ לארץ, יודע היטב את עומק הכאב על האסון שקרה. וכמה פוגעים המאמרים באלה שאינם ראויים ליחס מעליב כזה, ואפילו מצד אותם הכתבנים הרגילים לכתוב על כל דבר בלי שיחשבו על הענין עצמו.

אני מודיעה כאן, שאם יש לבית הזה רצון לחקור — יעשה זאת עליידי ועדת הבטחון של הכנסת. אנו כולנו אחראים במידה שווה לענין הזה מפני שאין איש מאתנו יודע אם מחר לא יקרה אסון במקום אחר — אם לא יינקטו האמצעים הדרושים מצד המוסדות האחראים לבטחון.

אנו, האחראים למוסד, רוצים לדעת את האמת. הדבר נחוץ לציבור כולו, וגם להורי הילדים, ולא נסתלק משום חקירה שתיעשה עליידי המוסדות המחתימים.

אפשר שמבחינה פארלאמנטאריית לא היה מקום להירדעתי זו עכשיו, אבל מבחינת הצורך הציבורי, הייתי חייבת לומר כאן מה שאמרת, כי כולנו מאוחרים בריצון ננו לדעת את סיבת האסון שקרה בחווה ולמנוע אסון נות כאלה.

היור"ג. ניר-רפאלקס:

אני מצטער מאד, אין זו הצעה חדשה. רשות-הדני בור לחברה-הכנסת בציבוי — אם יש לו הצעה חדשה.

מקרים. המקרים הם לא רק מקרים של פצצה יחידה; ישנם מקרים של 20 רימונים, 100 רימונים, או מספר מסוים של פצצות. בידי המשטרה רשימה ארוכה, ולא אלאה אתכם במסירת תאריכים ומקומות.

אני מסכים לדברי חברי-הכנסת ערי ז'בוטינסקי, שיש צורך לסלק כל פגע, כל מכשיר שבידו לקפח חיי אדם, או לגרום לנזק וחבלה לאדם או לרכוש. אני גם מסכים לו, שהמציאות היא, שאחרי המלחמה מתחילים בני-אדם לזלזל בחיים. הוא הזכיר את האונות הדרכים. אני יכול רק להגיד, שכל הכוח שישנו למחלקת התנועה של המשטרה, נמצא בעבודה, בלי שעות מוגבלות, יומם ולילה; ואלא ש.א.א. הקומץ משיבוע את הארץ. עלי להגיד, שהבני-אדם אינם שמים לב לאזהרות ולפסקי דין, והנהגים מזלזלים בחוקי התנועה. אנו עושים את כל המוטל עלינו ואת כל מה שבאפשרותנו לעשות, אך אין אנו יכולים להעמיד שוטר תנועה על כל קילומטר, כדי לתפוש את העברייני. העברייני, לאחר שהשוטר עשה לו את הראפורט ונעלם, חוזר לסורו. הקנסות והעונשים עדיין לא השפיעו. הממשלה מטפלת ברצינות בכביעה זו. היו הרבה ישיבות בענין זה, ונביא לפניכם חוקים של החמרה בדין. ישנן גם תקנות בענין זה. הממשלה יודעת את המצב וחדרה לו. היא נוקטת בכל האמצעים כדי לשפר ולסלק כל פגע וכל סכנה מדרך המלך.

חנן רובין (מפ"ם):

כנסת נכבדה, דברי שרה-המשטרה מקשים עלי במקצת להציע את הצעתי. הצעתי הייתה להעביר את השאלה, שהציג חברי-הכנסת ז'בוטינסקי, לוועדה לעניני חוץ ובטיחון. שרה-המשטרה הקשה עלי להציע את הצעתי זו, כי הוא לא שם לב לתביעתי של חברי הממשלה, שהושמעה רק לפני שבוע מעל במת הכנסת, ונכנס לענין על כל פרטיו. שרה-המשטרה מסר אינפורמאציה, שהיא בוודאי חשובה וראויה להישמע ואולי גם להערות, אבל מכל מקום אני חושב, שמוטב שהנושא יתברר בכל היקפו בדיון בלתי-פיומבי, ולא מעל במת הכנסת. הבית הוא בוודאי מאוחד בהרגשה הקשה, לאחר מקרה האסון המחריד בחוות-הלימוד. גם אחרי שמיעת דברי שרה-המשטרה אין אני יכול להשתחרר מן הרושם, שאין התשרי בה מניחה את הדעת בשאלת סכנת המוקשים ואופן הטיפול בסכנה זו עליידי שלטונות הבטחון והמשטרה.

לשם בדיקת הדברים — לא רק חקירת האסון שקרה, אלא יתרה מזו: דאגה לכך, שהאורח במדינה יוכל להיות בטוח, שמצד השלטונות, מצד מוסדות הממשלה ומוסדות הבטחון, נוקטים את כל האמצעים למניעת סכנות כאלה — דרוש שהוועדה לעניני חוץ ובטחון תיכנס לעובי השאלה ותבטיח את הפעולות ואת האמצעים הדרושים למניעת הישנות מקרים מסוג זה.

לכן הצעתנו היא לא לדון במליאת הכנסת בשאלה זו, אלא להעבירה לוועדת-החקירה-הבטחון.

בבה אידלסון (מפא"י):

כנסת נכבדה. האסון שקרה בחוות-הלימוד בירושלים ודאי אסון גדול הוא מאד, ואני, כמוכירת מועצת-הפעולות, מודיעה כאן בשם המוסד, שהוא שייך לנו, ובשם כל תנועתנו, שאנו רוצים שיתברר הכל, למען נדע מה גרם לאסון.

מרגע שחרורה של החווה התלבטנו הרבה אם לחזור לחווה עם נוער. אינני יודעת אם אלה ששאלו

ישיבה קכ"ח, ב' ניסן תש"י (20 מארס 1950)

— עניני סדר-היום (בן-צבי, ניר, ז'בוטינסקי); חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (עבירות תנועה — דין חיילים) (מס' 2) (ניר, ריון, י. בדר, גלובמן) —

לסדר-היום. עלינו לנהוג לפי הסדר הזה, כי אחרת ניכנס לעצם הדיון לפני שהחלטנו על כך.

לפנינו שתי הצעות: האחת — לדון בענין זה במליאת הכנסת; והשניה — להעבירו לוועדת-החוק והבטחון.

ערי ז'בוטינסקי (תנועת החרות):

אני מסכים להעביר את השאלה לוועדת-החוק והבטחון.

היו"ר נ. ניר-רפאלסקי:

כיון שכך, יועבר הענין לוועדת-החוק והבטחון.

ו. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום

(עבירות תנועה — דין חיילים) (מס' 2), תש"י — 1950*)

(קריאה ראשונה)

רוש לו רק דבר אחד בלבד והוא — שאריכו את תוקף תקנות-שעת-חירום בעניני התנועה. לפי דבריו היתה למבצע-מרכזי הצלחה יוצאת מן הכלל והתאונות כאי-לו מתמעטות והולכות. בינתיים כבר עברה שנה וה מצב קשה הרבה יותר. לדעתי אין זה די להאריך את תוקף התקנות האלה לשלושה חדשים נוספים. הדבר צריך עיון.

אפשר שנשק זה חד למדי, אלא ששלטונות הצבא אינם משתמשים בו, ואולי איננו חד במידה מספקת. מכל מקום, הדברים צריכים עיון מצד כל חברי-הכנסת, ודרוש גם שינוי בתקנות. אבל אין די בכך. עובדה היא שהדרכים אינן בסדר. הכבישים צרים ואינם מתאימים לתחבורה. מספר המכוניות גדל והולך, לא כן מספר הכבישים, וגם אין מרחיבים את אלה שישנם, ויש, כמו-כן, גם רשלנות גדולה ומתמדת בכבישים.

אינני מבין מדוע החוק הזה קשור דוקא בצבא, מדוע לא זכינו עד היום להצעה מקבילה בענין זה יגבי נהגים אזרחיים? כשיבוא החוק לוועדה, יהיה עליה לדון בבועיה באופן כולל, ולא להסתפק רק בדיון פורמאלי בהצעה זו.

עקיבא גלובמן (מפא"י):

אין לי כל הערות להצעה, ואני מציע שתועבר לוועדה מתאימה. אבל בעקבות דבריו של חבר-הכנסת י. בדר-שה עיר את ושומת-לב הבית לשאלת התאונות בדרכים ואמר שיש לפתור את השאלה פתרון ראדיקאלי — ברצוני למסור ידיעה לבית, ואני עושה זאת כיון ששר-התחבורה חלה לצערי הרב. כפי שידוע לי הביא שר-התחבורה את הבעיה הזאת בכללה לפני ועדת-הכלכלה, ולפי הצעת יושב-ראש ועדת-הכלכלה תקום ועדה משר-תפת של ועדת-הכלכלה, ועדת-העבודה וועדת-הכספים של הכנסת, שתדון בשאלה זאת מכל הבחינות, וודאי תביא גם מסקנה לבית. מצאתי לנכון להודיע על-כך בהודמנות זו, מאחר שחברי-הכנסת יידי מנחם בדר, יושב-ראש ועדת-הכלכלה, איננו כרגע בבית. הבעיה בכללה תחברר בוועדות המתאימות של הכנסת.

יצחק בן-צבי (מפא"י):

לצערי איחריתי לבוא, ולא ידוע לי תחילת הדיון.

אני מבין ומצדיק כל חבר, הרוצה בביורר על הא-סון המחריד הזה, אבל איני סבור שיכול וצריך להיות דיון בכנסת לפני שהוועדה לעניני חוק ובטחון תברר את הענין. לכן אני מציע לראות את הביורר בסטאדיה זו כגמור, ולהעביר את המשך הביורר לוועדה.

היו"ר נ. ניר-רפאלסקי:

איננו דנים כעת בשאלה זו. ישנו סדר קבוע: מציעים הצעה לסדר-היום, ואז — יש מי שמציע להע-ביר את הענין לוועדה, ויש מי שמציע לעבור עלינו

היו"ר נ. ניר-רפאלסקי:

נעבור לסעיף ה' של סדר-היום: חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (עבירות תנועה — דין חיילים), תש"י—1950. רשות-הדיבור לשר-המשפטים.

שר-המשפטים פ. רוזן:

כנסת נכבדה, אני מציע לכנסת את החוק להאר-כת תוקף התקנות לשעת-חירום (עבירות תנועה — דין חיילים) (מס' 2), תש"י — 1950.

לפי דברי ההסבר, הותקנו תקנות לשעת-חירום אלה בזמנו בקשר עם המבצע, שהצבא פתח בו למניעת תאונות דרכים, והידוע בשם "מבצע מרכזי". תוקף התקנות הוארך עליידי הכנסת עד 31 במארס 1950. הנסיון הוכיח את תועלתן המרובה של התקנות, וה-צורך בהן בעינו עומד. הממשלה מציעה איפוא, להא-ריך את תקפן, והואיל והתקנות צמודות לחוקת השי-פוט תש"ח, מציעה הממשלה להאריך את תוקף התק-נות עד היום שבו יפקע תקפה של חוקת השיפוט תש"ח, הוא יום י"ט באלול תש"י (1 בספטמבר 1950).

ברצוני להודיע, שהכנסת כבר דנה בתקנות האלה בדיון קודם (אפילו פעמיים) ואני מצטרף לדעתו של היושב-ראש, שהכנסת תיטיב להאריך את הצעת החוק בלי ויכות, ותעבירו לוועדה. בהודמנות זו אני רוצה לומר לכנסת, שכל הבעיה הזאת של עבירות תנועה כפי שנאמר כאן לפני רגעים מספר עליידי שר-המשטרה, מעסיקה עכשיו את הממשלה, והיא עומדת לנגד עיני-ה. אני מקווה שעוד מעט נוכל להציע לבית הצעת תיקון לפקודת התעבורה, הצעת תיקון גם להתמרה בענשים וגם להחשת הפרוצדורה. הענין נמצא עכשיו בדיון בממ-שלה ואני מקווה, שבעוד זמן קצר נוכל להציע הצעה מתאימה.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

מר ניר ודאי זוכר את היום ההוא, בדיוק לפני שנה, כשבא קצין מחיל-הים, או מחיל-התעופה, לוועדת-המשנה של ועדת-החוקה ואמר שר-

— חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (עבירות תנועה — דין חיילים) (מס' 2) (גיר) ;
חוק לתיקון פקודת פרייהדרר (פיקוח ושיווק) (גיר, יוסף, בהיר, ציזלינג, י. בדר) —

ה ח ל ט ה

הי"ר נ. ניר-רפאלקס :

החוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום
(עבירות תנועה — דין חיילים) (מס' 2) הועבר
לוועדת-החוקה, חוק ומשפט.

אם אין התנגדות — נעביר את החוק לוועדת החו-
קה, חוקי-משפט.

ז. חוק לתיקון פקודת פרי ההדר (פיקוח ושיווק), תש"י—1950 *

(קריאה ראשונה)

זה יופיע בתקציב המדינה או לא ? מי אחראי לגוף
הזה בפני הכנסת ? השר חייב להיות אחראי לפני הכ-
נסת, והתקציב חייב להתאשר בכנסת.

המועצה לעניני פרי-הדר היא מוסד חשוב. יותר
מ-50% של היצוא שלנו הוא יצוא פרי-הדר. היום המר-
עצה הזאת היא רשות מיוחדת, ושר-החקלאות ממונה
עליה. תקציב המועצה הזאת, שהוא תקציב ניכר, הוא
חלק מתקציב המדינה. האם אני טועה, ותקציב זה אינו
חלק מתקציב המדינה ? עד היום הצלחתי לגלות תקצי-
בים שונים שאינם כלולים בתקציב המדינה, אם כי לפי
החוק והסדר עליהם להיות חלק מתקציב המדינה. תק-
ציב המועצה חייב להיכלל בתקציב המדינה, אבל אם
המועצה תיהפך לאישיות משפטית — הדבר לא יהיה
ברור. אישיות משפטית היא עצמאית, ואולי אפילו סו-
ברנית במידה ידועה. אם כך, היא תסדר את הענינים
הכספיים שלה כטוב בעיניה ; והדבר אולי לא יובא לכ-
נסת. עלינו לקבל הבטחה ברורה מהשר, שתקציב המר-
עצה יהיה חלק מתקציב משרד-החקלאות. אני סבור
שהסדר מתייב לפרש זאת בחוק.

שר-החקלאות ד. יוסף :

המועצה לשיווק פרי-הדר הוקמה בהתאם לחוק.
סמכויותיה קבועות ומוגבלות לפי החוק, ואין ההצעה
בחוק זה באה לשנות במאומה מן הסמכויות האלה.
החוק הזה לא בא אלא להסיר ספק, אם המועצה רש-
אית לעשות חוזים ופעולות, שכל גוף יוריתי רשאי
לעשותם. זהו מה שהחוק רוצה לקבוע. לכן, אין לי כל
חשש מהחששות שד"ר בדר השמיע באונגו. כן אינני
מוכן להסכים אתו בעניני העמדה לגבי התקציב. הגוף
הזה עוסק בכספים רבים שאינם מעניני המדינה, אף-
על-פי שהמדינה יכולה לקבוע סופית דברים רבים לגבי
פעולות המועצה. המועצה משוקת את הפרי ומקבלת את
הכסף בעד השיווק, ואין לזה כל קשר עם תקציב המ-
דינה. אני בטוח ששר-האוצר היה מתנגד להצעתו של
ד"ר בדר. שר-החקלאות שקידמני נתן בזמנו את הסמ-
כויות למועצה, והמועצה פועלת לפי סמכויות אלה.
רק כשהתעורר הספק, מצאנו לנכון להסיר אותו על-
ידי החוק.

הי"ר נ. ניר-רפאלקס :

ועדת-הכנסת תחליט לאיזו ועדה יועבר החוק.

הי"ר נ. ניר-רפאלקס :

אנו עוברים לסעיף הבא של סדר-היום — חוק
לתיקון פקודת פרי-ההדר.

שר-החקלאות ד. יוסף :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק לתיקון
פקודת פרי-ההדר (פיקוח ושיווק), תש"י—1950, בא לתת
למועצה לשיווק פרי-הדר סמכות להיות גוף מאוגד, הרשאי
לטפל בחוזים, להיות צד בכל משא ומתן משפטי או
אחר, וכי.

הסמכויות האלה ניתנו בעצם למועצה על-ידי שר-
החקלאות הקודם, אלא שהתעורר ספק, אם שר-החק-
לאות יש לו סמכות לתת זכות כזאת למועצה, ולכן
מצאנו לנחוץ להציע לתקן את החוק הקיים, כדי שה-
מועצה תוכל להיות איגוד כזה. אני מציע להעביר את
הצעת החוק לוועדה המתאימה, היא ועדת החוקה, חוק
ומשפט.

אריה בהיר (מפא"י) :

יש להעביר את החוק לוועדת-הכלכלה.

שר-החקלאות ד. יוסף :

לי לא חשוב לאיזה ועדה מעבירים את החוק, אבל
נדמה לי שזוהי שאלה יוריסטית פורמאלית, ויש להע-
בירה לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

אהרן ציזלינג (מפ"ם) :

ישנם שלושה חוקים מסוג אחד, ורצוי יהיה לתת
הסבר אחד כולם. אני מציע לסדר ששלושת החוקים
הנוגעים לפרי-הדר יוצעו על-ידי השר בעת ובעונה
אחת, וההערות יישמעו יחד.

הי"ר נ. ניר-רפאלקס :

הנשיאות קובעת את הסדר. האם חברי-הכנסת רר-
צים לדון בענין זה ?

יוחנן בדר (תנועת החרות) :

רצוני לשאול את שר-החקלאות, מה תהיה השפעת
חידוש זה על הבעיות התקציביות של המועצה ? האם
עקב החידוש הזה, שהמועצה תיעשה גוף חוקי נפרד,
לא יצא תקציבה מסמכות ביקורת הכנסת ? האם תקציב

ישיבה קכ"ח, ב' ניסן תש"י (20 מארט 1950)

— חוק מילווה לפרדסנים (אשראי אמריקאי); חוק מילווה למועצה לשיווק פרייהדר (ערבות) — (ניר, יוסף, ציולינג, ברייהודה) —

ח. חוק מילווה לפרדסנים (אשראי אמריקאי), תש"י—1950; חוק מילווה למועצה לשיווק פרייהדר (ערבות), תש"י—1950* (קריאה ראשונה)

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

האם אפשר לדעת מה פירוש "שיקום"? האם זו נטיעה מחודש?

שר-ההקלאות ד. יוסף:

החוק הראשון דן בכספים, שיהיו דרושים לאפשר לפרדסנים לקנות את המכונות ואת הכלים, שמתכוונת להשיג אותם דרך המילווה האמריקני לשם הטבת מצב הפרדסנים. הסכום השני נוגע לחוק, שאותו היה צריך שרהאוצר להביא לפני הכנסת, אך לצערי לא אוכל למסור עליו פרטים נוספים.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

בענין "חוק מילווה למועצה לשיווק פרייהדר (ערבות)", אני יכול לעזור לשר-ההקלאות ולפרש למה מיועד ערבות זו. היא מיועדת לחידוש מפרעות, התיזרות מדי שנה בשנה על חשבון שיווק פרייהדר בעונה הבאה, על מנת להשתמש בכסף הזה לעיבוד שטחים שונים של הפרדסים. אני מציע להחזיר את החוק למד שלה. אני מבקש מאת חברי הקואליציה לא לראות בכך הבעת איאמון לממשלה בנקודה זו, כי אם חיווק מעמ' דה נגד הבאנקאות. אני מציע לחברי-הכנסת לשים לבם לדבר. עמדתי על נקודה זו בדיוני הכנסת בשנה שעבר' רה, אולם אז לא רצינו להחמיר ולעכב את המפרעות לפרדסנים, משום שהן יאחרו לבוא, בעוד שלא ניתן להם להשתמש בכספים אחרים לצרכי עיבוד הפרדסים.

הצעת אינה מכוונת לרעת הפרדסנים, כי אם לטור בתם. המפרעות על חשבון שיווק הפרי מהוות אחד העסקים הטובים לבאנקים בישראל: הכנסות הפרדסנות הן בטוחות וגדולות; העסק הוא עסק גדול ומכניס רווחים. אינני יודע על שום מה צריכה הממשלה לסנק את הבאנקאות — במקרה זה את הבאנק האומי אפ"ק — שנוסף לאפשרות שעבוד ההכנסות מפרייהדר, הכנסות שהן מרוכזות כולן בידי מועצת הש"י וק, יקבל הבאנק ערבויות המדינה על מסעל עסקי עם ענף זה.

אני תמה על הממשלה, על מנהג היד הרכה לכיוון עבודת הבאנק, שאמנם מבחינה רשמית אינו באנק ממ' לכתי, אך נהנה מן הזכויות של באנק ממלכתי. הרי הוא צריך גם לשאת בחובות.

לכן הנני מציע, להחזיר את החוק הזה לממשלה, לא על מנת שהפרדסנים לא יקבלו את המפרעות, כי אם על מנת שיקבלו אותן ללא היוקק לערבות הממלכ' תית הזאת.

אשר לחוק השני, לא נתנגד להעברתו לוועדה, שת' דון על פרטים מפרטים שונים. אולם אני משתמש בו' כות הפארלאמנטארית הנתונה לי, כדי להעיר כמה הע' רות על המפרעות ועל מדיניות הממשלה בכללה לגבי ענף משקי זה, מאחר שלא ניתנת לנו שום הזדמנות אחרת לדיון בדבר.

היו"ר נ. גיררפאלקס:

נעבור לסעיפים ח' וי"ז של סדר-היום. רשות-הדי' בור לשר-ההקלאות.

שר-ההקלאות ד. יוסף:

כנסת נכבדה, יש לי הכבוד להציע לכנסת חוק מילווה לפרדסנים (אשראי אמריקאי), תש"י—1950. כידוע לכ' נסת, הוקצב חלק מן המילווה האמריקני למטרת שיקום הפרדסנות. חוק זה בא להקנות למועצה לשיווק פרייהדר את הסמכות ללוות את הכספים מאת האוצר ול' הלוותם לפרדסנים או לגופים אחרים לצרכי הפרדסנות. כדי להקל את השעבודים הדרושים להחזרת ההלוואות, הן לאוצר והן למועצה, מקנה החוק למועצה את הסמ' כויות הדרושות, וגם את הרשות להתקשר בתווה ההל' וואות עם האוצר ועם הלוויים הבדודים, שהמועצה תח' ליט להלוות להם כספים מתוך הסכומים האלה.

כן מקנה החוק למועצה את הסמכות לכסות את ההוצאות ואת ההפסדים העלולים להיגרם לה בקשר להלוואות, באותו אופן שבו מכסה המועצה הוצאות והפסדים הנגרמים לעסקיה הרגילים. מלבד זאת יש בחוק הוראות בדבר הטלת ענשים על פרדסן בעוון הודעה כוזבת וכו', וגם סעיף המונע העברת פרדס בלי הסכמתו של שרהאוצר כל עוד לא נפרע המילווה שנעשה על-ידי בעליה.

החוק בא להסדיר את ביצוע השימוש בחלק זה של המילווה האמריקני לטובת הפרדסנות ולהבטיח, שהכסף שיהיה צורך להחזירו למועצה לשיווק פרייהדר, ואולי לאוצר, יגיע במועצו למקומו הנכון.

החוק השני המובא על-ידי בפני הכנסת בהיעדרו של שרהאוצר, הוא חוק קצר — חוק המילווה למועצה לשיווק פרייהדר (ערבות), תש"י: "שרהאוצר מורשה בזה לערוב בשם מדינת-ישראל, בתנאים שיקבע, בסכום שלא יעלה על 1,443,000 ל"י בצירוף רבית של 2.5 אחוז לשנה, למילווה שיינתן על-ידי באנק אנגלו-פלשתינה בע"מ למועצה לשיווק פרייהדר".

חוק זה בא איפוא להרשות לשרהאוצר לתת ער' בות להלוואות שהפרדסנים יקבלו על-ידי המועצה לשי' ווק פרייהדר מאת באנק אנגלו-פלשתינה, וגם לערוב לרבית שתשולם בסך 2.5 אחוז לשנה.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

לאיזו מטרה זה ישמש?

שר-ההקלאות ד. יוסף:

למטרת שיקום הפרדסנות.

אני מציע להעביר את שני החוקים לדיון בוועדה. החוק השני, בענין הערבות, צריך אולי לעבור לוועדת' הכספים.

שלדעתנו, לא היתה כל הצדקה למדיניות זו כלפי הפועלים במשק הפרדסנות.

שלישית : אני מבקר קשות את שיטת הממשלה, והדברים מכוונים במקרה זה לשרי החקלאות ולשרי האספקה והקיצוב כאחד, בענין שיווק הפרי למאכל, להנאתם של תושבי הארץ, כל המתעניין בשווקים יודע, שדווקא פרייהדר, פרי מזון עשיר בוויטאמינים, טעים וטוב למאכל עממי, איננו מגיע דיו לשולחנם של המוני הצרכנים בארץ ישראל, והפרי המגיע לשולחן, מגיע במצב לא טוב ובמחיר גבוה, כל זה אינו הכרחי לדעתי, היו הצעות, והן ניתנות להגשמה עליידי הפצה אחרת ומרוב כות של הפרי, על מנת שיימכר מכירה עממית, עליידי סידורים מרוכזים בחובות, עליידי הבתים, בלי אריוה מיותרת, בלי הובלה כפולה, מבלי צורך שהפרי יעבור דרך שלוש ואפילו ארבע ידיים, כפי שהוא עובר כיום, בטרם יגיע מן הפרדסן אל הצרכן. אין כל צורך בהור צאה המיותרת הזאת. העובדה שבשעת מצוקה במזון גות אין נפוץ מאכל פרייהדר — וכל אחד יודע זאת — היא אחת העובדות שמשרד האספקה והקיצוב ומשרד החקלאות כאחד, אחראים להן. עליידי שימוש גדול יותר בפרייהדר תובטח גם הגדלת הכנסה קבועה לפרדסנים, וביחוד במצבים מיוחדים לעתיד לבוא, אם יהיו לנו קשיים בשיווק הפרי לחוץ-ארץ.

ולבסוף דבר ברכה : אני רוצה להביע שביעות רצון לעובדה של ראשית הובלת הפרי באניות עבריות, אניות שלנו, אני יודע שעוד יש הרבה לעשות בענין זה. אני מצטער מאד על סימנים של הפרעות ניכרות מצד משווקים, מצד חברות ומצד סוכנויות של חברות אניות זרות, המגניחות לפעמים מכשולים בדרך של פעולה להור בלת הפרי באניותינו. יש לברך ולהתברך שנרחיב, נשפר ונפתח את ההובלה באניות משלנו.

היור"ר נ. ניר-רפאלקס :

המשך הדין — מחר אחר הצהריים, בשעה 15.00.

לדעתי, נוהגת הממשלה בדרך מוטעית ביחסה לפרדסנות, ואני מצטער על-כך מאד. הממשלה זיכתה את הפרדסנות בסובסידיות בהיקף גדול. הן מגיעות להרבה מאות אלפי ל"י. אינני יודע את החשבון המדוייק, כי הוא לא פורסם ולא היתה לכנסת הזדמנות לדון בדבר.

לדעתי אין הסובסידיות האלה מוצדקות. הפרדסנות, שפיתחה את משקה בדרך ראציונאלית וטובה, אינה זקוקה לסובסידיות והיא יכולה לקיים את עצמה ביבול ובתנובה נורמאליים, על יסוד עיבוד טוב. רק אותה פרדסנות, שבעליה הונחתה, שנשענה בעבר על עבודה בלתי-מסודרת משום שבעליה לטשו עיניהם לבצע ולניצל לא הוגן בעבודה בלתי-מאורגנת והזנחה משקית — רק פרדסנות זו נמצאת במצב קשה. יש צורך לעזור לה להיחלץ ממצב זה, אולם בלי מתן פרס חניגם על חטאים, אלא בהלוואות לשיקום, שאפשר לגבות אהן. יהיה ממה לשלם. אין שום הצדקה לתמיכות במאות אלפי ל"י מתקציבנו הזעום, בשעה שהוא יכול להיות מיועד לפיתוח משקי בענפים ובאזורים, שבהם דרוש הדבר.

דוד הכהן (מפא"י) :

בחוק זה אין הצעת תמיכה.

אהרן ציולינג (מפ"ם) :

אמרתי שאני מעיר הערות כלליות למצב הפרדסנות, משום שהדבר אינו ניתן בדרך אחרת.

הערה שניה. הממשלה התנהגה, בהתערבותה של ראש-הממשלה עצמו, ביד קשה כלפי הפועלים והטילה עבודה קבלנות בקטיף, ואני מצטער מאד שההסתדרות נתנה את ידה לכך. אני סובר, שהגסטיון מן השנה שעברה והגסטיון משנה זו מוכיחים דוקא יכולת ביצוע ופיריון עבודה, גם בלי עבודה קבלנית, במדרגה גבוהה בהרבה משאפשר היה לקוות מעולים חדשים ומפועלים

הישיבה ננעלה בשעה 22.00.